Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg. Bull. K. Belg. Inst. Nat. Wet.	Bruxelles Brussel	30-IX-1974
50	B I O L O G I E	1

INVENTARIS VAN DE WALVISACHTIGEN (CETACEA) VAN DE VLAAMSE KUST EN DE SCHELDE

DOOR

W.M.A. De Smet (Antwerpen)

INHOUDSTAFEL

VOORBEMERKING

De tekst van deze studie werd opgesteld in 1968 en bijgewerkt tot begin 1969. Wegens diverse redenen verschijnt hij met enige jaren vertraging.

In de tekst van Wolfhart SCHULTZ : « Über das Vorkommen von Walen in der Nord- und Ostsee (Ordn. Cetacea) », Zoologischer Anzeiger, 1970, 185, pp. 172-264, wordt reeds naar deze studie verwezen, als zou zij in druk zijn in 1969, — hetgeen oorspronkelijk zo voorzien was. W. SCHULTZ heeft inderdaad tabel II van deze studie ter konsultatie gehad en er gegevens kunnen uit putten voor zijn werk.

VORBEMERKUNG

Wolfhart SCHULTZ, « Über das Vorkommen von Walen in der Nord- und Ostsee (Ordn. Cetacea) », Zoologischer Anzeiger, 1970, 185, pp. 172-264, referiert manchmal zu DE SMET (1969), mit den vorliegende Arbeit gemeint wird. SCHULTZ zitiert als wie im Druck 1969, — was damals schon wahrscheinlich war; verschiedene Umstände haben die Drucklegung aber einige Jahre verspätet.

Gerne habe ich Herrn Kollege SCHULTZ von meine Funde mitgeteilt, — und zwar meine Tabelle II, in der jedenfalls Fälle vorkommen aus der Holländische und der Flämische Küste.

VOORWOORD

Onder de naam « Vlaamse kust » wordt verstaan de kuststrook, die zich uitstrekt vanaf het Nauw van Kales tot aan de monding van de Schelde (fig. 1). Het is de kust van dat gedeelte der Noordzee dat sinds de oceanografische studies van GILSON de « Vlaamse zee » wordt genoemd.

Over gans haar lengte van ongeveer 125 km volgt deze kust nagenoeg een zelfde richting : SEE-NWW. Zij is gekenmerkt door haar langzame overgang van een vlak polderlandschap naar een ondiepe zee. Westwaarts gaat zij over in de krijtriffen die het Nauw van Kales afboorden; oostwaarts sluit zij aan bij de Zeeuwse eilandengroep, die in de delta van Maas en Schelde gelegen is en die een overgang vertegenwoordigt naar de meer SSE-NNW gerichte Hollandse kust.

Al behoort deze Vlaamse kust tot drie verschillende naties (Frankrijk, België en Nederland), toch vertoont ze over gans haar lengte grotendeels dezelfde geografische eigenschappen, die toelaten haar te onderscheiden van de andere kusten der Noordzee. Zij bepaalt in feite de zuidelijke rand van een grotendeels naar het noorden geopende binnenzee.

Voor wat de aanwezigheid van walvisachtigen betreft is dit van belang : deze kuststrook ligt bepaald ver van de oceaan, het normale levensgebied der meeste soorten. Anderzijds is het zachtglooiende karakter van de bodem zeer verraderlijk voor specimens die tot in deze gebieden afdwalen en er onverwachts op het strand kunnen terechtkomen. Ook zullen zowel noorderwinden als westerwinden kadavers van die dieren naar een dergelijke kust drijven.

De enige stroom van betekenis, die met deze kust aansluit is de Schelde. Alhoewel hij vroeger met meerdere armen de zee bereikte, is in feite sinds tientallen jaren de uitmonding beperkt tot de Wester-Schelde. Daarom worden dan ook in deze studie slechts deze Wester-Schelde en de voortzetting op Belgisch grondgebied opgenomen.

Het besproken gebied komt dus grotendeels overeen met de Belgische kust, de Schelde en enige omliggende gebieden.

Van de verscheidene soorten walvisachtigen (Cetacea) die regelmatig of toevallig in de Noordzee voorkomen, werden meerdere vastgesteld langs deze Vlaamse kust en in de Schelde. Slechts 1 onder hen is een

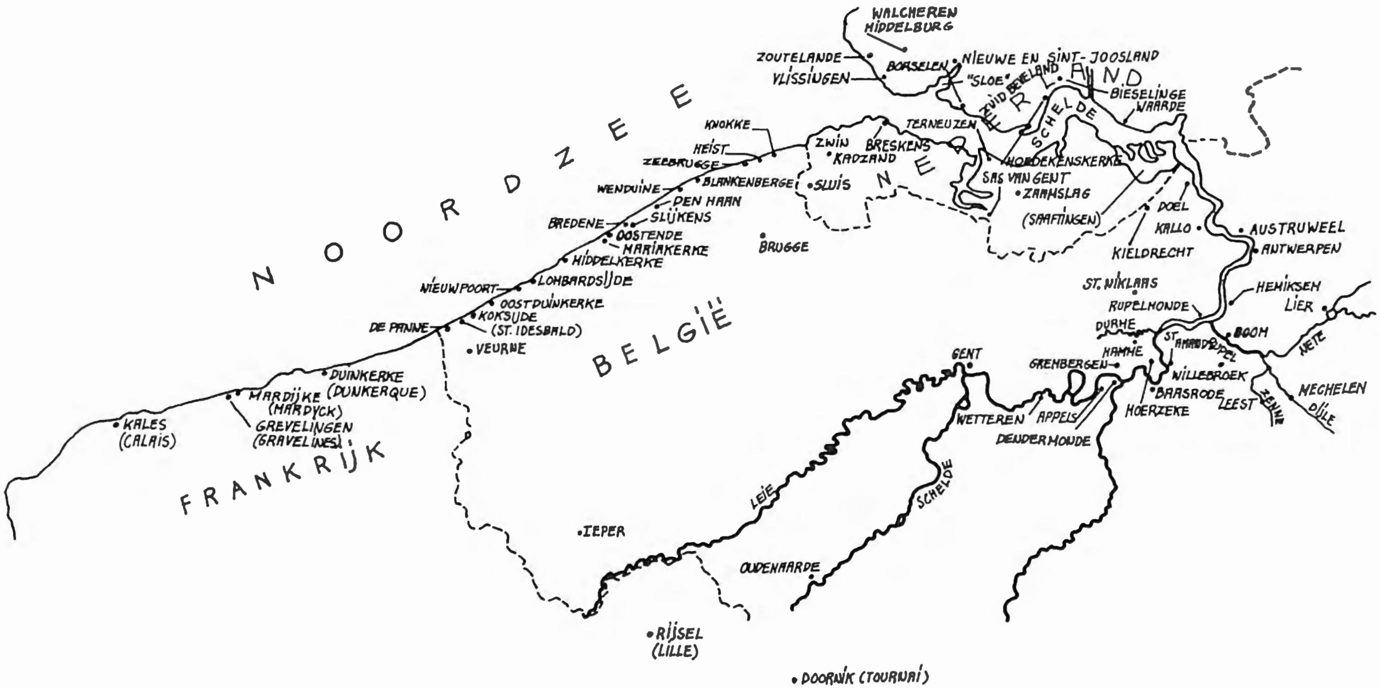

NOORDZEE
NEDERLAND
BELGIË
FRANKRIJK
WALCHEREN
MIDDELBURG
ZOUTELANDE
VLISSINGEN
BORSELEN
NIEUWE EN SINT-JOOSLAND
"SLOE"
ZUID BEVELAND
BIESELINGE
WAARDE
SCHELDE
TERNEUZEN
KNOKKE
HEIST
ZEEBRUGGE
ZWIN
BRESKENS
KADZAND
BLANKENBERGE
SLUIS
WENDUINE
DEN HAAN
SLIJKENS
BREDENE
OOSTENDE
MARIAKERKE
MIDDELKERKE
BRUGGE
LOMBARDSIJDE
NIEUWPOORT
OOSTDUINKERKE
KOKSIJDE
(ST. IDESBALD)
DE PANNE
VEURNE
NOORDEKENSKERKE
SAS VAN GENT
ZAAMSLAG
(SAAFTINGEN)
DOEL
KALLO
KIELDRECHT
AUSTRUWEEL
ANTWERPEN
ST. NIKLAAS
HEMIKSEM
LIER
RUPELMONDE
DURME
ST. AMANDS
RUPEL
BOOM
NETE
HAMME
GREMBERGEN
WILLEBROEK
BAASRODE
LEEST
ZENNE
MECHELEN
DIJLE
GENT
WETTEREN
APPELS
DENDERMONDE
HOERZEKE
DUINKERKE
(DUNKERQUE)
MARDIJKE
(MARDYCK)
GREVELINGEN
(GRAVELINES)
KALES
(CALAIS)
LEIE
SCHELDE
IEPER
OUDENAARDE
RIJSEL
(LILLE)
DOORNIK (TOURNAI)

Fig. 1.

gewone soort, 2 andere komen bij gelegenheid voor en 15 andere zijn veeleer toevallig in deze gebieden terechtgekomen.

Van de kusten van Nederland zijn er echter reeds 22 soorten gekend (dus 4 meer). Enerzijds is dit verschil te wijten aan het belangrijk grotere kustgebied van Nederland en de meer gunstige ligging van verscheidene delen dezer kust (b.v. Noordzee-eilanden), maar anderzijds is dit vooral toe te schrijven aan de grotere aandacht, die er sinds decennia besteed wordt aan het verzamelen en het determineren der gestrande specimens. In dit verband mag vooral de naam genoemd worden van A.B. VAN DEINSE, die van 1914 tot 1965 honderden vondsten van nabij heeft gevolgd, vroegere vondsten heeft opgespeurd, overzichten heeft gemaakt en belangrijke studies hierover heeft gepubliceerd. Het verschil tussen de gegevens over de Nederlandse en de Vlaamse kust ligt dan ook niet zozeer in het aantal soorten, maar wel in het aantal gekende gevallen.

In België blijft de kennis over de walvisachtigen grotendeels beperkt tot de studies die P.J. VAN BENEDEN gemaakt heeft, vooral tussen de jaren 1860 en 1890. Ondanks de talrijke publikaties van deze auteur is echter nooit een inventarisatie van de voor het Belgische grondgebied en zijn onmiddellijke omgeving gekende specimens geschied.

Het is dan ook de bedoeling van onderhavig werk een inventaris te zijn van onze kennis tot op heden. De doelstelling ervan is vijfvoudig:

1. orde te scheppen in de chaos van gegevens in de literatuur,
2. vergelijkingen mogelijk te maken met gegevens uit andere landen,
3. na te gaan welke soorten voor de Belgische navorsers het best in aanmerking komen voor studies op andere gebieden,
4. aan te duiden hoe weinig in feite gekend is en hoeveel zou kunnen gekend zijn, indien er de nodige aandacht aan besteed zou worden,
5. een aansporing te zijn voor geschiedkundigen, archivarissen, folkloristen en heemkundigen om aan meerdere van deze gevallen een belang te hechten en talrijke nieuwe gevallen aan het daglicht te brengen.

Het is de hoop van de auteur van dit inventaris dat hij in de toekomst, dank zij de belangstelling van anderen, over vele nieuwe gegevens zal kunnen beschikken en weldra addenda van dit inventaris zal kunnen opmaken.

De auteur houdt er aan zijn dank uit te spreken aan de heer X. MISONNE, hoofd van de dienst der Vertebraten in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, die de verzamelingen, het archief, de steekkaarten en het inventaris ter beschikking stelde en deze studie met een doorloppende belangstelling volgde. Veel dank is ook verschuldigd aan de heer A. CAPART, directeur van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, die de mogelijkheid geboden heeft van faciliteiten voor dit onderzoek. Onder de vele personen die

onbaatzuchtig nuttige inlichtingen hebben bezorgd, dienen vooral vermeld de heren J. Aspeslagh (Blankenberge) en M. Vilain (Oostende) en in zeer speciale mate de heer E. Lepeer (Wenduine), die het totstandkomen van dit werk met veel aandacht gevolgd heeft.

ENIGE GEGEVENS OVER DE WALVISACHTIGEN (CETACEA)

De walvisachtigen of cetacea vormen een dierenorde, die bij uitstek aangepast is aan het leven in het water. Behalve enige soorten, die bewoners van het zoetwater zijn, zijn de meeste soorten typische zeedieren, al kunnen verscheidene onder hen bij gelegenheid de stromen en rivieren opzwemmen. Het merendeel der soorten leeft in volle zee.

De meeste soorten zijn groot van bouw, tot zelfs zeer groot. Het uiterste wordt bereikt door de blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.), die bij geboorte 6 à 9 meter lang is, en als volwassen dier 22 à 30 meter lang kan zijn, soms zelfs meer. De kleinste soorten komen voor in de familie der Susuidae. De kleinste soort die de Vlaamse kust aanbelangt is de bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.), die bij geboorte 0,6 m en als volwassen dier 1,35 à 1,85 m lang is, en tot de familie der Delphinidae behoort.

Het leven in volle zee en de respektabele afmetingen hebben tot gevolg gehad dat deze dieren weliswaar sinds lang een belangrijk jachtobjekt, maar niet een geschikt studieobjekt zijn geweest. Tot voor enige decennia zijn de meeste studies verricht geweest op gestrande eksemplaren. De gevorderde ontbindingstoestand van het kadaver en de schaarsheid van vergelijkingsmateriaal, alsmede de uiteenlopende afmetingen (als gevolg van individuele variaties hebben tot gevolg gehad dat heel wat soorten beschreven werden, die naderhand niet geldig bleken te zijn. Dit euvel heeft zich vooral in de vorige eeuw laten gevoelen, maar is nog niet volkomen opgeruimd.

Onlangs (1966) heeft Hershkovitz een revisie gemaakt van de soorten en hun synonimie. Hij onderscheidt 84 soorten en ondersoorten. De door hem voorgestelde indeling, volgorde en nomenklatuur werden in onderhavig werk gevolgd, behalve wat betreft zijn vereenvoudiging van de auteursnamen. In onderhavig werk zullen ook de wetenschappelijke namen vermeld worden onder dewelke de betreffende specimens vernoemd werden, althans wanneer deze namen afwijken van de thans voorgestelde. Deze lijst is bijgevolgd beperkt tot de aangehaalde voorbeelden en is geenszins volledig. Voor een meer volledige lijst gelieve men Hershkovitz' studie te raadplegen.

Ter oriëntatie wordt hieronder een indeling van de huidige soorten walvisachtigen in genera (geslachten) opgegeven, zoals ze voorgesteld wordt in het werk van Hershkovitz (Tabel I). Na elk genus wordt het aantal herkende soorten en ondersoorten aangeduid. De genera die reeds in de Noordzee werden vastgesteld zijn kursief aangeduid.

TABEL 1

CETACEA-WALVISACHTIGEN

ODONTOCETI - TANDWALVISSEN

Susuidae :

Pontoporia (1),
Inia (1),
Lipotes (1),
Susu (1).

Delphinidae :

Steno (1),
Sotalia (8),
Stenella (10),
Delphis (3),
Tursiops (3),
Lissodelphis (2),
Lagenodelphis (1),
Lagenorhynchus (6),
Cephalorhynchus (4),
Orcaella (1),
Pseudorca (1),
Orcinus (1),
Grampus (1),
Globicephala (2),
Feresa (1),
Phocoena (1),
Phocoenoides (1),
Neophocaena (1).

Monodontidae :

Delphinapterus (1),
Monodon (1).

Physeteridae :

Kogia (1),
Physeter (1).

Hyperoodontidae :

Tasmacetus (1),
Berardius (2),
Mesoplodon (10),
Ziphius (1),
Hyperoodon (2).

MYSTICETI - BALEINWALVISSEN OF BAARDWALVISSEN

Eschrichtiidae :

Eschrichtius (1).

Balaenopteridae :

Balaenoptera (5),
Megaptera (1).

Balaenidae :

Caperea (1),
Eubalaena (3),
Balaena (1).

OVERZICHT VAN DE GEKENDE GEVALLEN

In bijgaande tabel (Tabel II) worden een honderdtal gevallen opgegeven van vaststellingen van walvisachtigen in het beschouwde gebied (Noordzeekust vanaf het Nauw van Kales tot de Scheldemond, Wester-Schelde, Schelde op Belgische grondgebied en haar bijrivieren), echter mits uitsluiting van de bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.), en van onduidelijke gevallen, die wellicht deze soort betreffen.

Deze gegevens werden bekomen dank zij een uitpluizen van de literatuur, het nakijken der registers en inventarissen van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (tot in 1948 gekend als : Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België), briefwisseling en talrijke gesprekken.)

Het valt niet te betwijfelen dat enorm veel gevallen ongekend zijn gebleven en dat een ander aantal ongetwijfeld ergens geregistreerd is, doch niet onder de aandacht van de auteur is gekomen. De bijgaande tabel heeft dan ook maar een voorlopig karakter in afwachting dat een meer volledige zal kunnen opgesteld worden.

Toch kunnen een aantal nuttige besluiten eruit getrokken worden.

1. De vooruitgang van onze kennis inzake de walvisachtigen van onze streken.

Een vooruitgang van onze kennis is vast te stellen, niet alleen omdat nog strandingen en vangsten blijven gebeuren, maar ook omdat uit vroegere periodes gevallen terug onder de aandacht komen (1).

De vooruitgang kan echter best geïllustreerd worden met een historisch overzicht.

GRONOVIUS, die ongeveer de eerste was om een fauna-lijst op te stellen voor de Nederlanden, meer bepaald voor de Zuidelijke of Oostenrijkse Nederlanden (1760), vermeldt op p. 248 slechts twee soorten : een die moet gehouden worden voor de bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.), en een andere waarmee wellicht de butskop, *Hyperoodon ampullatus* (FORSTER), bedoeld is (aansluitend op een geval van Zaamslag, 1757 : zie aldaar).

BENNET & VAN OLIVIER, die een fauna-lijst opstelden van de dieren die in het toenmalige Koninkrijk der Nederlanden « gewoonlijk » voorkomen (in 1822), vermelden eveneens slechts twee soorten : de bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.), en aan andere die veeleer de tuimelaar, *Tursiops truncatus* (MONT.), blijkt te zijn.

De eerste Belgische fauna-lijst is die van DE SELYS-LONGCHAMPS in 1842. Hij vermeldt reeds 9 soorten, waarvan echter 1 gebaseerd is op een

(1) Zeer sprekend op dit gebied is de ontdekking (door de heer Thijs MOL) van een atlas van de verzameling VANHUERNE te Brugge, die uitermate interessante stuks bevatte.

vondst buiten het Belgische grondgebied, en 3 andere zonder bewijsstukken. In feite haalt hij slechts 3 konkrete gevallen aan.

Enige jaren later (1848) verschijnt de fauna-lijst van DEBY. Het aantal soorten is uitgebreid tot 10 en er worden 6 konkrete gevallen vermeld, doch ook hier is er 1 soort, die gebaseerd is op een vondst buiten het Belgisch grondgebied, en wordt er algemeen voortgegaan op de autoriteit van DE SELYS-LONGCHAMPS.

Van 1857 tot 1889 verschijnt een groot aantal artikels en studies van Pieter-Jan VAN BENEDEN, hoogleraar te Leuven. In 1860 (tekst verschenen in 1861) vermeldt hij voor de Noordzee 13 soorten; voor 6 onder hen wijst hij op hun voorkomen langs onze kust en in de Schelde, van 1 laat hij het verstaan en van 1 andere zegt hij het vaag. Het aantal koncrete gevallen is echter slechts 9, plus 2 die niet duidelijk als gevallen van onze kust kunnen beschouwd worden en 1 buiten het Belgische grondgebied. In 1862 beperkt hij zich tot de grotere soorten, zodat hij 7 soorten vernoemt, doch daarenboven vermeldt hij 5 gevallen uit de geschiedenis plus 4 die de Nederlandse kust betreffen. In de loop der volgende jaren loopt, dank zij VAN BENEDENS belangstelling, het aantal heel wat op en komen ook 2 nieuwe soorten de reeks vervoegen.

Wanneer TEIRLINCK zijn « Mammalogie belge » in afleveringen doet verschijnen (1882), worden hierin 14 soorten vermeld, waarvan 1 soort op grond van naamverwarring, 1 die er niet thuis hoort, 1 op grond van een specimen van buiten het gebied, en zelfs 6 zonder bewijstukken. In feite worden slechts 6 konkrete gevallen aangeduid.

LAMEERE (1895) vermeldt in zijn « Faune de Belgique » slechts 1 soort : de bruinvis.

MAITLAND (1898) somt voor Nederland en België 18 soorten op. 1 soort echter berust op naamverwarring en 1 andere hoort er niet thuis. 14 soorten komen in aanmerking voor België. 23 gevallen betreffen het gebied van België en het aansluitende kust- en zeegebied, doch sommige gevallen zijn voor kritiek vatbaar.

In 1905 laten DE PAUW & WILLEMSEN een artikel verschijnen over een potvis van 1577 en bij deze gelegenheid spreken ze over andere gevallen. Het geheel is zeer verward en vol fouten. 12 soorten komen er in voor en 17 konkrete gevallen worden aangehaald, doch de meeste gegevens verdienen voorbehoud na vergelijking met die van andere schrijvers.

VANDEN EECKHOUDT vermeldt in 1953 slechts 1 soort : de bruinvis.

Het standaardwerk der Belgische zoogdierkunde, « Mammifères » van FRECHKOP, verschenen in 1958, vermeldt slechts 3 soorten als werkelijk behorend tot onze fauna (bruinvis, dolfijn en tuimelaar) en 11 andere als toevallige. Het aantal konkrete gevallen is opvallend beperkt : slechts 27. Tegen een aantal onder hen kunnen daarenboven bezwaren ingebracht worden, omdat de auteur zich heeft laten misleiden door de talrijke onjuistheden in de studie van DE PAUW & WILLEMSEN.

De in het onderhavige werk opgestelde tabel bevat 110 gevallen; deze van de bruinvis zijn er echter niet in opgenomen. Er zijn 17 soorten in vermeld. De bruinvis er bij gerekend vormt dat dus 18 soorten. Er dienen echter enige beperkingen aan toegevoegd te worden : de gramper, *Grampus griseus* (CUV.), is slechts gekend door 1 specimen, afkomstig van de Wester-Schelde en dus op Nederlands grondgebied; een andere soort, de witzijdedolfijn, *Lagenorhynchus acutus* (GRAY), is definitief gekend van de Wester-Schelde (Nederlands grondgebied) en eventueel van de omgeving van Oostende; van een andere, de snaveldolfijn, *Steno bredanensis* (LESSON), is het niet overtuigend dat hij nabij de Belgische kust gevangen werd. In meer beperkte zin ligt het aantal soorten dat reeds met zekerheid op Belgische grondgebied vastgesteld werd dus op 15.

De 110 gevallen die aangehaald werden zijn reeds het resultaat van een doorgedreven schifting tussen allerlei verwarringen die in de literatuur vermeld staan. Toch zijn er nog 15 gevallen bij die voorbehoud vragen. Van 11 andere is het niet zeker dat ze binnen het vooropgestelde gebied vallen. 29 andere vallen binnen het vooropgestelde gebied, doch buiten het Belgische grondgebied. Er blijven dus slechts een 50-tal gevallen over die werkelijk Belgisch zijn. Dit getal, verdeeld over 15 soorten, ligt hoger dan bij de vroegere auteurs, doch is nog ongewoon laag in vergelijking met de getallen van de omgevende landen.

Als belangrijkste aanwinsten in deze lijst mogen vernoemd worden : het geval van de in 1711 in de Schelde te Grembergen gevangen beloega, *Delphinapterus leucas* (PALLAS), dat tot op heden onbekend was gebleven aan de Belgische dierkundigen, en het gegeven over de noordkaper, *Eubalaena glacialis glacialis* (MÜLLER) te Blankenberge in 1751.

Ten opzichte van de gegevens van vroegere auteurs, is het aantal gekende gevallen vooral gestegen voor de butskop, *Hyperoodon ampullatus* (FORSTER), die bij andere schrijvers slechts bekend staat dank zij één geval, nl. in 1840 de Burgsluis (eiland Schouwen), dus reeds bepaald ver van de Wester-Schelde. De bijgevoegde lijst bevat 9 gevallen, waarvan 2 de Belgische kust betreffen. Ook voor de dolfijn, *Delphinus delphis* L., is het aantal gekende gevallen opvallend gestegen.

Het resultaat van dit inventaris mag dan ook bemoedigend genoemd worden.

2. De spreiding van de gekende gevallen in de tijd.

Bij het overschouwen van tabel II valt aanstonds op hoe twee perioden veel meer gekende gevallen hebben opgeleverd dan andere, namelijk deze gaande van ongeveer 1825 tot ongeveer 1885 en deze vanaf ongeveer 1925 tot heden.

Zulks wordt hoofdzakelijk bepaald door de belangstelling die vanwege één of meerdere personen is uitgegaan in die perioden.

Dat men uit de periode die aan 1825 is voorafgegaan niet veel weet is allicht te begrijpen. Immers, een systematisch-wetenschappelijke dierkunde, gepaard gaande met het aanleggen van verzamelingen, heeft pas haar opbloei gekend vanaf het midden der XVIIIe eeuw. Er bestaan gelukkig enige inlichtingen uit de periode tussen 1750 en 1812, vooral dank zij het « Cabinet d'histoire naturelle » van Josh. VANHUERNE te Brugge, wiens atlas ontdekt werd door de heer Thijs MOL (zie MOL, 1962). Al hetgeen daaraan voorafgaat is beperkt tot gevallen, die door hun opvallend karakter de geschiedenis zijn ingegaan; het meest illustratieve voorbeeld hiervan is de aanwezigheid van enige potvissen in de Schelde in 1577. Ook is het opvallend hoe uit de korte periode 1403-1404 meerdere gevallen gekend zijn geraakt, dank zij een toevallige aktiviteit van kroniekschrijvers.

Het valt echter niet te betwijfelen dat uit de Middeleeuwen heel wat meer gegevens zouden bekomen worden bij het naspeuren in kronieken van die tijd. Het is immers geweten dat in die tijd Vlaamse vissers jacht maakten op walvissen en dat de inwoners van Wenduine zich onderscheidden door hun jacht op bruinvissen.

De periode 1825-1885 wordt hoofdzakelijk beheerst door de belangstelling van twee personen : de verzamelaar L. PARET te Slijkens-Bredene en de dierkundige P.J. VAN BENEDEN (1809-1894), hoogleraar te Leuven. De aanvoer van een blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.), van 26,5 m lengte op het strand van Bredene in 1827 (de in gans Europa vertoonde « walvis van Oostende » of « walvis van KESSELS ») heeft werkelijk deze periode ingeleid. Eventjes treedt in deze periode de figuur van de dierkundige J.G.S. VAN BREDA, hoogleraar te Gent van 1817 tot 1830, op de voorgrond, in aansluiting met de naar hem genoemde *Steno bredanensis* (LESSON), de snaveldolfijn, die misschien van ons kustgebied kan gekend zijn. Ook wordt er door de wetenschappelijke wereld van die tijd heel wat geschreven over die reusachtige « walvis van Oostende ». Maar het is L. PARET, die als handig taxidermist, deze walvis prepareert en in de loop der volgende jaren een mooi aantal specimens van walvisachtigen voor zijn privaat-museum kan bekomen. Zijn verzameling werkt inspirerend op sommige natuurvorsers, die er studies over maken, zoals J. DEBY en B. DUMORTIER. Vanaf 1857 begint J.P. VAN BENEDEN zich er heel speciaal voor te interesseren. Na de dood van PARET (1859) wordt de verzameling door zijn erfgenamen verkocht en komen de specimens in allerlei musea terecht, hetgeen toelaat dat ook andere dierkundigen, zoals M. POELMAN en C. VAN BAMBEKE te Gent en E. VAN BENEDEN (zoon van P.J.V.B.) te Leuven en te Luik, studies op walvisachtigen zullen verrichten. Het aantal mededelingen en studies dat P.J. VAN BENEDEN in de periode tussen 1857 en 1889 over deze dieren schrijft is werkelijk opvallend. Vele daarvan behandelen de fossiele soorten, die in de periode rond de jaren 1860 overvloedig gevonden werden in de streek van Antwerpen bij gelegenheid van allerlei graafwerken, vooral bij de aanleg van de fortengordel. Het valt echter te betreuren dat

P.J. VAN BENEDEN, vooral in zijn latere geschriften, zo weinig nauwkeurig is, allerlei gevallen met elkaar verwart en op die manier een chaos veroorzaakt, waaruit men amper kan wijs geraken.

Na de dood van P.J. VAN BENEDEN (1894) breekt een periode aan, die zich uitstrekt tot na de eerste wereldoorlog en uit dewelke haast geen enkel geval is bekend geworden. Vanaf 1920 bestaat terug enige informatie, dank zij de herinnering van enige personen, die thans nog leven. Ook zijn voortaan uit het gebied der Wester-Schelde meerdere gevallen gekend dank zij de aktieve belangstelling van A.B. VAN DEINSE, die in Nederland vanaf 1914 een ware speurtocht naar walvisachtigen organiseert.

Van beslissende betekenis is echter de reorganisatie van het wetenschappelijk onderzoek in het toenmalige Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België (thans : Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen) dat vanaf 1933 zal proberen zoveel mogelijk de gestrande dieren te recupereren voor de verzamelingen en in dit verband de medewerking van de kustgemeenten vraagt. De tweede wereldoorlog heeft hierin echter een spijtige onderbreking veroorzaakt.

Uit de laatste decennia zijn meerdere gevallen ook gekend dank zij gesprekken. Steeds heeft men dan de indruk dat heel wat verloren gaat en dat het aantal gevallen heel wat hoger moet liggen dan degene die konden geregistreerd worden.

3. De spreiding van de gevallen volgens de plaatsen.

Zoals de spreiding van de gekende gevallen in de tijd grotendeels te wijten is aan de belangstelling van sommige personen, zo geldt dit ook voor de plaatsen. Uit de laatste decennia zijn meerdere gevallen gekend uit Wenduine, Blankenberge en De Panne, dank zij het feit dat er aldaar iemand is die belangstelling voor de strandingen opbrengt.

Het is opvallend dat van sommige plaatsen langs de kust (Koksijde, Lombardsijde, Den Haan, Westende, Knokke) weinig of niets gekend is. Men mag zich terecht afvragen of dit te wijten is aan geografische omstandigheden ofwel aan de faktor belangstelling. In Nederland is een dergelijk verschijnsel ook gekend en VAN DEINSE wijt het terecht aan de faktor belangstelling.

Trouwens, voor wat de Schelde op Nederlands grondgebied betreft, zijn er hoofdzakelijk gevallen gekend sinds VAN DEINSE de strandingen en vangsten is beginnen te registreren (2).

Het is de bedoeling van dit werk ook de gevallen op te nemen die gekend zijn voor de Vlaamse kust van Noord-Frankrijk. In feite zijn deze nagenoeg beperkt gebleven tot Duinkerke. Immers voor dit kust-

(2) De gevallen in de Schelde op Belgisch grondgebied zijn uiteraard een apart geval want zij betreffen verdwaalde specimens. Dat er uit de IJzer geen gevallen gekend zijn is te wijten aan de sluizen te Nieuwpoort. Ook de Maas op Belgisch grondgebied komt niet in aanmerking omdat zijn verloop te ver verwijderd is van zee; nochtans werden bruinvissen reeds in de Maas vastgesteld tot ter hoogte van Venlo (VAN DEINSE, 1931).

gebied bestaat te weinig belangstelling, zowel vanuit Frankrijk als vanuit België.

De plaats waarover men het best ingelicht is, is in feite Oostende. Dit is allicht te begrijpen wegens de positie van deze stad op historisch, kultureel, wetenschappelijk en toeristisch vlak. Het is daarenboven in de omgeving van deze stad dat L. PARET zijn privaat-museum had (te Slijkens-Bredene) met het gevolg dat P. J. VAN BENEDEN zelfs verkeerdelijk alle specimens van die verzameling beschreef als afkomstig van Oostende of omgeving. Het valt ook te noteren dat P. J. VAN BENEDEN jaarlijks te Oostende op vakantie kwam bij zijn schoonouders, die er vishandelaars waren en die hem tijdig konden inlichten over de vangsten of strandingen van walvisachtigen.

4. De spreiding van de soorten volgens plaats en tijd.

Het aantal met zekerheid gekende gevallen, waarbij de soort juist bepaald werd en waarbij men juiste gegevens heeft over plaats en datum, is in feite te klein om er geldige gevolgen uit te trekken of om spreidingsstatistieken op te maken, zoals VAN DEINSE dat heeft kunnen doen voor Nederland. Enkele van VAN DEINSE's besluiten kunnen echter wel door de Belgische gegevens gestaafd worden, o.a. dat de dolfijn, *Delphinus delphis delphis* (L.), hoofdzakelijk voorkomt in warme zomers.

Enkele beschouwingen kunnen echter wel gemaakt worden :

Men kent 4 gevallen van de zwaardwalvis, *Orcinus orca* (L.), en zij zijn allen begrepen tussen 1832 en 1848 (plus een randgeval in 1874). Waren die dieren toen algemener in de Noordzee dan nu ?

Tussen 1856 en 1864 registreert men 3 keren de aanwezigheid van de griend, *Globicephala melaena melaena* (TRAILL), naderhand echter niet meer. Voor Nederland zijn beide soorten ook uitzonderlijke verschijningen geweest, doch zij werden niettemin vastgesteld in de huidige eeuw. Een verklaring voor hun afwezigheid op onze kusten ligt niet voor.

Voor de blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.), kon VAN DEINSE geen enkel geval aanduiden voor Nederland, terwijl er in dit inventaris 2 opgenomen zijn : een historisch feit uit 1594 en een dier uit de Noordzee in 1827.

De noordkaper, *Eubalaena glacialis glacialis* (MÜLLER), die een jachtobjekt was in de tijd dat hij sporadisch in de Noordzee voorkwam, kan voor Nederland niet aangeduid worden met bewijsstukken, doch een afbeelding van een specimen uit 1751 te Blankenberge, wijst onmiskenbaar op deze soort.

Toch is het een feit dat de meeste gevallen slaan op verdwaalde specimens en dus uitzonderingsgevallen blijven. Zoals FRECHKOP terecht oordeelt zou men tot de Belgische fauna slechts drie soorten mogen rekenen : bruinvis, dolfijn en tuimelaar.

TABEL 2

CHRONOLOGISCHE RANGSCHIKKING VAN VONDSTEN VAN CETACEA IN HET BESPROKEN GEBIED (*)

(*) In deze tabel werd de bruinvis, *Phocoena phocoena* L., niet opgenomen. De gebruikte tekens zijn :

? : Betwijfelbaar geval, waarbij het mogelijk is dat het berust op een vergissing in de literatuur of op een verwarring met een ander dier.
+ : Geval binnen het besproken gebied, doch buiten het huidige grondgebied van België en zijn kuststrook.
+? : Geval waarbij het niet duidelijk is of het wel tot het Belgische grondgebied kan gerekend worden.
+?? : Specimen dat afkomstig kan zijn van buiten het besproken gebied.

(*) Dans ce tableau on n'a pas tenu compte du marsouin, *Phocoena phocoena* L., espèce assez générale pour le territoire décrit. Les signes employés sont :

? : Cas dubitable, dont il n'est pas exclu qu'il soit basé sur des erreurs dans la littérature ou sur la confusion avec des autres animaux.
+ : Cas appartenant au territoire décrit mais pas au territoire actuel de la Belgique ni à sa zone côtière.
+? : Cas dont il n'est pas bien clair s'il s'est produit sur le territoire actuel belge.
+?? : Spécimen qui peut provenir d'un lieu en dehors du territoire décrit.

(*) En tiu ĉi tabelo ne enestas la foceno, *Phocoena phocoena* L., kiu estas sufiĉe ĝenerala specio en la indikita teritorio. Jen la signifo de la signoj :

? : Pridubebla kazo, eble ŝuldata al eraro en la literaturo aŭ al miksiĝo kun aliaj animaloj.
+ : Kazo okazinta en la indikita teritorio, sed ne en la teritorio nuntempa de Belgio.
+? : Kazo pri kiu ne estas certe ĉu ĝi okazis en la nuntempa belga teritorio.
+?? : Specimeno kies deveno eble situas ekster la indikita teritorio.

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
IX^{de} eeuw	+??	875	?	« een walvis »	139
X^{de} eeuw		—	—	—	
XI^{de} eeuw		—	—	—	
XII^{de} eeuw	+??	1123	« Noordzee »	« een walvis »	139

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
XII^{de} eeuw (vervolg)		1178	Oostende	*Eubalaena glacialis ?*	136
		1189	Blankenberge	« een enorm grote walvis »	139
XIII^{de} eeuw		—	—	—	
XIV^{de} eeuw	+??	1334	« Noordzee »	« een monster van 40 voet lang »	140
XV^{de} eeuw	(8 sp.)	9-VII-1403 (?)	Oostende	8 zeer grote specimens *(Physeter catodon ?)*	89
		1403 of II-1419	Oostende	« een zeevarken »	141
	+	1404	Duinkerke	« een walvis van 80 voet lang »	140
		1489	Blankenberge	« een walvis »	140
XVI^{de} eeuw		2-VII-1577	Doel	*Physeter catodon*	90
	? +	2-VII-1577	Bieselinge	*Physeter catodon*	94
	? +	2-VII-1577	Bieselinge	*Physeter catodon*	94
	? +	2-VII-1577	Saaftingen	*Physeter catodon*	94
	? +	2-VII-1577	Vlissingen	*Physeter catodon*	95
	+?	1-III-1594	« Zwin » ?	*Balaenoptera musculus*	125
XVII^{de} eeuw		17-XII-1603	Rupelmonde	*Physeter catodon*	96
XVIII^{de} eeuw		7-VII-1711	Grembergen	*Delphinapterus leucas*	82

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
XVIIde eeuw (vervolg)		30-XII-1751	Blankenberge	*Eubalaena glacialis*	135
	+	12-VIII-1757	Zaamslag	*Hyperoodon ampullatus*	108
		18-I-1762	Bredene	*Physeter catodon*	84
	?	?	Antwerpen	*Physeter catodon*	97
1801-1810		IV-1803	Blankenberge	*Tursiops truncatus*	35
1811-1820	+??	IV-1812	nabij Blankenberge ?	*Delphinus delphis*	30
1821-1830	+??	1825 ?	nabij mond van Schelde ?	*Steno bredanensis*	24
	+	3-XI-1827	nabij Oostende	*Balaenoptera musculus*	127
	+??	1829	« Noordzee »	*Delphinus delphis*	31
1831-1840		1832	nabij Oostende	*Orcinus orca*	52
	+	1833	30 mijlen NW Duinkerke	*Hyperoodon ampullatus*	107
		21-VIII-1835	Oostende	*Mesoplodon bidens*	101
		20-VI-1837	Blankenberge	*Balaenoptera acutorostrata*	113
1841-1850		voor 1842	« Belgische kust »	*Globicephala melaena*	62
		voor 1842	nabij Nieuwpoort	*Delphinus delphis*	30
		1843	Wenduine	*Orcinus orca*	54

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
1841-1850 (vervolg)		IX-1844	Wenduine ?	*Orcinus orca*	56
		1848	Oostende	*Orcinus orca*	58
1851-1860	+??	VII-1851	nabij Oostende ?	*Lagenorhynchus albirostris*	47
	+??	winter 1852	nabij Oostende ?	*Lagenorhynchus albirostris*	49
	?+??	winter 1852 ?	nabij Oostende ?	*Lagenorhynchus acutus*	40
		IV-1856	Heist	*Globicephala melaena*	63
		IV-1856	Heist	*Globicephala melaena*	64
	+??	12-13-XI-1859	nabij Heist ?	*Globicephala melaena*	64
1861-1870	+	IV-1863	Duinkerke	*Balaenoptera musculus*	127
	+	20-XII-1863	Vlissingen	*Lagenorhynchus acutus*	44
		27-IV-1864	Antwerpen	*Globicephala melaena*	66
		6-XI-1865	Hemiksem ?	*Balaenoptera acutorostrata*	115
	+??	IV-1866	Kallo ?	*Delphinus delphis*	32
	+	10-XII-1866	Terneuzen	*Balaenoptera physalus*	121
	+	14-V-1869	Borselen	*Balaenoptera physalus*	121
1871-1880	+?	17-XI-1873	« Schelde »	*Hyperoodon ampullatus*	110

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
1871-1880 (vervolg)	+??	IV-1874	« kusten van Zeeland »	*Orcinus orca*	59
		20-XII-1874	De Panne	*Tursiops truncatus*	35
	+	6-XI-1875	Terneuzen	« een dier van 7 m »	140
	+	6-II-1878	30 mijlen NNO Duinkerke	*Balaenoptera physalus*	118
1881-1890	?	1883	Oostende	*Lagenorhynchus acutus*	43
	+	5-II-1885	Noordzee nabij Dover	*Balaenoptera physalus*	119
	?+??	VIII-1886	nabij Duinkerke	*Hyperoodon ampullatus*	108
1891-1900	+?	18-X-1892	Noordzee	*Balaenoptera physalus*	120
	?	1892	Austruweel-Antw.	*Physeter catodon*	98
1901-1910	?+	V of VI-1903	« Zuid-Beveland »	*Balaenoptera physalus*	123
	+	23-II-1910	Duinkerke	« een specimen van 19 m »	140
1911-1920	?+?	1914	Heist ?	« een van 150-200 kg »	141
		zomer 1917	Oostende	« een groot specimen »	140
1921-1930	+	12-V-1924	Nieuwe-en-St-Joostland	*Grampus griseus*	61
		VIII-1925	Wenduine	*Hyperoodon ampullatus*	107

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
1921-1930 (vervolg)	?	1927 of 1928	Wenduine	*Hyperoodon ampullatus*	107
1931-1940		24-VI-1931	Blankenberge	*Balaenoptera acutorostrata*	115
	+	16-XI-1931	Waarde	*Hyperoodon ampullatus*	109
	+	14-IX-1932	Hoedekenskerke	*Mesoplodon bidens*	105
		20-VIII-1933	Wenduine	*Mesoplodon bidens*	104
		20-VIII-1933	Wenduine	*Mesoplodon bidens*	104
		21-VI-1934	Sint-Amands	*Tursiops truncatus*	37
	?+??	1934	« Noordzee ? »	« een dier van 8 m lang »	140
	(12 sp.)	1934 ?	Blankenberge	*Delphinus delphis ?*	141
		circa 1935	Lombardsijde	« een grote walvis »	140
	+	16-V-1935	Kadzand	*Tursiops truncatus*	37
		6-XII-1935	Wenduine	*Tursiops truncatus*	35
	+	24-II-1937	Terneuzen	*Physeter catodon*	98
	+	24-II-1937	Terneuzen	*Physeter catodon*	98
	+	einde VII-1937	Duinkerke	*Physeter catodon*	89
	+	einde VII-1937	Duinkerke	*Physeter catodon*	89

TABEL 2 *(vervolg)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
1931-1940 (vervolg)	?	1937 ?	Oostduinkerke	*Physeter catodon ?*	87
		10-IX-1937	Middelkerke	*Tursiops truncatus*	36
		11-IX-1937	Oostende	*Delphinus delphis*	30
		20-XI-1939	Oostduinkerke	*Balaenoptera physalus*	117
	+??	medio XII-1940	« Zeeuwse stromen »	*Delphinus delphis*	31
1941-1950	+	medio XI-1941	Hoedekenskerke	*Delphinus delphis*	32
	+	medio XI-1941	Hoedekenskerke	*Delphinus delphis*	32
	+?	1942 ?	Antwerpen ?	*Delphinus delphis*	32
	+	28-V-1944	Bieselinge	*Delphinus delphis*	31
	+	3-VI-1947	Zoutelande	*Tursiops truncatus*	37
	+	20-IX-1949	Zoutelande	*Mesoplodon bidens*	105
1951-1960		25-26-IV-1952	Mechelen	*Delphinus delphis ?*	141
		30-VIII-1954	De Panne	*Mesoplodon bidens*	104
		19-XII-1954	De Panne	*Physeter catodon*	86
		27-VII-1955	Kadzand	*Tursiops truncatus*	37
	?+??	circa 1957	Noordzee ?	« een dier van ongeveer 10 m »	140

TABEL 2 *(vervolg en einde)*

Periode		Datum	Plaats	Soort	Pagina
1951-1960 (vervolg)	?	21-II-1958	Middelkerke	« een eigenaardig dier »	141
	+	19-VIII-1958	Vlissingen	*Hyperoodon ampullatus*	109
	+	19-VIII-1958	Vlissingen	*Hyperoodon ampullatus*	110
		25-XI-1960	Wetteren	*Tursiops truncatus*	38
1961-1968		10-VI-1963	Wenduine	*Tursiops truncatus*	36
		2-VIII-1963	Wenduine	*Tursiops truncatus*	36
	?	1965 ?	Oostduinkerke	« een dier van ongeveer 10 m »	140
	?	1965 of 1966	Blankenberge	« een dier van ongeveer 10 m »	140
	+	tussen 1960 en 1965	Franse Noordzeekust	« een specimen van 4 m »	140
	?	1966	Oostende	« een dier van ongeveer 5 m »	140
		6-V-1966	Wenduine	*Tursiops truncatus*	36
		herfst 1966	nabij Antwerpen	« een dolfijn »	141
		23-XI-1968	Zeebrugge	*Lagenorhynchus albirostris*	46
		15-II-1969	Heist	*Mesoplodon bidens*	105

BESPREKING VAN DE GEVALLEN PER SOORT

Nota:

Hieronder worden de voor het bedoelde gebied gekende gevallen besproken, gerangschikt per soort.

Voor elke soort worden opgegeven : de wetenschappelijke naam, gevolgd door de nederlandse en deze in enige andere talen. De wetenschappelijke namen, die synoniem zijn, worden ook aangeduid voor zover ze althans voorkomen in de aangehaalde werken. Volgen dan : het algemeen aanzicht van het dier, de algemene verspreiding en het voorkomen in de Noordzee. De besprekingen die te vinden zijn in de algemene werken der Belgische zoogdier-fauna worden beknopt aangehaald ten einde de vordering van onze kennis per soort duidelijk te maken. Daarop volgt een bespreking van de gekende gevallen, ingedeeld per gebied. Een besluit beëindigt het hoofdstuk over elke soort.

Voor elk geval worden zo mogelijk de datum en de plaats aangeduid. Hierop volgen dan :

a) gegevens over het specimen;
b) omstandigheden der vondst;
c) overblijfselen van het specimen;
d) afbeeldingen in de meest algemene zin;
e) literatuur (3);

plus eventueel bemerkingen.

Onderorde ODONTOCETI (TANDWALVISSEN)

Familie *DELPHINIDAE*

Genus Steno GRAY, 1846

Steno bredanensis (LESSON, 1828)

Snaveldolfijn

F. : Sténo rostré, dauphin rostré.
E. : Rough-toothed dolphin.
D. : Langschnauziger Delphin.
Eo. : Malglatdenta delfeno.

(3) Wat de literatuur betreft werden ook vulgariserende artikels en boeken opgenomen, echter geen berichten in dagbladen en weekbladen. In het geval van strandingen en vangsten uit de vorige eeuwen werd de literatuur beperkt tot hetgeen verschenen is na 1758, jaartal waarin de wetenschappelijke nomenklatuur van LINNÉ werd ingevoerd en de dierkunde een nieuwe wending nam.

Synonimie :

Delphinorhynchus Bredanensis : DEBY.
D[elphinorhynchus] Bredaensis : SCHINZ.
Delphinorhynchus rostratus G. CUV. : GERVAIS.
Delphinorhynchus rostratus CUV. : TROUESSART.
Delphinus bredaensis : VAN BENEDEN.
Delphinus bredanensis CUV. : LESSON.
Delphinus Bredanensis : VAN BREDA, BODEL NIJENHUIS.
D[elphinus] Bredanensis CUV. : FISCHER.
D[elphinus] Bredanensis : MULDER.
Delphinus planiceps V. BREDA : VAN BEMMELEN, 1866.
Delphinus planiceps : SCHLEGEL, 1841.
Delphinus rostratus CUV. : DE SELYS-LONGCHAMPS, VAN BEMMELEN, 1864.
Delphinus rostratus : BLASIUS, SCHLEGEL.
D[elphinus] rostratus : F. CUVIER.
Delphin[us] (Steno GRAY) *rostratus* CUV. : MAITLAND.
Steno rostratus (DESMAREST 1817) : FREUND.
Steno rostratus : VAN DEINSE, VAN BENEDEN.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen dier 2 m à 2,5 m lang. Bovenzijde donker met enkele lichtere vlekken, onderzijde licht van kleur. Duidelijke, vooruitstekende snuit, die licht van kleur is en in elke kaakshelft 20 à 27 tanden vertoont.

Algemene verspreiding. — Pelagische soort. Noordelijke en zuidelijke Atlantische Oceaan, noordelijke en zuidelijke Stille Oceaan, Indische Oceaan.

Noordzee. — Toevallig. Slechts één geval zou gekend zijn, namelijk het onderstaande en het vergt dan nog een voorbehoud.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 13 : « Il paraît que M. le prof. Van Breda... l'avait recueilli sur les côtes de la Belgique où elle paraîtrait très-accidentellement. »

DEBY, 1848, p. 161 : « ... animal très rare recueilli sur nos côtes par le professeur Van Breda... »

MAITLAND, 1898, p. 26 : « Un individu fut pris en 1829 à l'embouchure de l'Escaut et décrit par le prof. v. Breda... »

FRECHKOP, 1958, vermeldt hem niet.

Enig gekend geval (?)

1. 1825 (?), Noordzee nabij de monding der Schelde (?)

a) 2,4 m lang (8 voet);
b) gevangen (zie bemerking 4);
c) geen ? (zie bemerking 7);
d) in VAN BREDAS publikatie: fig. 1: het ganse dier en fig. 2: verscheidene onderdelen, o.a. de schedel;
e) BLASIUS, 1857, p. 518;
BODEL NIJENHUIS, 1836, p. 168;
CUVIER, F., 1836, p. 157;
CUVIER, G., 1825, p. 400;
CUVIER, G., 1829, p. 289;
DEBY, 1848, p. 161;
DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 13;
FREUND, 1932, p. 56;
GERVAIS, 1855, pp. 323-324;
GRAY, 1850, p. 131;
GRAY, 1864a, p. 236;
GRAY, 1866, p. 238;
HERSHKOVITZ, 1966, p. 18;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 438:
LESSON, 1828, p. 206;
MAITLAND, 1898, p. 26;
MULDER, 1836, p. 471;
SCHINZ, 1845, p. 497;
SCHLEGEL, 1841, p. 27;
SCHLEGEL, 1862, pp. 85-86;
SCHLEGEL, 1870, p. 85-86;
TROUESSART, 1884, p. 307;
TRUE, 1889, pp. 25, 27;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 248;
VAN BEMMELEN, 1866, p. 417;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 209, 212, 213, 215;
VAN BREDA, 1829, pp. 235-237;
VAN DEINSE, 1931, pp. 170, 174, 256-257;
VAN DEINSE, 1946, p. 172;
VAN OORT, 1918, p. 57.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Het door VAN BREDA beschreven specimen vertegenwoordigde de eerste goede beschrijving en afbeelding van deze soort. Toch kan dit specimen niet als het type der soort beschouwd worden. Immers, Georges

CUVIER had in 1825 in zijn « Recherches sur les ossemens fossiles » p. 278 een nieuwe soort, *Delphinus frontatus*, beschreven op grond van een schedel en op grond van een opgezet eksemplaar, dat hij rekende tot dezelfde soort als deze waartoe de schedel zou behoren. Naderhand bleek echter dat dit opgezet eksemplaar behoorde tot een gans andere soort, namelijk deze die thans als *Inia geoffrensis* (BLAINVILLE) gekend staat (het opgezette specimen is er zelfs het type van), dan deze waartoe de schedel behoorde. CUVIER was op deze vergissing attent gemaakt door VAN BREDA, hoogleraar te Gent, die hem in die zelfde periode te Parijs was komen bezoeken en hem tekeningen toonde van een hem bekend eksemplaar, waaruit bleek dat de schedel, die CUVIER bezat, behoorde tot de soort, waarvan VAN BREDA een tekening had. Als gevolg daarvan heeft CUVIER in een « addition importante » op p. 400 van zijn werk zijn vergissing hersteld, aanduidend dat deze soort door de vondst van VAN BREDA nu beter gekend was.

In een latere studie (1829, p. 289) noemt CUVIER die soort, waartoe de schedel behoorde, *Delphinus rostratus,* zoals DESMAREST haar in 1817 reeds had vernoemd. Doch naderhand bleek dat deze naam niet bruikbaar was, omdat hij reeds gepreoccupeerd was door de term *Delphinus rostratus,* waarmee SHAW in 1801 de soort *Susu gangetica* (LEBECK) had aangeduid.

In 1828 gebruikt LESSON daarom een nieuwe naam : *Delphinus bredanensis* en hij voegt er verkeerdelijk CUV. aan toe. Het was zijn bedoeling hiermee de verdienste van VAN BREDA (wiens naam verlatijnst werd tot BREDANUS) te huldigen.

Pas in 1829 publiceert VAN BREDA zijn beschrijving van het eksemplaar alsmede de tekeningen, die hij indertijd aan CUVIER getoond had. Deze beschrijving, die in het Nederlands opgesteld was, is aan vele buitenlanders onbekend gebleven. Met fierheid gebruikt hij in dit werk de naam *Delphinus Bredanensis*. In de volgende jaren zullen zowel de soortnaam *rostratus* als *bredanensis* (of de verkeerde variante : *bredaensis*) gebruikt worden. Wegens de preoccupatie van de naam *rostratus* dient *bredanensis* als de juiste naam te worden aangezien.

2. Het is een vervelend feit dat VAN BREDA in zijn publikatie van 1829 niets vermeldt over de oorsprong van dit eksemplaar, waarvan hij de schedel en de tekeningen had. Evenmin wordt er iets over vermeld door de tijdgenoten die het beschreven : CUVIER G., CUVIER F. (zijn broeder) of LESSON. MULDER stelt dan ook in 1836 terecht de vraag of dat specimen wel van onze gebieden afkomstig is, vermits BODEL NIJENHUIS dit althans alzo aannam (4).

Men mag wel aannemen van ja, op grond van twee redenen : ten eerste, VAN BREDA heeft een tekening gemaakt van een vers eksemplaar,

(4) MULDER schrijft : « Ware dit zoo zeker bekend, dan zou van Breda niet verzuimd hebben het te melden ».

en ten tweede, vrienden en tijdgenoten van hem hebben er gegevens over verstrekt die niet werden tegengesproken bij andere gelegenheden.

De Belgische tijdgenoten situeren de vangst nabij de Belgische kust. DE SELYS-LONGCHAMPS zegt : « Il paraît que M. le professeur Van Breda... l'avait recueilli sur les côtes de Belgique... ». In dezelfde zin spreekt DEBY : « ... recueilli sur nos côtes par le professeur Van Breda ». DEBY haalt zijn gegevens wellicht uit DE SELYS-LONGCHAMPS. Deze laatste had zijn gegevens over walvisachtigen bekomen van DUMORTIER en het is goed mogelijk dat deze indertijd VAN BREDA persoonlijk gekend heeft. Men notere echter dat DE SELYS schrijft : « Il paraît... » en dus een zekere twijfel laat bestaan.

De Nederlanders verschuiven de vindplaats meer naar het noorden en vernoemen de monding van de Schelde als oorsprong. In die zin schrijven SCHLEGEL en VAN BEMMELEN, en later ook MAITLAND, VAN OORT en VAN DEINSE, evenals VAN BENEDEN. De twee eerstgenoemden, evenals MAITLAND en VAN BENEDEN, waren tijdgenoten van VAN BREDA (1788-1867); SCHLEGEL heeft zelfs meermaals met hem samengewerkt voor meerdere studies. SCHLEGEL spreekt als eerste, in 1862, over « een in de nabijheid van de mond der Schelde gevangen dolfijn... » (5). Terecht stelt VAN DEINSE in 1931 de vraag of het dan de Ooster- of de Wester-Schelde was, die inderdaad in die tijd nog volkomen met elkaar in verbinding stonden.

3. VAN BEMMELEN is de eerste die de fout begaat te menen dat dit eksemplaar gevangen werd in 1829. Hij wordt later daarin nagevolgd door MAITLAND, VAN BENEDEN, VAN OORT, VAN DEINSE. Het is weliswaar in 1829 dat VAN BREDA zijn beschrijving publiceerde, doch de vondst moet beslist eerder plaats hebben gehad. Immers, in 1825 heeft G. CUVIER nog een « addition » aan zijn studie toegevoegd om te vermelden dat VAN BREDA hem de afbeeldingen had laten zien van dit eksemplaar, dat deze laatste kort tevoren bekomen had (naar hij zelf schrijft in 1829). De vangst moet dus in 1825 of in een der vorige jaren hebben plaats gehad.

4. Volgens SCHLEGEL, die VAN BREDA goed gekend heeft, is het specimen gevangen (6). In dezelfde zin spreken de meeste andere auteurs. DE SELYS-LONGCHAMPS en DEBY beperken zich tot de term « recueilli ». Verkeerd zijn dan ook de meningen van BLASIUS : « eines... gestrandeten Exemplars von VAN BREDA in Gent » en van HERSHKOVITZ, die spreekt over « a stranded dolphin ».

5. Alhoewel dit eksemplaar het enige gekende geval is voor de Noordzee en a fortiori voor het Belgo-Nederlandse kustgebied, is toch dikwijls

(5) In 1841 had SCHLEGEL het specimen reeds opgegeven als afkomstig van de Hollandse kust echter zonder nadere verklaring.
(6) In 1841 schreef hij echter : « ... an den holländischen Küsten gestrandeten Individuen ... ».

verkeerdelijk de mening verkondigd dat deze soort langs de Nederlandse kust zou voorkomen. Als voorbeelden van deze dwaling wezen vermeld :

LESSON, 1828, p. 206 : « ... habite les mers d'Europe... ».

FISCHER, 1829, p. 505 : « Ad oras Batavas ».

SCHINZ, 1845, p. 497 : « Habitat ad oras Bataviae ».

GRAY, 1850, p. 131 : « Inhab. North Sea. Holland ».

GERVAIS in VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, p. 593 : « ... il se montre de préférence, bien qu'assez rarement, sur les côtes de Hollande ».

TROUESSART, 1884, p. 307 : « L'espèce se retrouve dans la mer du Nord... ».

HERSHKOVITZ, 1966, p. 15 : « ... from the Netherlands to Portugal... ».

Tegen degerlijke vergissingen heeft VAN BENEDEN in 1889, p. 214, reeds sterk gereageerd : « C'est une erreur, croyons-nous, de considérer la mer du Nord comme le séjour de ce Delphinide; c'est un animal méridional, et, s'il s'est montré dans la mer du Nord, ce n'est qu'accidentellement ».

6. De soortnaam *bredanensis,* bedoeld als hulde aan VAN BREDA, wiens naam gelatiniseerd werd tot BREDANUS, heeft bij sommigen de verkeerde mening doen ontstaan dat dit dier iets zou te maken hebben met de stad Breda. Zo vermeldt SCHINZ in 1845 (dus vooraleer er ooit enig gegeven over de vindplaats gepubliceerd was) de omgeving van Breda als vangstplaats ! Ook GRAY doet in 1850, 1864 en 1866 dezelfde fout.

7. Voor zijn studie van 1931 heeft VAN DEINSE proberen na te gaan of er nog overblijfselen van dit dier zouden zijn. Noch in Nederland, noch te Gent (waar VAN BREDA van 1817 tot 1830 hoogleraar was), was iets te vinden. De dierkundige verzamelingen van de Rijksuniversiteit te Gent bevatten weliswaar enige schedels van deze soort (zelfs van voor 1856), doch het is niet uit te maken of een van hen tot dit specimen zou behoord hebben. Hetzelfde geldt voor de schedels die in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel zijn.

In 1946 vermeldt VAN DEINSE echter dat het Museum van het Zeeuws Genootschap der Wetenschappen te Middelburg een onvolledige onderkaak van deze soort bezit en dat deze in 1877 in een sloot te Bruinisse werd gevonden (7). VAN DEINSE is ervan overtuigd dat deze onderkaak niet fossiel of subfossiel is en dat ze dus niet aldaar terecht is gekomen in een tijd dat de zee er nog stond. Volgens hem werd die onderkaak ooit aldaar in de sloot geworpen en er enige jaren later terug gevonden. Hij bouwt dan ook een zeer speciale veronderstelling op door aan te

(7) VAN DEINSE had deze onderzaak reeds vernoemd in 1931, p. 255, maar ze toen toegeschreven aan de dolfijn, *Delphinus delphis* L.

nemen dat deze onderkaak afkomstig zou zijn van de Kongolese kust en toevallig in Zeeland is terechtgekomen...

Indien die onderkaak werkelijk in de loop der XIX[e] eeuw in die sloot te Bruinisse is terechtgekomen, dan zou het echter veel aannemelijker zijn te aanvaarden dat ze afkomstig is van het eksemplaar dat door VAN BREDA beschreven werd. Werd dit eksemplaar wel ooit voor een verzameling bewaard ? Het kan zijn dat de vissers het behouden hebben en dat naderhand hun erfgenamen de overblijfselen hebben weggegooid. Het is ook mogelijk dat VAN BREDA het geraamte wel bezeten heeft, doch dat het verloren is gegaan toen hij in 1830 Gent heeft verlaten na de Belgische revolutie. Vermits hij afkomstig was van Zierikzee, is het mogelijk dat stuks van zijn verzameling alzo in Zeeland terecht zijn gekomen.

De mogelijkheid dat die onderkaak in het museum te Middelburg iets zou te maken hebben met het door VAN BREDA beschreven specimen, is dus niet a priori uit te sluiten.

8. Het is echter wel geoorloofd enige twijfel te hebben over de oorsprong van het door VAN BREDA beschreven en bestudeerde specimen, omdat het het enige geval is dat men voor de Noordzee kent en omdat vanaf den beginne de gegevens erover zo onvolledig zijn geweest. Deze soort is inderdaad bij uitstek een dier van volle oceaan in de meer tropische gebieden. Het is dan ook wel mogelijk dat het door vissers van ver werd aangebracht, wellicht uit de oceaan.

Anderzijds moet men toch ook noteren dat vondsten van deze soort gekend zijn langs de Atlantische kust van Frankrijk (o.a. te Brest) en dat ook andere oceaansoorten van tropische gebieden reeds langs de Nederlandse kust vastgesteld werden, o.a. *Kogia breviceps* (BLAINVILLE) en *Mesoplodon grayi* VON HAAST.

9. Verkeerdelijk beschouwt HERSHKOVITZ de tekening van VAN BREDA als deze van het type van de soort. Hij verwart volkomen met het echte type, dat uit Brest afkomstig is.

BESLUIT

Van deze soort kent men slechts één eksemplaar voor ons kustgebied; de omstandigheden van deze vondst zijn daarenboven absoluut niet duidelijk, zodat men wel enigszins kan twijfelen aan de oorsprong. Dit eksemplaar is trouwens het enige geval dat voor de Noordzee gekend is.

Genus Delphinus Linné, 1758

Delphinus delphis delphis Linné, 1758

Dolfijn

F. : Dauphin commun.
E. : Common dolphin.
D. : Delphin.
Eo. : Delfeno.

Synonimie:

Delphinus delphis Linné : vele auteurs.
Delphinus delphis : vele auteurs.
Eudelphinus delphis : Van Beneden, 1889.

Algemeen aanzicht. — Volwassen dier tot 2,6 m lang. Tamelijk veranderlijk van kleur volgens de specimens. Scherp afgetekende, tamelijk lange snuit met opvallend veel tanden.

Algemene verspreiding. — Atlantische Oceaan en aangesloten zeeën (behalve in koudere klimaten), Indische Oceaan, zuidelijke Stille Oceaan. Verwante ondersoorten leven in de Zwarte Zee en in de noordelijke Stille Oceaan.

Noordzee. — Weinig talrijk, gewoonlijk als zwervend dier afkomstig uit meer zuidelijke gebieden. Toch kon Van Deinse in 1957 reeds 62 gevallen opgeven voor Nederland. In 1946 wijst deze auteur er op hoe hun aanwezigheid in de Noordzee samenhangt met warmere zomers (de meeste gevallen zijn trouwens gekend uit de zomermaanden). Opvallend is ook dat tot rond 1935 de soort niet gekend was voor de Noordzeekust der Britse eilanden, tenzij in Schotland. Sindsdien zijn echter meerdere gevallen vastgesteld. Het is dan ook aan te nemen dat deze soort in de laatste decennia talrijker is geworden als bezoeker van de Noordzee dan voorheen.

Vroegere gegevens :

de Selys-Longchamps, 1842, p. 14 : « Observé plusieurs fois sur nos côtes maritimes, notamment à Nieuport ».
Deby, 1848, p. 160 : « ... d'après M. de Selys, se montre quelquefois sur nos côtes ».

Maitland, 1898, p. 25 : « Cette espèce absolument méridionale, ne visite que très rarement la mer du Nord, nous n'avons jamais vu un exemplaire pris sur nos côtes ».

FRECHKOP, 1958, p. 517 : « En Belgique, un jeune de cette espèce s'est échoué à Ostende, en septembre 1937, tandis qu'un autre exemplaire a été capturé dans le Bas-Escaut ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. Vóór 1842, Nieuwpoort.

a) ?
b) waargenomen ?
c) geen ?
d) geen ?
e) DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 14.

Bemerking. — Wellicht kent DE SELYS-LONGCHAMPS dit geval (of meerdere ?) dank zij DUMORTIER. Misschien betreft het deze uit 1829 uit de Noordzee (zie verder).

2. 11-IX-1937, Oostende.

a) onvolgroeid ♂, 2 m lang;
b) aangespoeld ?
c) geraamte in de verzamelingen van het K.B.I.N. (I. 11.360, Reg. 1521 β);
d) geen ?
e) FRECHKOP, 1958, p. 517.

B. NOORDZEE BIJ DE BELGISCHE KUST

?. IV-1812, nabij Blankenberge ?

a) 2,40 m (8 voet); voor andere gegevens, zie SCHOUTEET;
b) gevangen door vissers van Blankenberge, dus eventueel in de omgeving van die stad;
c) het kadaver werd tentoongesteld te Brugge op 22-IV-1812; mogelijk is het naderhand bewaard als opgezet eksemplaar in het kabinet van JOS. VANHUERNE te Brugge;
d) in een album van de verzameling VANHUERNE(thans in de U. S. A.) een afbeelding, wellicht gemaakt door J. C. VERBRUGGE, van het dier en van zijn staart en genitalia. Een fotokopij hiervan in het archief van de heer Thijs MOL te Arnhem;
e) MOL, 1962, p. 22;
SCHOUTEET, 1958, p. 42.

Bemerkingen. — 1. Dit geval wordt onder voorbehoud vermeld : men kent niet de juiste plaats van herkomst.

2. Naar MOL vermeldt, was er in dat album, en wellicht dus ook in die verzameling een schedel van een dolfijn. Deze wordt trouwens door MOL afgebeeld (1962, Pl. II) en is te erkennen als die van deze soort, al zijn de tanden van de bovenkaak verkeerd geplaatst. Het is mogelijk dat het de schedel van bovenstaand eksemplaar betreft. Dit deel werd in het album getekend door J. G. VERBRUGGE, mogelijk op latere datum.

?. 1829, Noordzee.

a) 1,74 m;
b) niet geweten;
c) was als opgezet eksemplaar in het Natuurhistorisch Museum te Doornik en is thans in reserve in de verzamelingen van het K. B. I. N. te Brussel;
d) geen ?
e) geen ?

Bemerking. — De vermelding « Noordzee », die op een kaartje bij het specimen gevoegd was, laat toe te veronderstellen dat het dier in de nabijheid der Belgische kust gevangen werd. Betreft het hier het specimen van Nieuwpoort waarover DE SELYS-LONGCHAMPS het had ? Deze laatste betrok immers zijn gegevens over walvisachtigen van DUMORTIER, die van Doornik afkomstig was en dus eventueel dit eksemplaar in de stedelijke verzamelingen kende.

C. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEBIED

1. 28-V-1944, Bieselinge (Zuid-Beveland).

a) ♀, 1,80 m, ongewoon eksemplaar met bijkomstige tanden;
b) levend gestrand;
c) schedel in het bezit van de heer B. J. J. R. WALRECHT te Bieselinge;
d) schets van de schedel in het archief van de heer A. B. VAN DEINSE;
e) VAN DEINSE, 1946, pp. 166-167, 170.

NOTA BIJ C : MOGELIJKE ANDERE GEVALLEN.

Hieraan kunnen eventueel volgende gevallen toegevoegd worden :

1. Medio XII-1940, « Zeeuwse stromen ».

a) 2 m;
b) gevangen;
c) geraamte in het Natuurhistorisch Museum te Tilburg;
d) een schets van de kop in het archief van de heer A. B. VAN DEINSE;
e) VAN DEINSE, 1946, pp. 166-167, 170.

Bemerking. — De vermelding « Zeeuwse stromen » is tamelijk omvangrijk. Eventueel kan het de Beneden-Schelde of een van haar stroomgaten betreffen.

2-3. Medio XI-1941, Hoedekenskerke (Zuid-Beveland).

a) 2 eksemplaren, elk 2 à 2,50 m lang;
b) waargenomen;
c) geen;
d) geen;
e) VAN DEINSE, 1946, p. 171.

Bemerking. — Het betreft hier een waarneming, hetgeen wel voorbehoud voor de soortbepaling vergt.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

?. IV-1866 ?, Kallo ?

a) volwassen;
b) niet geweten;
c) de schedel en de staartvin kwamen op 27-IV-1866 in het bezit van het toenmalige Koninklijke Natuurhistorische Museum van België met de vermelding in het inventaris : « provenant du fort Ste-Marie »; de schedel is thans nog in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2568, Reg. 1520 ζ), doch de staartvin werd in 1869 vernietigd wegens te slechte toestand;
d) geen ?
e) FRECHKOP, 1958, p. 517;
SLIJPER, 1938, p. 25.

Bemerking. — De vermelding « provenant du fort Ste-Marie » in het inventaris kan natuurlijk tot verschillende konklusies aanleiding geven. Het is echter wel aan te nemen dat dit specimen in die periode in de nabijheid van het fort Ste-Marie te Kallo strandde of er gevangen werd.

?. 1942 ?, Antwerpen ?

a) volwassen ?
b) niet geweten;
c) de onderkaak is op 29-XII-1942 door Dr. HASSE geschonken aan het toenmalige Koninklijke Natuurhistorische Museum van België (I. 13.821, Reg. 3.187);
d) geen ?;
e) geen.

Bemerking. — Personen die terzake geraadpleegd werden, konden helaas geen nadere gegevens bezorgen over de oorsprong van dit stuk. De verzameling van Dr. HASSE bevat echter hoofdzakelijk stuks uit het Antwerpse.

NOTA BIJ D : SUBFOSSIELE REST.

In het Stedelijk Museum te Dendermonde bevindt zich een schedel van een dolfijn, die bij baggerwerken in de Schelde aldaar zou gevonden zijn. Deze schedel heeft geenszins een fossiel aanzicht, zodat hij niet bepaald oud kan zijn.

BESLUIT

Dat de dolfijn nabij onze kust bij gelegenheid voorkomt was reeds geweten door DE SELYS-LONGCHAMPS en DEBY en het werd nog meer dan eens alzo herhaald. Doch bij nadere beschouwing moet men vaststellen dat slechts weinig konkrete gevallen gekend zijn. FRECHKOP beperkte zich in 1958 tot slechts twee voorbeelden : één voor de kust en één voor de Beneden-Schelde. Het doorzoeken der literatuur heeft er echter enige andere aan het daglicht gebracht.

Wellicht is de dolfijn in onze gebieden algemener dan men denkt. Dit werd immers treffend geïllustreerd in Nederland. In de zoölogische literatuur van dat land was dit dier ook nagenoeg onbekend tot een vijftigtal jaren geleden. In 1918 kon VAN OORT slechts 1 geval citeren. In de volgende jaren ontdekte VAN DEINSE enkele andere gevallen van vroegere datum. Tussen 1926 en 1928 kon hij 3 strandingen registreren. De volgende jaren brachten hem zo vele nieuwe gegevens op dat hij er in 1957 reeds 62 kende. Sommige jaren leverden zelfs verscheidene strandingen op.

Deze vermeerdering in aantal werd ook in Groot-Brittannië vastgesteld en is aldaar vooral opvallend voor de Noordzeekust, langs dewelke deze soort sinds 1935 wordt aangetroffen. Het mag dus wel verondersteld worden dat deze toeneming van het aantal gevallen toe te schrijven zou zijn aan ekologische faktoren (b.v. warmere zomers) of aan uitbreiding van de soort, benevens aan toeneming van de belangstelling.

Het mag verwacht worden dat ook heel wat meer gevallen voor onze gebieden zouden bekend geraken, moest men er de nodige aandacht aan besteden.

Het valt hier te noteren dat in 1937 DE CLERCQ van het Farmakologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Gent een studie maakte over het vlees van de dolfijn. Het is echter niet af te leiden uit zijn publikatie of zijn onderzoek gebaseerd was op specimen(s) uit het Belgische kustgebied of uit andere streken. In het eerste geval zou dit trouwens een bewijs zijn van de niet-zeldzaamheid van de soort.

Genus Tursiops GERVAIS, 1855

Tursiops truncatus truncatus (MONTAGU, 1821)

Tuimelaar (8)

F. : Dauphin souffleur, dauphin à gros nez, culbuteur, dauphin nésarnack, tursion.
E. : Bottle-nosed dolphin.
D. : Grosser Tümmler.
Eo. : Luddelfeno.

Synonimie:

Delphinus truncatus MONTAGU : VAN BAMBEKE, 1875.
Delphinus Tursio BONNATERRE : DE SELYS-LONGCHAMPS.
Delphin[*us*] (*Tursiops* GRAY) *tursio* FABR. : MAITLAND.
Tursiops truncatus (MONTAGU) : FRECHKOP, MOL.
Tursiops truncatus MONT. : SLIJPER.
Tursiops truncatus : VAN DEINSE.
Tursiops tursio : VAN BENEDEN, VAN BAMBEKE, 1888.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen dier 2,80 - 4,10 m lang. Nogal veranderlijk van kleur volgens de specimens; bovenzijde echter donkerder dan onderzijde. Korte, tamelijk goed afgetekende snuit met tamelijk veel tanden.

Algemene verspreiding. — Leeft bij voorkeur op het kontinentale plateau. Westelijke Atlantische Oceaan vanaf Groenland tot de Antillen; oostelijke Atlantische Oceaan vanaf Noorwegen tot Kongo; ook de aangesloten zeeën, alhoewel weinig in de Middellandse Zee. Een verwante ondersoort komt voor in de Stille en Indische Oceanen.

Noordzee. — Regelmatige aanwezigheid. Gekend van allerlei plaatsen. Zwemt soms de grote rivieren op. In 1958 kon VAN DEINSE reeds 265 gevallen opgeven voor Nederland. Langs de Noordzeekust van Groot-Brittannië dateren de meeste gevallen vooral uit de laatste decennia.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 14, vermeldt hem niet voor België, wel voor Picardië. DEBY, 1848, vermeldt hem eveneens niet.

(8) Men gelieve te noteren dat de Vlaamse vissers de term « tuimelaar » gewoonlijk gebruiken voor de bruinvis.

MAITLAND, 1898, p. 26 : « Sur les côtes de la mer du Nord et à l'embouchure de l'Escaut. »

FRECHKOP, 1958, p. 513 : « En Belgique, une femelle de cette espèce avait échoué, en septembre 1937, à Middelkerke, et parmi les spécimens capturés, figurant dans les collections de l'Institut Royal des Sciences naturelles de Belgique, il y a une femelle prise, en juillet 1934, près de Termonde et un mâle pris, en décembre 1935, à Wenduyne. »

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. IV-1803, Blankenberge.

a) wellicht volwassen;
b) gestrand;
c) wellicht indertijd bewaard als opgezet specimen in het kabinet van Josh. VANHUERNE te Brugge;
d) een tekening van het dier, van een paar tanden en van een gehoorbeentje in het album « Collection du règne animal du cabinet de monsieur Josh. VANHUERNE à Bruges »; een fotokopie van deze afbeeldingen is in het bezit van de heer Thijs MOL te Arnhem;
e) MOL, 1962, p. 22.

2. 20-XII-1874, De Panne.

a) wellicht een ♂, 2,75 m;
b) gevangen door vissers op het strand;
c) het dier is tentoongesteld geweest te Veurne, Ieper en Gent; aldaar werd het opgekocht door VAN BAMBEKE voor de verzameling van de Universiteit; het geraamte zou in de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde van de Universiteit te Gent zijn;
d) 7 afbeeldingen over strukturen der huid op een bijgevoegde plaat in de studie van VAN BAMBEKE, 1888;
e) VAN BAMBEKE, 1875, pp. 14-15;
VAN BAMBEKE 1888, p. 503 (+ histologie der huid : pp. 503-511, 513);
VAN BENEDEN, 1886a, p. 104;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 184, 186;

3. 6-XII-1935, Wenduine.

a) ♂, bijna volwassen, 3,10 m;
b) gevangen (?);
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 10.517, Reg. 1517 γ);

d) geen ?
e) SLIJPER, 1938, p. 22;
FRECHKOP, 1958, p. 513.

4. 10-IX-1937, Middelkerke.

a) ♀, volwassen, 3 m;
b) gestrand bij storm;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 11.359, Reg. 1517 ε);
d) twee dagblad-foto's in het archief van de auteur (afkomstig uit het archief van de heer FRECHKOP);
e) FRECHKOP, 1958, p. 513.

Bemerkingen. — 1. Naar men kan afleiden uit de krantenberichten is de stranding gebeurd in de avond van 10-IX-1937. Het dier werd door de diensten van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België opgehaald op 14-IX-1937; deze datum staat op de steekkaarten van het K. B. I. N. vermeld.

2. De lengte van het dier is 3 m, en niet 5,8 m zoals sommige kranten toen meldden.

5. 10-VI-1963, Wenduine.

a) ♂, ± 3 m, ongeveer 500 kg;
b) dood aangespoeld;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 22.841);
d) enige foto's genomen door de heer B. VAN DAMME en thans in het archief van de auteur; meerdere foto's in het archief van de gemeente Wenduine (560.31); ook meerdere foto's in dagbladen en weekbladen (zie Pl. I, fig. 1);
e) geen.

6. 2-VIII-1963, Wenduine.

a) ♂;
b) dood aangespoeld;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 22.872);
d) foto's in het archief van de gemeente Wenduine (560.31); ook krantenfoto's;
e) geen.

7. 6-V-1966, Wenduine.

a) groot exemplaar;
b) levend gestrand;
c) geen;
d) geen ?;
e) geen.

B. NEDERLANDSE KUST NABIJ DE MONDING DER SCHELDE

1. 16-V-1935, Kadzand.

a) ♀, ± 2,75 m;
b) niet gekend;
c) schedel in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) geen ?;
e) VAN DEINSE, 1946, pp. 176-177.

2. 3-VI-1947, Zoutelande.

a) ♀, 1,90 m;
b) is aangespoeld, doch daarna verdwenen;
c) geen;
d) geen;
e) VAN DEINSE, 1948, pp. 23-24.

3. 27-VII-1955, Kadzand.

a) zeer jong; 1,20 m lang;
b) gestrand nabij de monding van het Zwin;
c) geen ?;
d) geen ?;
e) VAN DEINSE, 1956, p. 128.

C. NOORDZEE NABIJ DE KUST

?. Vóór 1822, nabij de monding der Schelde.

a) niet geweten;
b) niet geweten;
c) geen ?;
d) geen ?;
e) BENNET & VAN OLIVIER, 1822, p. 159;
MAITLAND, 1898, p. 26.

Bemerking. — Eventueel betreft het hier meerdere gevallen. Het is ook mogelijk dat BENNET & VAN OLIVIER zich hier vergissen wat de soort betreft, en zich laten misleiden door GRONOVIUS' gegevens, die in feite op de butskop, *Hyperoodon ampullatus* (FORSTER) slaan.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

1. 21-VI-1934, Sint-Amands.

a) ♀, oud eksemplaar, 3,25 m lang, 360 kg; zeer afgesleten tanden; enige ribben der rechterzijde zijn gebroken en geheeld;

b) doodgeschoten;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 10.399, Reg. 1517 ♂);
d) een foto van het geschoten dier in het algemeen prentenarchief van de afdeling Recente Vertebraten (zoogdieren) van het K. B. I. N. en een dergelijke foto plus een schets in het archief van de schrijver (afkomstig uit het archief van de heer FRECHKOP); meerdere foto's in dagbladen en weekbladen; een dergelijke foto is volgens VAN DEINSE in het bezit van de heer F. NIESEN te Haarlem; een foto van de gebroken en geheelde richterribben in SLIJPER, 1938, fig. 4 en in SLIJPER, 1958, fig. 225;
e) BEIRENS, 1939, p. 318;
FRECHKOP, 1958, p. 513;
SLIJPER, 1938, p. 22 (anat. : pp. 22-24);
SLIJPER, 1958, p. 489;
VAN DEINSE, 1946, pp. 176-177, 186;
VAN HAGELAND, 1961, p. 119.

Bemerkingen. — 1. Dit is een zeer groot ♀. Volgens VAN DEINSE, 1946, p. 183 zouden alle specimens boven de 3,20 m ♂ zijn. Men gelieve te noteren dat SLIJPER, 1938, als lengte slechts 3 m opgeeft.

2. SLIJPER, 1938, geeft als datum : « 22 juli 1934 » op. FRECHKOP schrijft : « en juillet 1934 ». Op de steekkaart van het K.B.I.N. (opgemaakt in de periode 1935-1939) staat inderdaad ook 22-VII-1934 opgegeven, en het mag aangenomen worden dat zowel SLIJPER als FRECHKOP deze bron hebben geraadpleegd. Nochtans is bij het opmaken der steekkaart evident een fout gebeurd : het inventaris spreekt van 22-VI-1934, doch het maandgetal is door een inktvlek onduidelijk geworden. Het betreft inderdaad de maand juni (VI) zoals men kan afleiden uit de vermeldingen van BEIRENS, VAN HAGELAND en VAN DEINSE en uit de archieffoto's; deze laatste spreken trouwens van 21 juni en niet van 22 juni. De schets in het archief werd trouwens gemaakt op 3-VII-1934.

3. Het dier werd in de loop van juni in de Schelde gezien te Sinte-Anna (VAN DEINSE) en tussen Antwerpen en Hemiksem (BEIRENS) om tenslotte te Sint-Amands door een jager geschoten te worden.

4. Het dode dier werd gedurende drie weken tentoongesteld op verscheidene plaatsen, o.a. te Hoboken (BEIRENS) als zijnde een onbekend monster.

5. Misschien was er meer dan één specimen; BEIRENS zegt : « ... in juni 1934, werd er een paar opgemerkt... ».

2. 25-XI-1960, Wetteren.

a) ♂, 2,90 m;
b) geschoten;

c) geraamte in de verzamelingen van het K.B.I.N. (I. 22.188);
d) geen ?;
e) geen.

Bemerking. — Het dier was tot Wetteren geraakt in een periode waarin het debiet der Schelde sterk was toegenomen na overvloedige regens.

BESLUIT

Ongetwijfeld is de tuimelaar niet zo zeldzaam langs onze kust als wat men zou menen op te maken uit bovenstaande lijst. Het bewijs wordt geleverd door de gemeente Wenduine, waar sinds enige jaren aandacht werd besteed aan de strandingen, zodat men in 1963 2 gevallen kon registreren en in 1966 nog 1. Van de 7 gevallen, die we konden vinden voor ons kustgebied, dateren er 3 uit de laatste jaren (alle uit Wenduine), plus 2 uit de jaren 1935-1940 (waarvan ook 1 uit Wenduine). Het is dus duidelijk dat men meer gevallen zou kunnen aantreffen indien men er meer aandacht aan zou besteden.

Voor de auteurs der vorige eeuw, meer bepaald DE SELYS-LONGCHAMPS (1842), DEBY (1848) en VAN BENEDEN (1861), was de tuimelaar niet gekend voor onze kust. Men zou dus kunnen menen dat hij dus veeleer een nieuwe soort is geworden in ons kustgebied. Zulke veronderstelling gaat echter niet volledig op wegens het geval uit 1803. Een ekologische factor zou kunnen ingeroepen worden. Doch wellicht is het gebrek aan belangstelling de voornaamste oorzaak geweest.

In Nederland is die toestand veel duidelijker. VAN DEINSE heeft elk jaar tuimelaars gevonden, meermaals zelfs verscheidene per jaar. Toen hij in 1914 zijn onderzoek begon, waren er slechts 17 gevallen gekend; doch in 1927 waren ze reeds 27, in 1931 reeds 57, in 1944 reeds 161, in 1958 reeds 265. Al is het Belgisch kustgebied minder gunstig gelegen, toch mag men zich ook hier aan een oplopend aantal verwachten, zodra men de zaak nauwkeuriger zal kunnen volgen.

De aanwezigheid van tuimelaars in stromen werd in Nederland dikwijls vastgesteld. Voor België liggen slechts twee gevallen voor.

Genus Lagenorhynchus GRAY, 1846

Lagenorhynchus acutus (GRAY, 1828)

Witzijdedolfijn

F. : Lagénorhynque à flancs blancs, dauphin à flancs blancs, dauphin d'Eschricht.
E. : White-sided dolphin.

D. : Nordischer Delphin, Springer.
Eo. : Blankflanka delfeno.

Synonimie :

Delph[*inus*] (*Lagenorhynchus* GR.) *acutus* GR. : MAITLAND.
Delphinus Eschrichtii : POELMAN, VAN BAMBEKE, VAN BENEDEN, 1865, 1868.
Lagenorhynchus acutus : ABEL, DE PAUW & WILLEMSEN, VAN BENEDEN, VAN DEINSE.
Lagenorhynchus acutus GRAY : SLIJPER, VAN OORT.

Algemeen aanzicht. —Als volwassen dier 1,95 tot 2,80 m lang. Zwart met witte onderzijde en lange witte vlek op de zijkant. Snuit weinig afgetekend, met vele tanden.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan.

Noordzee. — Komt onregelmatig voor in het noordelijk gedeelte. Zeer zeldzaam zuidwaarts. Voor Nederland was aan VAN DEINSE in 1931 slechts één geval gekend (het hieronder behandelde geval te Vlissingen), doch in 1960 werd nog een vangst gemeld 50 mijlen ten NW van Texel (VAN DEINSE 1961) en in 1967 een geval in Zeeland (VAN UTRECHT & HUSSON). Ook voor Groot-Brittannië zijn slechts schaarse gevallen gekend, meestal uit het noordelijke gedeelte. Volgens BIERMAN & SLIJPER zou onze kust de meest zuidelijke plaats zijn waarop reeds specimens van deze soort zouden vastgesteld zijn.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, en DEBY, 1848, vermelden deze soort niet.

MAITLAND, 1898, p. 26 : « En 1860 une femelle de cette espèce fut capturée par des pêcheurs d'Ostende... En décembre 1863, un mâle de 2,37 m fut pris près de Flessingue, son squelette se trouve au musée de Gand... ».

FRECHKOP, 1958, p. 519 : « En Belgique, une jeune femelle a été capturée près d'Ostende, en hiver de 1852; suivant DE PAUW et WILLEMSEN (1905) un autre spécimen se serait échoué à Ostende en 1883 ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST EN NOORDZEE NABIJ DE KUST

?. Winter 1852 ?, Oostende ?

a) eventueel een jong ♀ (zie bemerking 1);
b) zou gevangen zijn door vissers van Oostende (zie bemerkingen 1 en 3);

c) eventueel betreft het alhier het geraamte van een jong ♀ (I. 3.750, Reg. 1.527) in de verzamelingen van het K.B.I.N. en tentoongesteld in de zaal der geraamten (zaal V); dit geraamte vertoont enige gebroken en geheelde lumbaalwervels en misvormde chevron-beenderen, die door SLIJPER beschreven werden; de bekkenbeenderen en de trommelkassen ontbreken (zie bemerkingen 2 en 4);

b) geen;

e) (mits voorbehoud dat het telkenmale het zelfde geval betreft) :
ABEL, 1931, p. 299 (anat. gegevens over het geraamte I. 3.750);
BIERMAN & SLIJPER, 1948, p. 129;
FRECHKOP, 1958, p. 519;
MAITLAND, 1898, p. 26;
SLIJPER, 1931, pp. 160, 176;
SLIJPER, 1936, pp. 395, 492 (anat. gegevens over dit geraamte);
SLIJPER, 1938, p. 27;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 147, 152.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Dit geval is zeer ingewikkeld. Wellicht is het zelfs onbestaande. De ingewikkeldheid spruit waarschijnlijk slechts voort uit een verwarring met eksemplaren van de volgende soort, *Lagenorhynchus albirostris* (GRAY). Het jaartal 1852 dat men meermaals vermeld vindt (FRECHKOP, SLIJPER), is op zichzelfs reeds weinig waarschijnlijk, want in 1861 blijkt VAN BENEDEN dit geval niet te kennen (zie bemerking 3). Immers, bij zijn beschrijving van de kenmerken der twee soorten *Lagenorhynchus* van de Noordzee vermeldt hij op p. 33 *L. acutus* en geeft hij een beschrijving van een geraamte dat hij te Leuven bezit, doch hij zegt duidelijk : « Il est encore douteux que cette espèce ait été vue près de nos côtes ».

Doch in 1889, op hoge leeftijd, begaat VAN BENEDEN één van zijn talrijke vergissingen, die op een dwaalspoor brengen, wanneer hij schrijft p. 147 : « ... nous avons fait mention de cette espèce en 1860, et nous y avons donné la description d'un squelette provenant d'une femelle capturée par des pêcheurs d'Ostende ». Dit laatste is echter niet waar : het geraamte dat beschreven werd in 1860 (tekst gepubliceerd in 1861) behoorde tot de verzameling van de Universiteit te Leuven en was te Antwerpen aangekocht van een scheepskapitein, die het uit de Atlantische Oceaan zou hebben meegebracht. Er was weliswaar in die studie van 1861 een beschrijving van een jong ♀, doch dit behoorde tot de soort *L. albirostris*.

Op p. 152 van die studie van 1889 vermeldt VAN BENEDEN dan verder : « Le Musée de Bruxelles possède le squelette d'une femelle capturée en hiver, en 1852, par des pêcheurs d'Ostende ». Het is duidelijk dat hij hier in dezelfde verwarring verkeert : een jong ♀ van de winter 1852 is inderdaad in het museum te Brussel, doch het is van de soort *L. albirostris,* zoals hij trouwens zelf in 1861 had aangeduid.

Gevolgen van deze verwarring van VAN BENEDEN : 1) in 1898 schrijft MAITLAND : « En 1860 une femelle fut capturée par des pêcheurs d'Ostende (v. Bened. Rech.) ». Deze zin is duidelijk beïnvloed door de vermelding van VAN BENEDEN, 1889, p. 147 (zie hoger); MAITLAND neemt verkeerdelijk het jaartal 1860 als jaar der vangst; 2) het te Brussel bestaande specimen, wiens oorsprong wellicht onbekend was (zie bemerking 2), wordt later aldaar geregistreerd als « Ostende, capt. en hiver 1852 » (9).

Als gevolg hiervan treft men bij besprekingen van dit geraamte gegevens aan zoals : SLIJPER, 1938, p. 27 : « Das Tier wurde im Winter des Jahres 1852 von Fischern in der Nähe von Ostend gefangen » en 1931, p. 176, ongeveer dezelfde zin (10). Ook FRECHKOP heeft in zijn handboek het geval alzo opgenomen.

2. Er bestaat ook een gans andere reden om aan te nemen dat het geraamte in de verzamelingen van het K.B.I.N. te Brussel (I. 3.750, Reg. 1.527) niets te maken heeft met een vangst nabij Oostende in 1852. Immers het is afkomstig uit de verzamelingen van graaf DU BUS DE GHISIGNIES. Welnu, graaf DU BUS was van 1846 tot 1867 directeur van het toenmalige Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België. Na zijn overlijden (in 1874) werd zijn privaat-verzameling in 1876 door het Museum aangekocht; zij bestond hoofdzakelijk uit exotische stuks, vermits graaf DU BUS reeds in 1846 zijn inlandse stuks ten geschenke had gegeven aan het Museum. Tot die aankoop van 1876 behoorde ook het bedoelde geraamte. De niet-Belgische oorsprong van het specimen is dan ook waarschijnlijk.

Dat dit geraamte inderdaad slechts na 1876 in de verzamelingen van het Museum is opgenomen blijkt uit het inventaris en wordt bewezen door de lijsten die VAN BENEDEN heeft opgemaakt van de cetaceeënverzamelingen van allerlei musea. In zijn eerste lijst, gepubliceerd in 1868, vermeldt hij deze soort niet voor het Museum te Brussel. In zijn tweede lijst, die een herwerking is van die van 1868 en die in 1886 verscheen, doch reeds lang voor die datum werd opgemaakt, vermeldt hij dit stuk evenmin. Wellicht was het toen nog niet afzonderlijk ingeschreven in de verzamelingen. Slechts in 1889, p. 152, komt hij voor de dag met de bewering : « Le Musée de Bruxelles possède un squelette... » en hij voegt er (waarschijnlijk verkeerdelijk : zie bemerking 1) aan toe : « ... d'une femelle capturée, en hiver 1852, par des pêcheurs d'Ostende ».

(9) De huidige steekkaart draagt als vermelding dit gegeven, doch deze kaart werd slechts opgemaakt in de periode 1930-1940 en het gegeven kan dus geïnspireerd zijn door de vergissingen van de literatuur. Dit geldt eveneens voor het uitlegplaatje in de tentoonstellingszaal; het vermeldt : « Oostende 1852 ». De steekkaart spreekt ook van een jong ♀, hetgeen trouwens door SLIJPERS studie bevestigd werd, doch dat is niet noodzakelijkerwijze een argument om VAN BENEDENS gegevens van 1889 aan te nemen.

(10) SLIJPER, 1931, p. 160 vermeldt : « Ist im Jahre 1832 von Fischern bei Ostende gefangen worden », doch hier is 1832 te beschouwen als een drukfout.

3. Dat dit specimen, afkomstig uit Du Bus' verzameling, wellicht niet in 1852 te Oostende of omgeving verzameld werd, kan men nog afleiden uit volgende beschouwingen : als het inderdaad in 1876 in Du Bus' verzameling was en uit 1852 stamde, dan is het aannemelijk dat het rond 1860 reeds in die verzameling aanwezig was. Welnu, in de jaren 1859-1862 was Van Beneden zeer veel in relatie met Du Bus in verband met de vondst van talrijke fossiele walvissen rondom Antwerpen. Indien Du Bus werkelijk een eksemplaar van die soort uit Oostende zou hebben gehad in zijn verzameling, dan zou Van Beneden niet hebben geschreven in 1861 : « Il est encore douteux que cette espèce ait été vue près de nos côtes ». Trouwens, Du Bus zou dan niet nagelaten hebben Van Beneden op zijn vergissing te wijzen en deze laatste zou het zeker gemeld hebben tijdens één van zijn mededelingen aan de Akademie.

4. Een ander argument is nog dit; het geraamte van dit specimen hangt sinds het begin van deze eeuw in de zaal der geraamten (zaal V) van het Museum, terwijl de meeste Belgische stuks steeds in de zaal der Belgische fauna (zaal 1) zijn ondergebracht geweest.

Samenvatting. — Het gegeven als zou in de winter van 1852 een specimen van deze soort nabij Oostende gevangen zijn, berust wellicht op een verwarring. Daarenboven bestaat er geen geldige reden om aan te nemen dat het in het K. B. I. N. te Brussel bewaarde geraamte iets met een dergelijke vangst zou te maken hebben.

?. 1883, Oostende.

a) niet nader bepaald;
b) « gestrand »;
c) het geraamte zou bewaard geweest zijn volgens de heer De Pauw; misschien is het in verzamelingen te Leuven terechtgekomen (zie volgend geval);
d) geen;
e) De Pauw & Willemsen, 1905, p. 327;
   Frechkop, 1958, p. 519.

Bemerkingen. — 1. Dit geval is slechts gekend door een vermelding in de zeer onnauwkeurige en niet-waardevolle studie van De Pauw & Willemsen. Men mag met reden de juiste identiteit van het specimen betwijfelen.

2. Het is niet uitgesloten dat De Pauw & Willemsen zich vergissen wat het jaartal betreft en dat dit geval iets te maken heeft met het vorige.

?. Vóór 1886, Oostende.

a) niet nader bepaald;
b) niet nader geweten;

c) het geraamte zou behoord hebben tot de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde der Katolieke Universiteit te Leuven;
d) geen ?;
e) VAN BENEDEN, 1886a, p. 117.

Bemerking. — De enige aanduiding hierover is de vermelding van VAN BENEDEN in zijn lijst van stuks in de verzamelingen, waarin hij schrijft over deze van Leuven : « *Lagenorhynchus acutus,* un squelette complet, également d'Ostende ». Zou het dat van een specimen zijn, gevangen in 1883 (zie vorig geval) ? Wellicht niet, want hij handelt over slechts één geraamte in die verzameling en er was vroeger reeds één aanwezig, dat te Antwerpen aangekocht zou zijn geweest en dat vermeld was in 1861, pp. 29-30 en in 1868, p. 115.

Het geldt dus wellicht weerom één van die talrijke vergissingen, die VAN BENEDEN in zijn oude dag beging. Trouwens in 1889, p. 152, is zijn informatie weerom anders : « Nous avons à Louvain, un squelette qui provient de Copenhague et dont l'origine toutefois n'est pas bien certaine ».

B. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEBIED

1. 20-XII-1863, Vlissingen.

a) jong ♂, 2,37 m;
b) gevangen in het Sloe (zie bemerkingen 2 en 3);
c) na tentoonstelling in verschillende steden (zie bemerking 4) kwam het kadaver in het Zoölogisch museum der Universiteit te Gent; aldaar zouden zijn geraamte en opgezette huid bewaard zijn; het geraamte is er nog (nr 2207), van het opgezette dier heeft men geen spoor meer;
d) in de studie van POELMAN een afbeelding van het dier; in de studie van VAN BAMBEKE de borstvin : Pl. 1, nr 3.
e) BIERMAN & SLIJPER, 1948, p. 129;
FREUND, 1932, p. 53;
GRAY, 1866, pp. 270-271;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 437;
MAITLAND, 1898, p. 26;
POELMAN, 1864, pp. 604-605 (plus anat. : pp. 605-608);
VAN BAMBEKE, 1866, pp. 11-12 (plus anat. : pp. 10, 12, 13, 14, 15);
VAN BENEDEN, 1865a, p. 391;
VAN BENEDEN, 1868, p. 102;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 731;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 147, 148, 151, 152;
VAN DEINSE, 1931, pp. 170, 270-271;
VAN DEINSE, 1961, p. 21;
VAN OORT, 1918, p. 58;
VAN UTRECHT & HUSSON, 1968, p. 10.

Bemerkingen bij dit geval:

1. De lengte van 2,37 m wordt vanaf de studie van POELMAN aangenomen. VAN BENEDEN vermeldt haar ook alzo in 1889, p. 147, echter als 2, 20 m op p. 148.

2. De vindplaats is het zogenoemde Sloe, een geul nabij Vlissingen. Zo vermeldt het ook VAN BENEDEN, 1889, p. 147. Doch op p. 151 spreekt hij over een geval te Middelburg, waarvan het geraamte te Gent zou zijn. Het geldt ongetwijfeld het zelfde specimen, en dus een vergissing van deze auteur, die Middelburg schrijft en Vlissingen bedoelt. Trouwens een vangst te Middelburg zou uitgesloten zijn.

3. Zoals uit de publikaties blijkt werd het dier gevangen. Nochtans spreekt VAN BENEDEN, 1889, p. 147, over « échoué » en pp. 151 en 152 over « capturé ».

4. Zoals blijkt uit de publikatie van POELMAN (later overgenomen door VAN DEINSE, 1931) werd het kadaver van het dier vervoerd naar Axel, Hulst, Sint-Niklaas en ten slotte Gent. Het was bevroren en ontdaan van zijn ingewanden.

5. Anatomische gegevens over dit dier werden verschaft door POELMAN (algemeen), VAN BAMBEKE (borstvin) en VAN BENEDEN, 1889 (geraamte).

6. Parasieten : POELMAN vond monostomen in het onderhuidse weefsel.

BESLUIT

In feite ligt voor het ganse betrokken gebied slechts één duidelijk geval voor, namelijk Vlissingen, 21-XII-1863, een wintergeval. Het door verscheidene auteurs aangehaalde geval van Oostende lijkt betwijfelbaar. Eveneens geeft het geval van 1883 geen waarborg.

Wellicht komt deze soort meer voor dan men denkt, maar wordt ze niet herkend.

Lagenorhynchus albirostris (GRAY, 1846)

Witsnuitdolfijn

F. : Lagénorhynque à bec blanc, dauphin à bec blanc.
E. : White-beaked dolphin.
D. : Weiszschnauziger Delphin, weiszschnauziger Springer.
Eo. : Blankmuzela delfeno.

Synonimie:

Delphinus Ibsenii ESCHR. : VAN BENEDEN, 1857.
Delphinus albirostris GRAY : VAN BEMMELEN.

Delphinus albirostris : CUNNINGHAM.
Delphinus (Lagenorhynchus) albirostris : VAN BENEDEN, 1860.
Delph.[inus] (Lagenorhynchus GR.) *albirostris* GR. : MAITLAND.
Lagenorhynchus albirostris : meerdere auteurs.

Algemeen aanzicht. — 2,35 à 3,10 m als volwassen specimen. Donker, met lichtere onderzijde en meer opvallend wit gedeelte nabij de snuit. Deze laatste weinig afgetekend en met vele tanden.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan, doch meer zuidelijk in zijn verspreiding dan de vorige soort. Ook soms in de Noordzee. Leeft meermaals in zeer grote scholen (tot 1.500 stuks).

Noordzee. — Herhaaldelijk in het noordelijk gedeelte. Veel zeldzamer naar het zuiden toe. Blijft verwijderd van de kusten. Zowel voor Nederland als voor Engeland zijn de strandingen niet talrijk, in Schotland een weinig meer.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, bespreekt deze soort niet. DEBY, 1848, evenmin (11).

MAITLAND, 1898, p. 25 : « Vers la fin d'avril 1851 un individu de cette espèce long de 2 m 33 fut pris par des pêcheurs d'Ostende non loin de la côte Belge, et en mai 1852 une femelle fut capturée dont le squelette se trouve au musée de Louvain... ».

FRECHKOP, 1958, p. 519 : « En Belgique, deux jeunes spécimens avaient été capturés près d'Ostende en juillet 1951 [*sic*]; DE PAUW et WILLEMSEN (1905) citent encore un exemplaire échoué sur la côte belge en 1860 ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 23-XI-1968, Zeebrugge.

a) in axiale lengte : 2,48 m; ongeveer 250 kg; zeer oud specimen, ♂, met afgesleten tanden en vele geheelde wonden;
b) dreef als stervend specimen nabij het strand en werd uit het water gesleept door een groep personen; het dier stierf kort daarna en het kadaver werd tot op de dijk gesleept waar het twee dagen te kijk heeft gelegen;
c) het ganse dier werd bewaard om geprepareerd te worden als tentoonstellingsobjekt; het geraamte werd bewaard om afgestaan te worden aan het K.B.I.N.;

(11) Men gelieve te noteren dat deze soort, alhoewel ze talrijk voorkomt langs meerdere Europese kusten, pas in 1846 beschreven werd.

d) vele foto's werden genomen door talrijke personen, hoofdzakelijk door de heer E. VANHOUCKE, onder wiens leiding het dier uit het water werd gesleept; ook talrijke foto's in kranten; meerdere van die foto's in het archief van de schrijver; een filmpje van het kadaver werd genomen door de dienst nieuwsuitzendingen van de Belgische Radio en Televisie; zie Pl. I, fig. 2;

e) (teksten zijn in voorbereiding).

B. NOORDZEE

1. VII-1851, nabij Oostende?

a) ♀, meer dan 300 kg, 2,33 m (7 voet) lang; voor verdere gegevens zie: VAN BENEDEN, 1861;

b) gevangen door vissers van Oostende (zie bemerking 1);

c) het volledige geraamte was in het Zoölogisch Instituut der Katholieke Universiteit te Leuven, en werd in 1944 sterk beschadigd ten gevolge van het bombardement; het is in het K.B.I.N. terechtgekomen voor nader onderzoek; enige delen ervan werden bewaard;

d) het ganse dier is afgebeeld op plaat 1 in de studie van VAN BENEDEN, 1861; ook aldaar vele afbeeldingen van delen van het geraamte; VAN BENEDEN bezat daarenboven een levensgrote tekening (zie 1861, p. 20);

e) BIERMAN & SLIJPER, 1948, p. 129;
CUNNINGHAM, 1876, pp. 683-686;
FRECHKOP, 1958, p. 519;
GRAY, 1864a, pp. 238-239;
GRAY, 1866, p. 272;
MAITLAND, 1898, p. 25;
SCHLEGEL, 1862, pp. 83-84;
SCHLEGEL, 1870, pp. 83-84;
SLIJPER, 1938, p. 26;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 248;
VAN BENEDEN, 1857, p. 397;
VAN BENEDEN, 1859, p. 314;
VAN BENEDEN, 1861, pp. 20-28, 33;
VAN BENEDEN, 1868, p. 115;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 117;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 730;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 133, 141, 143, 144;
VAN DEINSE, 1931, p. 269.

Bemerkingen bij dit geval:

1. In zijn studie van 1861, p. 20, zegt VAN BENEDEN dat dit specimen gevangen werd (in 1859, spreekt hij zelfs van geharpoeneerd) door vis-

sers van Oostende, doch hij specifiëert niet waar. Het kan eventueel in de omgeving van de kust zijn, misschien zelfs op het strand, want in 1857 had hij terloops vermeld : « ... dont deux individus ont échoué sur nos côtes » en in 1868, en 1886a schrijft hij « échoué à Ostende ».

In 1889, p. 133, heeft hij het echter terug over een vangst door vissers en op p. 143 : « pris sur nos côtes ». Zulke tegenstrijdigheden vindt men dan ook terug bij de auteurs, die naderhand over deze dieren geschreven hebben.

2. De vermeldingen over dit eksemplaar en over het volgende, zijn tamelijk duidelijk tot rond 1870. Doch op hogere leeftijd vermengt VAN BENEDEN (in zijn studie over de Delphinidae in 1889) de vroegere gegevens onderling en sticht hij een daaruitvolgende verwarring : in plaats van juli 1851 geeft hij april 1851 op; daarenboven beweert hij dat het specimen van 1852 (zie het volgende) in de verzamelingen te Leuven is, terwijl hij over dat van 1851 geen bewaarplaats vermeldt, doch wel aangeeft dat het 2,33 m lang is. Dit is een van de talrijke vergissingen, die VAN BENEDEN in zijn gevorderde leeftijd geschreven heeft.

Als gevolg hiervan neemt MAITLAND, 1898, het alzo over, al vermeldt hij dat deze gegevens komen uit VAN BENEDEN, 1860 (12) hetgeen absoluut niet juist is. Gelukkig gaan latere auteurs op deze fouten niet in.

3. VAN BENEDEN, 1889, p. 143 schrijft : « A Louvain nous avons les squelettes de deux individus pris sur nos côtes ». In 1886, p. 117, spreekt hij echter over slechts één individu te Leuven. Zou de verzameling dan tussen 1886 en 1889 aangegroeid zijn met een nieuw individu ? Wellicht niet, want op dezelfde bladzijde vermeldt hij niets over het geraamte in Brussel. Men mag aannemen dat het één zijner talrijke vergissingen in dit werk geldt, ofwel dat het andere specimen dit van Brussel was, dat voor studie te zijner beschikking was te Leuven.

4. In 1961 heeft VAN BENEDEN de vangst van dit dier vermeld en tegelijkertijd die van het volgende. In zijn beschrijving van de struktuur van deze soort heeft hij beide opgenomen, hetgeen inderdaad tot verwarring leidt. SLIJPER, 1938, p. 26 heeft dit ten zeerste beseft als hij schrijft : « Weder aus den Angaben im Katalog... oder aus der Veröffentlichung von VAN BENEDEN... ist zu entscheiden, von welchem dieser beiden Tiere das betreffende Skelett stammt ».

Het is echter aan te nemen dat VAN BENEDEN het in zijn beschrijving van de struktuur hoofdzakelijk heeft over het eerste specimen, waarvan hij schrijft « qui nous parvint à Louvain dans toute sa fraîcheur », terwijl over het tweede specimen niets speciaals opgegeven wordt. De tekening en de afbeeldingen slaan dus beslist op dit eerste specimen. De beschrijving van het geraamte (die dus naderhand verricht werd) slaat op beide,

(12) Hiermee is bedoeld de tekst die VAN BENEDEN in 1860 aan de Akademie heeft voorgelegd en die in 1861 verschenen is.

en er wordt slechts onderscheid tussen beide gemaakt voor wat betreft de ribben (zie ook SLIJPER, 1938, p. 27). De beschrijving van enige andere organen slaat misschien eveneens op beide, al is het mogelijk dat het slechts geldt voor dit eerste specimen dat « dans toute sa fraîcheur » was. VAN BENEDEN vermeldt eveneens de volkomen afwezigheid van parasieten, hetgeen wellicht ook alleen maar bij dit eerste eksemplaar kon vastgesteld worden.

5. Meerdere Nederlandse auteurs hebben vermeld dat een specimen van deze soort waargenommen werd door vissers nabij het eiland Texel op drie verschillende dagen van juni 1851. Mogelijk geldt het hier het zelfde specimen (zoals VAN BEMMELEN trouwens suggereert). Zie hiervoor :

VAN BEMMELEN, 1864, p. 248;
VAN DEINSE, 1931, pp. 268-269;
VAN OORT, 1918, p. 58.

2. Winter 1852, nabij Oostende ?

a) jong ♀, ongeveer 2,33 m (7 voet);
b) gevangen door vissers van Oostende (zie bemerking 1);
c) geraamte in de verzamelingen van het K.B.I.N. (1. 9.323, Reg. 1.526); gehoortrommels ontbreken; dit geraamte was aangekocht van VAN BENEDEN; van 1905 tot ongeveer 1935 is het tentoongesteld geweest in de zaal der gewervelde dieren der Belgische fauna (zaal 1);
d) geen ?;
e) (ABEL, 1931, p. 299 : anatomische gegevens);
BIERMAN & SLIJPER, 1948, p. 129;
CUNNINGHAM, 1876, pp. 683-686;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FRECHKOP, 1958, p. 519;
GRAY, 1864a, pp. 238-239;
GRAY, 1866, p. 272;
MAITLAND, 1898, p. 25;
SCHLEGEL, 1862, pp. 83-84;
SCHLEGEL, 1870, pp. 83-84;
SLIJPER, 1938, pp. 26-27;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 248.
VAN BENEDEN, 1857, p. 397;
VAN BENEDEN, 1859, p. 314;
VAN BENEDEN, 1861, pp. 20-28, 33;
VAN BENEDEN, 1868, p. 96;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 94;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 730;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 133, 141, 143, 144;

Bemerkingen bij dit geval:

1. De eerste bemerking over het voorgaande specimen kan nagenoeg volledig op dit eksemplaar worden overgebracht, echter met dit verschiil dat VAN BENEDEN, 1868, p. 96 en 1886a telkenmale vermeldt: « des côtes de Belgique » en niet « échoué à Ostende ».

2. Zoals bij het vorige specimen aangeduid werd in de tweede bemerking, is VAN BENEDEN in zijn oudere dag, namelijk in 1889, p. 133, volkomen verkeerd in zijn gegevens over dit specimen : hij spreekt niet meer over de winter van 1852, maar over mei 1852, en hij beweert dat dit specimen te Leuven zou zijn. MAITLAND neemt eveneens deze fout over.

Als men dus slecht deze bronnen zou raadplegen komt men tot het besluit dat het specimen van juli 1851 (d.w.z. het vorige specimen) zich in de verzamelingen van het K.B.I.N. bevindt. Het is alzo dat men het vermeld vindt op de tussen 1930 en 1940 opgemaakte steekkaart van het K.B.I.N. : « Ostende, VII-1851 ? ». Vermits dat geraamte, dat eertijds in de tentoonstelling der Belgische fauna opgesteld stond, geen etiket droeg, was het inderdaad moeilijk uit te maken welk specimen het juist was, en was een vergissing zeer goed mogelijk. Terrecht merkt SLIJPER, 1938, p. 26 op : « Weder aus den Angaben im Katalog oder auf den Zetteln zu Brüssel... is zu entscheiden, von welchem dieser beiden Tiere das betreffende Skelett stamt ». Bijgevolg is, refererend op (verkeerde) gegevens in de literatuur de mening geopperd dat dit specimen dit uit 1851 zou zijn.

Als gevolg hiervan meent FRECHKOP dat in juli 1851 twee specimens (die hij allebei jong noemt) nabij Oostende zouden gevangen zijn. Men gelieve te noteren dat zijn tekst verkeerdelijk 1951 opgeeft !

3. DE PAUW & WILLEMSEN vermelden : « *Lagenorhynchus albirostris* — échoué sur la côte belge en 1860 (Musée Royal d'Histoire naturelle de Belgique) ». Het werd reeds meermaals aangeduid hoe slecht gedokumenteerd hun werk is. DE PAUW was echter amanuensis geweest in het museum te Brussel en kon dus het specimen kennen. Men mag dan ook aannemen dat hij in deze publikatie het hoger vernoemde specimen bedoelt, dat inderdaad in 1860 (echter slechts verschenen in 1861) uitvoerig beschreven werd. FRECHKOP, die deze publikatie gekonsulteerd heeft, is helaas tot het besluit gekomen dat het hier een ander geval zou betreffen.

4. Zoals in de vierde bemerking over het vorige specimen en in de tweede over het onderhavige specimen reeds aangeduid werd, is het niet altijd duidelijk welk dier bedoeld werd in de beschrijvingen van VAN BENEDEN in 1861. Slechts van het geraamte is het duidelijk dat beide specimens in aanmerking werden genomen.

BESLUIT

Er is dus slechts één duidelijk bewijs van de aanwezigheid van deze soort aan onze kust. Daarenboven kan men twee andere gevallen aanhalen, maar het is te betwijfelen of ze wel inderdaad van onze kust afkomstig zijn; alhoewel meermaals vermeld wordt dat ze gestrand zijn, wijzen de oorspronkelijke gegevens van VAN BENEDEN erop dat ze door Oostendse vissers werden gevangen, zodat het niet uitgesloten is dat ze van op grotere afstanden aangevoerd zijn.

Nochtans is deze soort geenszins zeldzaam in de Noordzee, maar het is geweten dat ze weinig de kust benadert. Reeds in 1857 vermeldde VAN BENEDEN dat de vissers deze dolfijnen goed kennen en in 1861 geeft hij aan dat ze bij de Oostendse vissers gekend staan als « tenninck » (het blijkt echter dat deze naam wel voor verschillende walvisachtige dieren gebruikt wordt; het zou daarenboven ook wel verwonderlijk zijn dat deze soort, die in 1846 voor het eerst in de wetenschappelijke middens bekend geraakte, zo goed als een aparte soort gekend zou zijn aan de vissers; de huidige vissers blijken hem in alle geval niet zo goed te kennen).

De eerste gevallen voor Nederland zijn in feite ook maar gekend van een waarneming in 1851 en een stranding in 1886. In 1931 kende VAN DEINSE slechts 5 gevallen. Sindsdien is de lijst echter uitgebreid tot 11.

Het valt niet te betwijfelen dat men wel verscheidene positieve gevallen voor de Vlaamse kust en meer bijzonder voor het Belgische gebied zou kunnen kennen, indien men er meer aandacht aan zou besteden. Echter moeten we bekennen dat volgens BIERMAN & SLIJPER onze kust één van de meest zuidelijke gebieden is waar de soort ooit waargenomen werd.

Genus Orcinus FITZINGER, 1860

Orcinus orca (LINNÉ, 1758)

Zwaardwalvis

F. : Orque, épaulard, orque épaulard.
E. : Killer-whale, killer.
D. : Schwertwal, Mörder.
Eo. : Orko.

Synonimie :

Delphinus orca : VAN BAMBEKE, VAN BENEDEN, 1860, 1868.
Delphin[us] (*Orca* GRAY) *orca* SCHLEG. : MAITLAND.
Grampus orca L. : SLIJPER.

Orca gladiator GRAY : TEIRLINCK.
Orca gladiator : ABEL, DE PAUW & WILLEMSEN, FLOWER, GRAY, VAN BENEDEN, 1882, 1886, 1889.
Orca gladiator : DE PAUW & WILLEMSEN.
Phocæna orca DESM. : DE SELYS-LONGCHAMPS.
Phocæna orca : DEBY.

Algemeen aanzicht. — Grote tandwalvis; de volwassen ♂ zijn tussen 6,40 m en 9,50 m, de volwassen ♀ tussen 3,80 m en 6,70 m. Rugzijde donkerzwart, buikzijde helderwit, met scherp kontrast tussen beide, behoudens nog enige witte vlekken in het zwarte gedeelte. Rugvin hoog uitstekend, vooral bij het volwassen ♂. Niet-afgetekende snuit met een aantal grote tanden. Grote, brede borstvinnen.

Algemene verspreiding. — Kosmopolitisch, doch vooral pelagisch, met voorkeur voor koudere zeeën. Leeft soms in grote groepen.

Noordzee. — Onregelmatige verschijning. 26 gevallen zijn gekend voor Nederland.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 14 : « Rare sur nos côtes d'après M. Dumortier... ».

DEBY, 1848, p. 167 : « En 1832, un épaulard échoua près d'Ostende, il mesurait 5,35 m en longueur; en 1843, un second, de dimensions un peu plus fortes, subit le même sort près de Wenduyne, et enfin un troisième fut pris sur la même côte en septembre 1844. »

MAITLAND, 1898, p. 27 : « Pendant la nuit de 1843/44 une femelle vivante, longue de 5 m., échoua avec son jeune, long de 2 m. sur la plage à une heure de distance d'Ostende... »

FRECHKOP, 1958, p. 519 : « En Belgique, deux jeunes spécimens ont été récoltés à Ostende, un mâle (capturé) en 1843 (ou 1844) et une femelle (échouée) en 1848... »

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 1832, nabij Oostende.

   a) een niet-volgroeid ♂, 5,35 m lang;

   b) gestrand ?

   c) mogelijk is dit het specimen, wiens geraamte bewaard werd in het museum van het Instituut voor Dierkunde van de Katolieke Universiteit te Leuven (de geraamten van deze verzameling werden in 1944 zeer beschadigd; de brokstukken zijn naderhand terecht-

gekomen in het K. B. I. N. voor nadere studie en slechts enige delen werden bewaard); het geraamte zou indertijd aangekocht zijn van de verzameling van L. PARET en werd uitvoerig beschreven door VAN BENEDEN in 1883;

d) de schedel is afgebeeld in de atlas van VAN BENEDEN & GERVAIS, pl. XLVI, fig. I;

e) DEBY, 1848, p. 167;
TEIRLINCK, 1882, p. 259;
en, (mits voorbehoud dat het wel dit specimen betreft) :
FLOWER, 1864, p. 419;
(GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, pp. 539, 545-546 : anatomische gegevens);
GRAY, 1866, p. 280;
VAN BENEDEN, 1861, p. 33;
VAN BENEDEN, 1865, p. 390;
VAN BENEDEN, 1868, p. 114;
VAN BENEDEN, 1882, pp. 9, 10 (pp. 10-17 : beschrijving van het geraamte);
VAN BENEDEN, 1886a, p. 117;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 53, 62.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Duidelijke gegevens over dit eerste geval kennen we slechts uit DEBY, die in 1848 vermeldt : « En 1832, un épaulard échoua près d'Ostende, il mesurait 5,35 m en longueur... ». Het is niet duidelijk waar DEBY dit gegeven heeft gehaald. Maar vermits hij steeds goed gedokumenteerd was, zijn zijn gegevens betrouwbaar. Misschien is hij zelf ter plaatse geweest, of heeft hij de gegevens vernomen van een persoon die het dier gezien heeft en de afmetingen genomen heeft. Vermits DEBY goed de verzameling kende van PARET (zoals blijkt uit een nota in 1846, p. 1535) heeft hij dit misschien vernomen vanwege PARET zelf.

2. Wellicht wordt dit geval bedoeld door DE SELYS-LONGCHAMPS in 1842, wanneer hij zegt dat volgens DUMORTIER de soort zeldzaam op onze kust voorkomt. DUMORTIER interesseerde zich inderdaad voor de walvisachtigen van onze kust en het was trouwens hij die aan DE SELYS-LONGCHAMPS de nodige inlichtingen had gegeven. Welnu, in 1839 heeft DUMORTIER een studie gepubliceerd over de *Mesoplodon bidens,* die in 1835 te Oostende was aangespoeld (zie aldaar) en die toen in de verzameling van PARET voorkwam. Het is dan ook mogelijk dat DUMORTIER het voorkomen van een zwaardwalvis aan onze kust vóór 1842 kende dank zij PARET.

3. Zoals reeds gezegd werd, was PARET zich sinds 1827 gaan toeleggen op het prepareren van geraamten van walvisachtigen. Men mag dan ook aannemen dat dit specimen in zijn bezit zou gekomen zijn en deel heeft uitgemaakt van zijn verzameling. Het is dan ook wel verwonderlijk dat

VAN BENEDEN, die ook meermaals PARET bezocht heeft, in 1862, p. 17, enige jaartallen van gevallen opgeeft, doch 1832 niet vermeldt! Hij spreekt er namelijk slechts over 3 gevallen voor onze kust (nl. 2 voor 1843-44 en 1 voor 1848). Eveneens in 1861 had hij het over 3 gevallen voor onze kust, die PARET beleefd had, zonder alsdan echter jaartallen te noemen. Echter in 1882, pp. 9 en 10 en in 1889, p. 53 vermeldt hij dat PARET 4 gevallen gekend heeft voor onze kust. Men gelieve te noteren dat al deze beweringen van VAN BENEDEN geschreven zijn na de dood van PARET (1859), zodat deze geleerde toen geen rechtstreekse informatie meer had en dus gemakkelijk een geval kon vergeten.

4. Bij de beschouwing van de 4 gevallen, die PARET verzameld heeft, zou men door eliminatie moeten besluiten, dat dit het specimen zou zijn, wiens geraamte te Leuven is terechtgekomen. In alle geval kocht VAN BENEDEN een specimen van PARET (blijkens 1861, p. 33), hetgeen dus voor diens dood moet gebeurd zijn. Het was een geraamte van een ♂ (1861, p. 33, 1882, p. 10) en het was ongeveer 5,50 m lang (1882, pp. 10-11), hetgeen ongeveer overeenkomt met de lengte die DEBY opgeeft. Vermits beide volwassen specimens, die na de verkoop van PARETs verzameling in 1861 naar Gent (zie geval 2) en naar Brussel (zie geval 4) gingen, ♀ waren, moet men besluiten dat het ♂, waarover VAN BENEDEN spreekt in verband met de verzamelingen te Leuven zonder de strandingsdatum te vermelden, afkomstig moet zijn van een andere stranding dan de 3 (2 ♀ en een jong ♂), die in 1862 vermeld werden als 1843-44 en 1848, en dat dus slechts het geval van 1832 kan bedoeld zijn.

5. Dat VAN BENEDEN niet altijd goed op de hoogte was van de gegevens, die anderen wisten, blijkt uit zijn vermelding, 1882, p. 11 : « Nous ne pouvons donner la mesure exacte, parce que l'on a négligé de la prendre sur le cadavre... ». Nochtans bestaat veel reden om aan te nemen dat dit het specimen is, waarvan DEBY opgeeft dat het als kadaver 5,35 m lang was.

2. 1843, Wenduine.

a) ongeveer 5,5 m (eventueel ♀);
b) levend gestrand;
c) mogelijk is dit het specimen, wiens geraamte bewaard wordt in het museum van het Instituut voor Dierkunde van de Rijksuniversiteit te Gent (nr 2.208); dit geraamte werd aangekocht bij de openbare verkoop van de verzameling PARET in 1861;
d) het skelet van de borstvin werd afgebeeld in fig. 4 van de plaat, die het werk van VAN BAMBEKE, 1866, vergezelt; de 18e staartwervel in VAN BAMBEKE, 1868, p. 30;
e) DEBY, 1848, p. 167;
TEIRLINCK, 1882, p. 259;
en mits enig voorbehoud :
DE JUMNÉ, 1854, p. 40;

FRECHKOP, 1958, p. 519;
FRÉDOL, 1865, p. 553;
MAITLAND, 1898, p. 27;
VAN BAMBEKE, 1865, p. 9;
VAN BAMBEKE, 1868, pp. 22-23 (en beschrijving der wervelkolom : pp. 23-32);
VAN BENEDEN, 1861, p. 33;
VAN BENEDEN, 1862, p. 470;
VAN BENEDEN, 1865, p. 390;
VAN BENEDEN, 1868, p. 103;
VAN BENEDEN, 1882, pp. 9, 10, 17 (beschrijving van het geraamte : pp. 17-19);
VAN BENEDEN, 1886a, p. 104;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 53, 61.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Ook hier kan twijfel heersen of dit dier, dat door DEBY vermeld wordt voor Wenduine, wel het specimen betreft dat te Gent is. Het klopt echter met verscheidene gegevens; zo o.a. zegt VAN BENEDEN, 1882, p. 17 : « Ce squelette provient d'une femelle échouée vivante sur nos côtes à une lieue d'Ostende », zodat met deze aanduiding inderdaad Wenduine kan bedoeld zijn. Op andere plaatsen heet echter de oorsprongsplaats bij VAN BENEDEN : « Ostende » of « environs d'Ostende ».

2. Zeer verwarrend, maar tegelijkertijd een aanduiding gevend, is de vermelding van MAITLAND : « Pendant la nuit de 1843/44, une femelle vivante, longue de 5 mètres, échoua avec son jeune... sur la plage, à une heure de distance d'Ostende... » MAITLAND verwijst dan naar VAN BENEDENS studie van 1882. Inderdaad ligt Wenduine op ongeveer een uur gaans van Oostende, doch VAN BENEDEN schrijft nergens dat het een uur gaans is. Van waar komt dat gegeven dan ? Verder heet het : « Le squelette de la première fut acheté par le Musée de Gand... ». Waar MAITLAND deze gegevens heeft gehaald is niet duidelijk, want zijn verwijzing naar VAN BENEDEN, 1882, p. 101, klopt niet. Indien men de studie van deze laatste in 1889 als bedoeld zou beschouwen, dan komt men op p. 101 niet terecht bij *Orcinus orca,* maar bij *Globicephala melaena.* Maar van deze soort is juist een geval gekend, waarbij een wijfje en haar jong samen gevangen werden, en een ander geval van een vangst 's nachts. Wellicht heeft MAITLAND helemaal in zijn nota's verstrikt gezeten, zodat hij het onzinnige schrijft van « Pendant la nuit de 1843/44, une femelle vivante... échoua avec son jeune... » en alzo dus twee gevallen van *Globicephala melaena* en de twee gevallen van *Orcinus orca* van 1843 en 1844 verenigd. Men gelieve echter te noteren dat ook VAN BENEDEN, 1862, p. 17, 1882, p. 20, en 1889, p. 15 een soortgelijke associatie maakt (zie bij het volgende geval).

3. DEBY schrijft aan het eksemplaar van die tweede stranding een lengte toe van meer dan 5,35 m. VAN BENEDEN, 1882, p. 17, schrijft dat het

geraamte te Gent afkomstig is van een dier van 5 m. Zulks zou nog een goede overeenkomst toelaten, want het is goed mogelijk dat de ene lengte gemeten werd op de kromming van het lichaam, de andere meer in rechte lijn. Doch ondanks dit gegeven van VAN BENEDEN stelt men met verrassing vast dat het geraamte te Gent slechts 3,25 m lang is ! Het is moeilijk aan te nemen dat een hermontering van dit geraamte zulk verschil zou hebben kunnen veroorzaken. Terecht mag men zich dan wel afvragen of het specimen te Gent wel het bedoelde geval betreft. Anderzijds kan men zich niet voorstellen welk ander geval het dan wel zou kunnen zijn.

3. FRÉDOL vermeldt : « Deux individus, un jeune et une femelle, ont échoué, en 1844, près d'Ostende ». Bedoelt hij hiermee dit specimen en het volgende ? Het is niet duidelijk waar hij zijn informatie gehaald heeft; misschien uit VAN BENEDEN, 1861, hetgeen de verwarring zou verklaren.

3. IX-1844, Wenduine ?

a) jong ♂, 2,05 m;
b) volgens DEBY werd het gevangen;
c) geraamte en huid werden geprepareerd door de heer PARET voor zijn verzameling, en later, wellicht in de openbare verkoop van die verzameling (1861), werden ze gekocht door VAN BENEDEN, die ze verder verkocht aan het Koninklijk Natuurhistorisch Museum te Brussel; in het K. B. I. U. zijn ze thans geïnventariseerd als I. 2.350 en geregistreerd als 1511 β; het opgezette eksemplaar staat tentoongesteld in de zaal der Zoogdieren van de ganse wereld (zaal III), doch de huid is onnatuurlijk van kleuren voorzien; het geraamte is in de studieverzamelingen, doch stond eertijds in de zaal der Belgische fauna (zaal I); enige delen van het geraamte ontbreken;
d) een mooie pasteltekening van het verse dier werd gemaakt door VAN CUYL, een Oostends schilder, en komt voor op plaat I van VAN BENEDENS studie van 1882; het geraamte van dit dier staat op plaat II van die studie; de schedel van dit dier komt voor in de atlas van VAN BENEDEN & GERVAIS, pl. XLIX, fig. 3; een foto van het opgezette en onnatuurlijk bijgeverfde eksemplaar heeft gediend als illustratie op kaften van schrijfboeken, verspreid door de firma Publi-contact en gewijd aan de verzamelingen van het K. B. I. N., doch de vermeldingen over dit dier zijn niet juist;
e) DEBY, 1848, p. 167;
DE JUMNÉ, 1854, pp. 23, 40;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FISCHER, P., 1881, p. 184;
FLOWER, 1864, p. 418;
FRECHKOP, 1958, p. 519;
FRÉDOL, 1865, p. 553;
GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 539;

MAITLAND, 1898, p. 27;
SLIJPER, 1938, pp. 16-17;
TEIRLINCK, 1882, p. 259;
VAN BAMBEKE, 1868, pp. 22-23;
VAN BENEDEN, 1861, p. 33;
VAN BENEDEN, 1862, p. 470;
VAN BENEDEN, 1868, p. 96;
VAN BENEDEN, 1882, pp. 9, 20 (beschrijving van geraamte: pp. 20-21);
VAN BENEDEN, 1886a, p. 94;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 725;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 61, 65.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Evenals voor het vorige specimen is ook heel wat verwarring ontstaan nopens dit geval. DEBY, die de eerste was om dit geval te vermelden, geeft geen afmetingen of andere aanduidingen, maar het is duidelijk uit zijn tekst af te leiden (zie hoger) dat het dier alleen was toen het gevangen werd. Het is nu wel zo dat het specimen de afmetingen heeft van een pasgeboren jong, want deze zijn volgens TOMILIN, pp. 624-625 : 2,1 m à 2,5 m (het geraamte van het specimen meet 2,05 m). Vermits het jong normalerwijze het moederdier vergezelt tot het 3,5 m lang is, is het wel zeer aannemelijk dat dit jong niet alleen was. Doch het is niet duidelijk wat met het moederdier gebeurd is. Het is goed mogelijk dat alleen het jong gevangen (of gestrand ?) is en dat het moederdier ontsnapte.

Reeds vanaf zijn eerste publikaties over walvisachtigen leidt VAN BENEDEN naar de verkeerde indruk dat twee van de vier specimens die voor de Belgische kust gekend zijn, samen zouden gestrand zijn. In 1861 is dat nog niet het geval; men zou aldaar zelfs de indruk hebben dat het dier met zijn beide ouders strandde : « Paret a eu l'occasion d'en voir échouer trois individus non loin d'Ostende, dont un jeune n'ayant pas atteint la moitié de la croissance et deux entièrement adultes, un mâle et une femelle ». Doch in 1862 schrijft hij : « Deux individus, un jeune et une femelle adulte, sont venus échouer, en 1843-44, près d'Ostende... ». Hij brengt dus de gevallen van 1843 en 1844 zeer misleidend samen. Naderhand ontsnapt hij zelfs niet meer aan de verkeerde indruk, die hij zelf veroorzaakt heeft, want in 1882, p. 20; schrijft hij : « Si nous ne nous trompons, ce jeune Orque a été pris vivant avec sa mère en 1843-1844... ». Hij koppelt dus hier beslist het geval van 1843 (een onvolwassen ♀) aan dat van 1844 (een pasgeboren specimen), misschien als gevolg aan een herinnering aan het geval van *Globicephala melaena* (zie verder). Ook in 1889, p. 65, schrijft hij in die aard : « ... un jeune animal pris à Ostende avec sa mère en 1843-44... ». Geen wonder dat dan ook andere auteurs het later zo vermelden (FRECHKOP, FRÉDOL, SLIJPER).

2. De gegevens waarover men beschikt in het K. B. I. N. te Brussel zijn evenmin duidelijk. De steekkaart spreekt van « Ostende, capturé vers

1843-1844 », doch men gelieve te noteren dat deze kaart in de periode 1930-1940 werd opgemaakt en dat men zich op VAN BENEDENS gegevens schijnt gebaseerd te hebben. Immers, het inventaris van het K. B. I. N. geeft geen enkele aanduiding over de oorsprong van dit dier. Het uitlegplaatje in de tentoonstellingszaal geeft dan ook Oostende en 1843-1844 op. FRECHKOP spreekt in zijn handboek over « un mâle (capturé) en 1843 (ou 1844)... ».

3. Bij de beschrijving van het vorige geval werd er reeds op gewezen dat MAITLANDS gegevens eveneens zeer verwarrend zijn, wellicht als gevolg van de onjuistheden in VAN BENEDENS opgaven. Hij beweert dan zelfs dat het geraamte van het moederdier te Gent zou zijn en dat van het jong te Brussel. Zie hiervoor bemerking 1 van het vorige geval.

4. Eens te meer is het gegeven van DE PAUW & WILLEMSEN volkomen onjuist : « Jeune individu... échoué sur les côtes belges en 1847 ». Er is geen twijfel aan dat het hier om dit specimen gaat, want de auteurs vermelden dat huid en skelet te Brussel zijn. Waar ze echter het jaartal 1847 vandaan halen is onduidelijk.

5. Dat het specimen een ♂ zou zijn vindt men voor het eerst vermeld bij VAN BENEDEN, 1882, p. 21; hij meent het op grond van de afmetingen van de bekkenbeenderen.

6. DEBY vermeldt dat het specimen gevangen werd op de kust. Eventueel is het een dier dat in ondiep water was. Vermits het dier wellicht vergezeld was van het moederdier (zie bemerking 1) mag men dan beslist van een vangst spreken. In de andere publikaties vindt men zowel de vermelding van stranding als van vangst, maar deze hebben geen echte waarde, want ze werden pas later geschreven, toen PARET reeds overleden was.

7. De plaats van herkomst is ook onduidelijk. DEBY vermeldt : « ... fut pris sur la même côte ». In de vorige zin had hij gesproken over « ... près de Wenduyne... ». Daaruit mag men wellicht het besluit trekken dat het om Wenduine gaat. VAN BENEDEN vermeldt echter altijd als herkomst : « la côte belge », « Ostende » of « près d'Ostende ». In feite kan men Wenduine als « près d'Ostende » beschouwen. De verwarde gegevens van MAITLAND spreken over « à une heure de distance d'Ostende ».

4. 1848, Oostende.

a) niet-volgroeid ♀, 5,5 m;
b) gestrand ?
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2.445, Reg. 1511); ook dit geraamte werd geprepareerd door PARET en (waarschijnlijk bij de openbare verkoop van diens verzameling in 1861) door VAN BENEDEN aangekocht, die het naderhand aan het

museum te Brussel voortverkocht; het geraamte is enigszins onvolledig (zie hiervoor SLIJPER);

d) geen ?

e) ABEL, 1931, p. 299;
DE JUMNÉ, 1854, p. 40;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FLOWER, 1864, p. 418;
FRECHKOP, 1958, p. 519;
(GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, pp. 545-547 : anatomie);
SLIJPER, 1938, p. 15;
VAN BENEDEN, 1861, p. 33;
VAN BENEDEN, 1862, p. 470;
VAN BENEDEN, 1868, p. 96;
VAN BENEDEN, 1882, pp. 9, 10 (beschrijving : pp. 10-17);
VAN BENEDEN, 1886a, p. 94;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 53, 61.

Bemerking : Het in 1861 aangehaalde geval van een ♀ kan zowel betrekking hebben op dit specimen als op dat van het 2° geval. Misschien was VAN BENEDEN in 1860 (toen hij zijn tekst voorlas, die in 1861 gepubliceerd werd) nog niet op de hoogte van deze stranding. In 1862 was hij het schijnbaar wel, want hij spreekt dan van twee ♀, die men voor onze kust kent.

B. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEBIED

? IV-1874, kusten van Zeeland.

a) jong specimen;

b) gevangen, plaats echter onbekend;

c) het geraamte was in de verzamelingen van het Zoölogisch Instituut der Universiteit te Luik;

d) geen ?

e) VAN BENEDEN, 1882, p. 9;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 111;
VAN BENEDEN, 1889, p. 53.

Bemerkingen. — 1. Over dit specimen weten we weinig, tenzij enige toevallige gegevens van VAN BENEDEN. Het is opvallend dat het niet bekend is geraakt aan VAN DEINSE.

2. De enige vermelding der plaats is steeds « côtes de Zélande ».

3. In 1882 en 1889 spreekt VAN BENEDEN over een vangst, in 1889 echter : « Le dernier est venu se jeter sur les côtes de la Zélande... ».

BESLUIT

Het aantal gekende gevallen voor deze soort is dus opvallend weinig : voor de Belgische kust slechts 4, waarvan het laatste in 1848; anderzijds is er ook nog een geval in 1874 in Zeeland. Het lijdt echter geen twijfel dat meer dan eens een zwaardwalvis nabij onze kust zou voorkomen. Inderdaad, op 5 jaar tijd, nl. tussen 1843 en 1848 werden er niet minder dan 3 gevallen geregistreerd in de streek van Oostende. Mogelijk was er toen meer voedsel (zeehonden, bruinvissen) voor deze vraatzuchtige dieren dan nu, doch dit is geen afdoende verklaring voor het ontbreken van gekende gevallen sinds 1848. Voor Nederland kende men voor de vorige eeuw ook slechts weinig gevallen (VAN OORT vermeldde er slechts 4 in 1918); doch de opsporingen van VAN DEINSE hebben er heel wat aan het licht gebracht : in 1931 kon hij er reeds 11 melden, en thans kent men er al 26.

Ten onrechte meent men soms dat deze soort algemeen zou zijn langs onze kust. Zo b.v. TOMILIN, p. 618 : « ... the killer is common at the shores of... Belgium... ». Anderzijds is het verrassend vast te stellen dat SCHULTZ in zijn overzicht van vondsten van deze dieren geen enkel geval voor België vermeldt.

Genus Grampus GRAY, 1828

Grampus griseus (CUVIER, 1812)

Grijze dolfijn, Gramper

F. : Dauphin gris, dauphin de Risso.
E. : Risso's Dolphin.
D. : Graues Meerschwein.
Eo. : Griza delfeno.

Synonimie:

Grampus griseus : HARMER, VAN DEINSE.
[*Globicephala melaena* : HARMER (vergissing)].

Algemeen aanzicht. — Als volwassen specimen 2,50 m à 4 m lang. Licht tot donker-grijs of zwart; onderzijde lichter van kleur. Borstvinnen lang en smal. Kop stomp zonder uitstekende snuit. Tanden slechts in de onderkaak : 2-7 per kaakshelft.

Algemene verspreiding. — Pelagische soort. Zeer ruim verspreidingsgebied, bijna kosmopolitisch.

Noordzee. — Schaarse verschijning. Voor Nederland is slechts één geval gekend (het onderstaande).

Vroegere gegevens. — Nihil.

Enig gekend geval

SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEBIED

1. 12-V-1924, Nieuw- en Sint-Joosland (Walcheren).

a) ongeveer 3 m, ♀ ?;
b) gestrand in het Sloe;
c) eerst was de schedel in het Zoölogisch Museum te Amsterdam en het geraamte van de romp in het Erasmiaans Gymnasium te Rotterdam; thans staan beide in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) foto's gemaakt door de heer C. BRAKMAN;
e) HARMER, 1925, p. 20;
HARMER, 1927, pp. 37, 39;
VAN DEINSE, 1931, pp. 171, 1974, 253-254;
VAN OORT, 1926, pp. 212-213.

Bemerking. — Dit specimen werd eerst verkeerdelijk gedetermineerd als een *Globicephala melaena melaena* (TRAILL) (zie volgende soort). Het is ook onder die naam dat men het terugvindt bij HARMER, 1925.

BESLUIT

Deze soort is beslist een toevallige verschijning.

Genus Globicephala LESSON, 1828

Globicephala melaena melaena (TRAILL, 1809)

Griend, Grind, Traanvis

F. : Dauphin pilote, globicéphale noir.
E. : Pilot whale, blackfish.
D. : Grindwal.
Eo. : Pilota foceno.

Synonimie:

Delphinus globiceps : VAN BENEDEN, 1859, 1861, 1868.
Delphin[us] (*Phocaena* CV.) *Globiceps* CUV. : MAITLAND.
Delphinus melas : VAN BENEDEN, 1859.
Globicephala melaena (TRAILL) : FRECHKOP.
Globicephala melaena : VAN DEINSE.
Globicephalus melas : DEBY, VAN BENEDEN, 1889, GERVAIS.
Globiocephalus svineval : GRAY, FLOWER.
Globicephalus ventricosus LACÉP. : SLIJPER.
Phocæna melas TRAILL : DE SELYS-LONGCHAMPS.
Phocæna melas Trail : VAN BEMMELEN.

Algemeen aanzicht. — Volwassen specimens zijn 4,30 m à 8,70 m lang. Het voorhoofd is zeer vooruitstekend, zodat een snuit amper afgetekend is. Nagenoeg helemaal zwart. Lange, smalle borstvinnen. Hoge rugvin in het midden van de rug. Een 40-tal tanden aanwezig, vooraan in de kaken.

Algemene verspreiding. — Tropische en gematigde oceanen en zeeën. Pelagisch. De specimens uit het noorden van de Stille Oceean worden als een aparte ondersoort onderscheiden.

Noordzee. — Regelmatige verschijning in het noordelijk gedeelte, soms zelfs in zeer grote groepen (Far Öer-, Shetland- en Orkney-eilanden). Zeldzamer naar het zuiden toe. Verdwaalt soms tot in de stromen.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 14 : « ... M. Dumortier me l'indique comme ayant été vu sur celles [= les côtes] de Belgique ».

DEBY, 1848, p. 162 : « ... est indiqué par M. de Selys comme ayant été vu sur nos côtes par M. Dumortier ».

MAITLAND, 1898, geeft enige gevallen op.

FRECHKOP, 1958, p. 520 : « En Belgique, une femelle presque adulte a été récoltée, à Heyst, en avril 1856 et un jeune mâle fut récolté (capturé ?), près d'Anvers, en avril 1864 ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. vóór 1842, Belgische kust.

a) niet geweten;
b) slechts bekend door een mededeling van DUMORTIER aan DE SELYS-LONGCHAMPS;
c) geen ?;

d) geen ?;
e) DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 14;
DEBY, 1848, p. 162;
MAITLAND, 1898, p. 28;
VAN BENEDEN, 1861, pp. 5-6.

2. IV-1856, tussen Blankenberge en Heist.

a) ♀, lichamelijk nog niet volwassen;
b) gestrand in ondiep water;
c) geraamte in de verzamelingen van het K.B.I.N. (I. 1.890, Reg. 1.514 γ); het is tentoongesteld in de zaal der geraamten (zaal V);
d) geen;
e) (ABEL, 1931, p. 225 : anat.);
FLOWER, 1864, p. 418;
FRECHKOP, 1958, p. 520;
(SLIJPER, 1936, p. 395 : anat.);
SLIJPER, 1938, p. 19;
VAN BENEDEN, 1859, p. 316;
VAN BENEDEN, 1861, p. 34;
VAN BENEDEN, 1868, p. 96 (?);
VAN BENEDEN, 1889, pp. 99, 107.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Het dier, alhoewel lichamelijk nog niet volwassen (wervelschijven nog niet vastgegroeid aan de wervellichamen), was geslachtelijk wel volwassen en was vergezeld van een jong. Het strandde in ondiep water, doch het jong bleef in zee (zie volgend geval).

2. Het specimen is door een zekere MONTEVILLE verkocht aan het toenmalige Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België voor een prijs van niet minder dan 400 toenmalige franks. Het is aldaar binnengekomen op 11 april 1856.

3. Het is eigenaardig dat VAN BENEDEN zo zelden over dit specimen spreekt, dat nochtans vanaf 1856 te Brussel was. In zijn lijst van 1886, pp. 93-94, komt het zelfs niet voor; in zijn vorige lijst, 1868, p. 96, is het niet duidelijk of hij wel dit specimen bedoelt.

4. Zoals reeds meermaals vermeld werd, is de publikatie VAN BENEDEN in 1889 vol onjuistheden en tegenstrijdigheden. Ook voor dit specimen : pp. 99 vermeldt hij 1857 als oorsprong van dit stuk. MAITLAND neemt deze fout over.

5. Het verklarend plaatje bij het tentoongestelde geraamte in het K. B. I. N. geeft aan : « Heist 1857 ». Dit verkeerde jaartal is wellicht

veroorzaakt door VAN BENEDENS vergissing in 1889. Op de steekkaart staat nochtans de juiste datum aangeduid.

6. Het is van belang te weten dat op 2-IV-1856 aan de kust van het Zeeuwse eiland Goeree en troep van 300-400 van deze dieren werd gezien en dat 61 ervan gestrand zijn. Mogelijk behoorde dit specimen tot deze groep. Informatie over deze massastranding vindt men bij verscheidene Nederlandse auteurs, b.v. VAN DEINSE, 1931, p. 251.

3. IV-1856, tussen Blankenberge en Heist.

a) jong;
b) werd waargenomen in gezelschap van het moederdier, doch is ontsnapt terwijl dit laatste in ondiep water strandde;
c) geen;
d) geen;
e) SLIJPER, 1938, p. 19;
VAN BENEDEN, 1859, p. 316;
VAN BENEDEN, 1889, p. 99.

B. NOORDZEE NABIJ DE BELGISCHE KUST

1. 12-13-XI-1859, omgeving van Heist (?)

a) ♀, 4,30 m lang (met fœtus van 1,70 m);
b) als lijk drijvend gevonden op het water; door vissers van Heist ontdekt en te Heist op het strand gebracht;
c) het geraamte was in de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde van de Katolieke Universiteit te Leuven; de voldragen fœtus was eveneens aldaar bewaard onder de vorm van een geraamte; zij zijn sterk beschadigd in 1944, als gevolg van het bombardement; brokstukken van de geraamten zijn thans in het K. B. I. N.;
d) een schets van het dier met de fœtus in VAN BENEDEN, 1865b;
e) FISCHER P., 1881, p. 188;
FLOWER, 1864, p. 419;
GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, pp. 555-556;
GRAY, 1864a, p. 243;
GRAY, 1866, p. 317;
KEMNA, 1897, p. 123;
MAITLAND, 1898, pp. 25, 28-29;
SCHLEGEL, 1862, p. 94;
SCHLEGEL, 1870, p. 94;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 250;
VAN BENEDEN, 1859, pp. 312-314;

VAN BENEDEN, 1861, pp. 3, 5-6, 8 (beschrijving van het dier en van de fœtus : pp. 6-18);
VAN BENEDEN, 1862, p. 469;
VAN BENEDEN, 1863b, p. 32;
VAN BENEDEN, 1864, p. 441;
VAN BENEDEN, 1865b, p. 853;
VAN BENEDEN, 1868, p. 114;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 117;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 724;
VAN BENEDEN, 1889, pp. 87, 95, 97, 99, 107, 108, 111;
VAN DEINSE, 1931, p. 249.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Zoals VAN BENEDEN meermaals heeft aangehaald, was het de mening van de vinders dat het specimen gestorven zou zijn als gevolg van barensweeën; de foetus was inderdaad goed ontwikkeld en klaar om het lichaam te verlaten. Vermits het kadaver nog warm was en tegelijkertijd nog goed vers, zal het dier niet lang tevoren gestorven zijn. De fœtus was daarenboven in prima goede bewaartoestand en heeft gediend voor een goede beschrijving.

2. Gewoonlijk wordt Heist opgegeven als oorsprong. Nochtans spreekt VAN BENEDEN in zijn eerste publikaties steeds over een vondst in zee, niet ver van de kust. Het kadaver is echter te Heist aan wal gebracht. In 1889, p. 107, schrijft hij echter : « ...qui est venu se perdre sur les côtes de Heyst », doch even verder, p. 111 : « trouvée morte en mer à quelques lieues des côtes ».

3. Zoals VAN BENEDEN meermaals vermeldt, werd het dier gevonden in de nacht van 12 op 13 november.

4. GRAY, 1864a, geeft als plaats van oorsprong « Huyst » op.

5. MAITLAND geeft als afmetingen op : 6 m. Wellicht een vergissing, zoals er vele zijn in zijn werk.

6. GERVAIS vermeldt dat dit specimen in 1859 te Antwerpen gevangen is (« sur les côtes de Belgique, à Anvers... »), duidelijk een verwarring met het geval van het dier dat de Schelde opzwom (zie verder).

7. VAN BENEDEN geeft in 1886b verkeerdelijk 1869 als jaartal op.

8. MAITLAND begaat op p. 25 een onverklaarbare vergissing. Onder de kategorie van *Lagenorhynchus albirostris* vermeldt hij dat VAN BENEDEN dit specimen eerst zou beschouwd hebben als een *Lagenorhynchus* en pas later als een *Globicephala*. Dit is volkomen uit de lucht gegrepen : vanaf 1859 zijn VAN BENEDENS gegevens zeer duidelijk wat de soort betreft. Ook MAITLANDS verwijzing maar de literatuur raakt geen wal.

C. FRANSE KUST VAN DE NOORDZEE

Subfossiele resten

Nabij Kales werden in 1880 beenstukken van walvisachtigen gevonden. VAN BENEDEN heeft sommige ervan herkend als behorende tot deze soort. Zie hiervoor VAN BENEDEN, 1886c, p. 37.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

1. 27-IV-1864, Antwerpen.

a) jonge ♂, 3,65 m lang;

b) levend aangespoeld;

c) huid en geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. te Brussel (I. 2.476, Reg. 1.514 β); de huid werd gebruikt voor het maken van een opgezet specimen, dat tentoongesteld staat in de zaal der zoogdieren van de ganse wereld (zaal III); helaas is dit specimen op een onnatuurlijke manier bijgeverfd;

d) geen;

e) (ABEL, 1931, p. 225 : anat.);
FRECHKOP, 1958, p. 520;
MAITLAND, 1898, p. 25;
SLIJPER, 1938, p. 19;
VAN BENEDEN, 1864, pp. 439-441 (anat. : 441-443);
VAN BENEDEN, 1868, p. 96;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 93;
VAN BENEDEN, 1889, p. 99.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Het dier verscheen in de Schelde in de nacht van 26 op 27 april. 's Morgens werd het, zoals VAN BENEDEN, 1864, p. 440, het uitdrukt : « on le trouva échoué, a marée basse, devant la ville, entre la tête de grue et un bâteau pêcheur ». Even verder leest men : « L'animal respirait encore quand il a été pris... ». Het is dus duidelijk dat men bezwaarlijk van een vangst kan spreken. Toch spreekt VAN BENEDEN in 1868 en 1886a van « pris dans l'Escaut » en « capturé dans l'Escaut ». Ook FRECHKOP meent dan naderhand dat het dier misschien gevangen is.

2. In zijn publikatie van 1889, p. 99, zegt VAN BENEDEN : « on le trouva échoué... à peu de distance de la ville ». Nochtans had hij in 1864 vermeld : « devant la ville ».

3. In 1868, p. 96, vermeldt VAN BENEDEN het specimen verkeerdelijk tweemaal in zijn lijst der specimens in het museum te Brussel :

1° regel : « *Delphinus globiceps.* — Squelette d'un mâle pris dans l'Escaut ».

9° regel : « *(Delphinus) globiceps.* — Squelette d'un individu échoué devant Anvers ».

4. Het is werkelijk verwonderlijk dat DE PAUW & WILLEMSEN dit specimen niet vermelden in hun lijst der cetaceën van de Schelde.

5. GERVAIS, pp. 555-556, schrijft verkeerdelijk de vangst van 1859 (vorig geval) toe aan het geval van Antwerpen (zie bemerking 6 van vorig geval).

6. Het is van belang te noteren dat, zoals VAN BENEDEN in 1864 opmerkt, de maag van het specimen volkomen ledig was. Dit wijst erop dat het dier verdwaald was.

BESLUIT

Van deze soort kent men dus voor België slechts 3 duidelijke gevallen, plus 1 waarneming en 1 vaag geval. De 3 duidelijke gevallen zijn begrepen in de tijdspanne tussen de jaren 1856 en 1864, hetgeen er op wijst dat deze soort in feite niet zo uitzonderlijk is voor onze streken. Dat er na 1864 geen gevallen meer gekend zijn, is wellicht toe te schrijven aan de vermindering van de belangstelling in de huidige eeuw. In Nederland zijn er voor deze eeuw echter wel gevallen gekend.

Massastrandingen zijn eveneens niet gekend voor onze kust, alhoewel ze bij deze soort meermaals voorkomen. Voor Nederland kent men er twee : 1825 (35 eksemplaren op Tholen) en 1856 (61 op Goeree). Zij bewijzen dat deze soort meer dan eens in groten getale tot in de zuidelijke delen van de Noordzee doordringt.

Genus Phocoena CUVIER, 1817

Phocoena phocoena (LINNÉ, 1758)

Bruinvis

F. : Marsouin.
E. : Common Porpoise, Harbour Porpoise.
D. : Braunfisch, Tümmler, Meerschwein, Schweinwal.
Eo. : Foceno.

Synonimie :

Delphinus phocoena : VAN BENEDEN, 1861.
Delphin[us] (*Phocaena* CUV.) *phocaena* L. : MAITLAND.

Phocæna communis Fr. Cuv. : de Selys-Longchamps.
Phocæna communis : Deby, Van Beneden, 1886.
Phocaena communis Cuv. : Slijper, 1931.
Phocaena communis Lesson : Abel.
Phocaena communis : Van Beneden, 1868.
P[hocaena] communis Cuv. : Lameere.
Phocaena phocaena L. : Slijper, 1938.
Phocaena phocaena (L.) : Frechkop.
Phocaena phocaena : Van Deinse.
partim : *Phocaena phocaena acuminata* :Van Deinse, 1946.
Phocaena phocaena var. *acuminata* : Van Deinse, 1935.
Phocaena phocaena acuminata conidens : Van Deinse, 1946.
Phocœna communis : De Pauw & Willemsen.
Phocoena phocoena Linné : Vanden Eeckhoudt.

Algemeen aanzicht. — Een kleinere soort, die als volwassene van 1,35 m tot 1,85 m lang kan zijn. Donker bovenaan, lichter onderaan, met geleidelijke overgang tussen beide. Snuit niet afgetekend (tenzij bij uitzonderlijke specimens), met tamelijk veel kleine tanden.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan en aangesloten zeeën; noordelijke Stille Oceaan. Littoraal. Meermaals ook in stromen.

Noordzee. — Vrij algemeen. Typisch dier van een ondiepe zee. Hun aantal zou echter afnemen in de laatste jaren.

Vroegere gegevens :

de Selys-Longchamps, 1842, p. 14 : « Commun sur nos côtes et à l'embouchure de l'Escaut. Il remonte fréquemment ce fleuve jusqu'à Anvers ».

Deby, 1848, p. 165 : « Cet animal commun se voit pendant toute l'année sur nos côtes et jusque dans le port d'Ostende... ».

Lameere, 1895, p. 175 : « Sur la côte et dans le bas Escaut jusqu'à Anvers. C[ommun]... cadavre assez fréquent sur l'estran ».

Maitland, 1898, p. 28, vermeldt de teksten van de Selys-Longchamps en van Lameere.

Vanden Eeckhoudt, 1953, p. 40 : « Il est commun au large de notre côte où il s'échoue souvent. Il fréquente également l'Escaut ».

Frechkop, 1958, p. 512 : « En Belgique, il s'échoue, parfois, sur la côte et on en a capturé plusieurs fois dans l'Escaut, même en amont d'Anvers (Moerzeke-lez-Termonde, en 1934) ».

Inleidende beschouwingen:

In feite is onder de walvisachtigen de bruinvis de enige, die een gewone bewoner van ons kustgebied is en die bij gelegenheid ook de Schelde

en haar bijrivieren opzwemt. Sommige auteurs, die over de zoogdieren van België schreven, zoals LAMEERE en VANDEN EECKHOUDT, geven zelfs alleen deze soort op in hun werken, terwijl alle andere soorten door hen als uitzonderingen worden beschouwd.

De bruinvis wordt dan ook zozeer als een gewoon soort beschouwd dat men vondsten van zulk dier meermaals niet eens vermeldt, tenzij diegene die in de Schelde voorvallen. Het gevolg is dat er in feite niet erg veel konkrete gegevens voorhanden zijn. Toch zou het nuttig zijn over een ruim aantal juiste vermeldingen te kunnen beschikken, want het is niet uitgesloten dat meermaals specimens als bruinvissen werden aangeduid, maar in feite tot een andere soort behoorden. VAN DEINSE heeft dit trouwens in Nederland meermaals vastgesteld.

Algemeen wordt beweerd dat deze dieren thans minder veelvuldig zouden voorkomen dan vroeger. Doch bij gebrek aan konkrete voorbeelden is dit moeilijk uit te maken. In de Schelde zijn de gevallen weliswaar sporadisch in de huidige tijd terwijl de auteurs der vorige eeuw hem daar als algemeen beschouwden; doch de weinige konkrete gegevens die men uit de vorige eeuw bezit, zijn niet van aard om toe te laten een beslist oordeel hierover te vellen. Toch is het zeer aannemelijk dat er een vermindering zou zijn, die dan zou te wijten zijn aan de bezoedeling der waterlopen en aan de hiermee gepaard gaande schaarsheid aan riviervissen.

Ook langs de kust is de bruinvis geen algemeen dier. Strandingen zijn beslist niet zo talrijk als wat sommigen laten blijken. Als illustratie diene volgend voorbeeld : elk voorjaar wordt het strand der Belgische kust nauwkeurig afgezocht door groepen van de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie om stookolieslachtoffers te vinden; telkenmale worden voor de ganse kust slechts 1 of 2, maximum 3 kadavers gevonden, die als « bruinvissen » beschouwd worden. In 1968 was er zelfs geen enkele vondst ! Ook de talrijke exploraties van het K. B. I. N. hebben slechts éénmaal een kadaver opgeleverd.

Daarom dan de onderstaande lijsten om een idee te geven over de niet al te talrijke gevallen. Een speciale dank is verschuldigd aan Juffr. M. DE RIDDER, die meerdere der onderstaande gevallen meldde.

Gevallen als voorbeeld

A. BELGISCHE KUST

1. 4-VIII-1875, Nieuwpoort-Bad ?

a) bijna volwassen, 1,35 m;
b) gevangen (in zee ?);
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 3.641, Reg. 1528 ♂); bekken ontbreekt;
d) *in* ABEL, 1931, figs. 5, nr 3, en 6, nr 3 (4° lendenwervel) en fig. 8, nr 1 (linker-humerus), daarenboven anatomische details op pl. 17, fig. 7, in ABEL, 1902;

e) (ABEL, 1902 en 1931, SLIJPER, 1936 : anatomische gegevens, zie SLIJPER, 1938);
SLIJPER, 1938, p. 28.

2. Vóór 1886, Belgische kust.

a) geen (één of meerdere specimens);
b) ongekend;
c) geraamte(n) in de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde van de Katolieke Universiteit te Leuven, echter zeer beschadigd in 1944 ten gevolge van het bombardement;
d) geen;
e) VAN BENEDEN, 1868, p. 115;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 117.

3. Vóór 1920, Oostende.

a) niet geweten;
b) niet geweten;
c) was als opgezet specimen door prof. E. VAN BENEDEN geschonken aan het Museum van het Zoölogisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Luik, doch werd in 1927, wegens al te slechts toestand, uit de verzamelingen genomen en vernietigd;
d) geen;
e) geen.

4. 30-VII-1933, Mariakerke-Oostende.

a) ♀, lichamelijk nog niet volwassen, 1,20 m;
b) gevonden (volgens SLIJPER) tussen Mariakerke en Oostende (« capturé » volgens de steekkaart van het K. B. I. N.);
c) het geraamte is in het K. B. I. N. te Brussel (I. 9.942, Reg. 1529 ε); volgens SLIJPER zou de schedel ontbreken, hetgeen echter niet het geval is;
d) geen;
e) SLIJPER, 1938, p. 30.

5. 29-VI-1934, Oostende.

a) jong specimen;
b) gevonden op het strand;
c) vinnen, ingewanden er ogen worden bewaard in het K. B. I. N. (I. 10.287);
d) geen;
e) geen.

6. 6-XII-1935, Wenduine.

a) lichamelijk nog niet volwassen ♂, 1,44 m;
b) gevonden (volgens SLIJPER; « capturé » volgens de steekkaart van het K. B. I. N.);
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 10.517, Reg. 1.529 ζ);
d) geen;
e) SLIJPER, 1938, p. 30.

7. 18-II-1953, Nieuwpoort-Bad.

a) jong ♂;
b) als kadaver gevonden op het strand, gedurende een exploratie van het K. B. I. N.;
c) schedel bewaard in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 18.971);
d) geen;
e) geen.

8. I-1954, Blankenberge.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. DE RIDDER;
c) geen;
d) een foto in het bezit van Juffr. M. DE RIDDER;
e) geen.

9. 7-VIII-1955, Oostende.

a) pas geboren specimen, 0,66 m, ♀;
b) gestrand ter hoogte van de Vlaanderenstraat te Oostende;
c) in alkohol bewaard in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 20.200, Reg. 9.009);
d) geen;
e) geen.

10. 11-1956, Zeebrugge.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. DE RIDDER;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

11. 25-XI-1956, Zeebrugge.

a) ongeveer 1 m lang;
b) als gedeeltelijk ontbonden kadaver gevonden door de heer L. SEYS;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

12. 10-II-1957, Zeebrugge.

a) wellicht ♀, ongeveer 1,40 m groot;
b) als kadaver, dat er reeds meer dan twee weken zou gelegen hebben, gevonden door de heer L. SEYS;
c) schedel in het bezit van de heer L. SEYS;
d) geen;
e) geen.

13. III-1958, Oostduinkerke.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. DE RIDDER;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

14. Voorjaar 1958, Blankenberge.

a) niet nader genoteerd;
b) lag als kadaver op het strand;
c) geraamte geprepareerd door de heer J. TIJSKENS en thans in de verzamelingen van het Mater Dei - Instituut te Merksem;
d) geen;
e) geen.

15. I-1960, Bredene.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. DE RIDDER;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

16. Rond 1965, Belgische kust.

a) niet gekend;
b) als kadaver gevonden door de heer D. NOLF;
c) schedel in het bezit van de heer D. NOLF;
d) geen ?
e) geen.

17. II-1965, Oostduinkerke.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. DE RIDDER;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

18. III-1966, Blankenberge.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver gevonden door Juffr. M. De Ridder;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

19. Lente 1967, Knokke.

a) niet gekend;
b) gestrand;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

20. 25-XII-1967, Bredene.

a) 1,40 m;
b) gestrand;
c) geen;
d) geen ?
e) vermeld in het blad « De Roerdomp », 1968.

21. II-1968, Koksijde.

a) niet geweten;
b) gestrand;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

22. 27-IX-1968, Koksijde.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver op het strand gevonden door Juffr. M. De Ridder;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

23. 27-IX-1968, Sint-Idesbald-De Panne.

a) niet nader genoteerd;
b) als kadaver op het strand gevonden door Juffr. M. De Ridder;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

NOTA BIJ A : ANDERE EVENTUELE GEVALLEN.

Wellicht zijn aan deze reeks toe te voegen :

1. vóór 1894, Belgische kust (?).

a) zeer jong ♀, 1,05 m;
b) ongekend; de steekkaart van het K. B. I. N. vermeldt : « Belgique » doch SLIJPER meent hieruit te mogen afleiden : « von der belgischen Küste »;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 6.186, Reg. 1529 β);
d) in ABEL, 1931 : fig. 5, n^{r} 1, en fig. 6, n^{r} 1 (4° lendenwervel), en fig. 7, n^{r} 8 (linker-humerus);
e) SLIJPER, 1936, tabel 28;
SLIJPER, 1938, p. 29.

2. 1855, Noordzee (nabij de Belgische kust ?).

a) volwassen;
b) in zee gevangen ?
c) het opgezette dier is in het Natuurhistorisch Museum te Doornik;
d) geen ?
e) geen ?

BESLUIT BIJ A :

Voor wat betreft de periode 1953-1968 konden 15 gevallen opgetekend worden, hetgeen neerkomt op 1 per jaar. Dit vertegenwoordigt dan echter een minimum en het lijdt geen twijfel dat er wel heel wat meer gestrande specimens langs onze kust moeten te vinden zijn geweest. Geloofwaardige personen vermelden echter dat het vóór de tweede wereldoorlog mogelijk was 10 à 20 specimens te vinden bij een doorgedreven strandonderzoek. Zulks zou dan in overeenstemming zijn met de gegevens, die men in boeken vermeldt vindt en die spreken van « cadavre assez fréquent sur l'estran ».

Het aantal konkrete gegevens uit ons kustgebied is te gering om er besluiten uit te trekken. Wel valt het op dat de meeste gevallen afkomstig zijn uit het winterseizoen, terwijl VAN DEINSE in Nederland de meeste vond in juli en augustus.

TOEVOEGSEL BIJ A : WAARNEMINGEN VAN BRUINVISSEN LANGS DE KUST.

Verscheidene personen, die van een lange ondervinding terzake kunnen spreken, zijn de mening toegedaan dat sinds 15 à 20 jaren het aantal bruinvissen langs onze kust bepaald verminderd is. Dit is ongeveer in

overeenstemming met de indruk, die in Nederland ook door vele opgedaan is. Nochtans heeft VAN DEINSE er meermaals aan getwijfeld of die indruk juist is; volgens hem kwam ook in de laatste jaren het aantal waarnemingen en aanspoelingen nagenoeg overeen met hetgeen hij rond de jaren 1920-1930 gekend had.

Het valt trouwens ook te vermelden dat hier te lande eveneens meerdere personen bevestigden dat de bruinvis 40 à 50 jaren geleden even zozeer een weinig talrijke verschijning was als nu. Men kan zich afvragen in hoe ver beide meningen voldoende objektief zijn.

De vissers kennen weliswaar de bruinvis, doch hij is voor hen normalerwijze geen jachtobjekt; tussen 1922 en 1968 werd in de vismijn te Oostende nooit een bruinvis binnengebracht (13). Het dier is trouwens moeilijk te vangen omdat het zo gemakkelijk uit de netten springt. De terzake ondervraagde oudere vissers hebben echter niet de indruk dat deze dieren thans minder zouden voorkomen dan vroeger.

Tussen 1936 en 1939 bezocht een specimen (steeds hetzelfde ?) elke zomer de havengeul te Nieuwpoort. Het feit dat dit zozeer opviel, bewijst wel voldoende dat zulks vóór 1936 dus niet gebeurde en dat men dus reeds in die tijd met een geïsoleerd geval te doen had. Wellicht zijn meerdere van die voorbeelden van zogezegde « talrijkheid » terug te voeren tot geïsoleerde gevallen, b.v. sporadische verschijningen van grotere groepen, die de indruk gaven dat de soort talrijk was. Trouwens zulke feite zijn ook nog naderhand gebeurd : in 1954 waren gedurende verscheidene dagen van augustus een aantal specimens te zien rondom de pier te Blankenberge.

B. NEDERLANDSE KUST NABIJ DE BELGISCHE GRENS

1. 1-VIII-1933, Kadzand.

   a) zeer jong ♂, 0,72 m; volgens VAN DEINSE had het dier geen gehooropening langs de rechterzijde;
   b) levend aangespoeld; pogingen om het dier terug in zee te brengen mislukten;
   c) geen ?
   d) geen;
   e) VAN DEINSE, 1946, p. 155;
   VAN DEINSE, 1957, p. 154.

(13) In de middeleeuwen werd echter wel jacht gemaakt op deze dieren en werden zij beschouwd als een delikatesse. In 1340 kregen de vissers van Wenduine de toelating om « met tarpoen en sonder pardoen » voortaan op bruinvissen te jagen. Het wapen van Wenduine herinnert trouwens hieraan. De bruinvistraan werd toen gebruikt als brandstof voor de lichtbakens.

C. MONDING VAN DE SCHELDE

1. 13-XII-1934, Dishoek-Zoutelande (Walcheren).

a) ♂, 1,32 m, pseudo-albino (zie bemerking 1) met puntsnuit en vetbult (zie bemerking 2);
b) dood gestrand; gevonden op 14-XII-1934;
c) het geraamte werd bewaard door de heer VAN DEINSE;
d) een stuk huid als fig. 6 in VAN DEINSE, 1935;
e) VAN DEINSE, 1935, pp. 114-117;
VAN DEINSE, 1946, pp. 158-159;
VAN DEINSE, 1951b, p. 66;
VAN DEINSE, 1957, p. 154.

Bemerkingen. — 1. Het pseudo-albinisme van dit specimen, evenals dat van het volgende, en ook gedeeltelijk van het daarop volgende, blijken te wijten te zijn aan een verdwijnen der opperhuid, zonder dat er een duidelijke reden voor bestaat; zie VAN DEINSE, 1935.

2. Het voorkomen van een vetbult en een puntsnuit wordt door VAN DEINSE, 1935, p. 115, gerekend tot een speciale variëteit, die hij vermeldt met de naam : *Phocaena phocaena* var. *acuminata* en in 1946 als : *Phocaena phocaena acuminata*.

3. Het mag een opvallend feit genoemd worden dat in een zelfde gebied en in een zelfde periode 2 specimens voorkwamen met een ongewone lichaamsbouw en 3 met een ongewone afschilfering der huid (zie volgende gevallen). Wellicht is dit te wijten aan het gevolg van een mutatie.

2. 14-XII-1934, Zoutelande (Walcheren).

a) ♂, 1,35 m; pseudo-albino met kleine rugvin, puntsnuit, vetbult en eigenaardige tanden (zie bemerking 2);
b) dood gestrand;
c) het geraamte was eerst in het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam; sinds 1943 is het in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden; de rugvin en enige stukken huid werden bewaard door de heer VAN DEINSE;
d) in VAN DEINSE, 1935 : figs. 1 (gehele dier), 2 (kop), 3 (onderkaak), 4 en 5 (huid), 6 (rugvin);
e) VAN DEINSE, 1935, pp. 113-117;
VAN DEINSE, 1946, pp. 154, 158-159.

Bemerkingen. — 1. Wat betreft het kleurpatroon en de ongewone lichaamsvorm raadplege men de bemerkingen over het vorige specimen. Het onderhavige specimen had daarenboven ongewone tanden(met nagel-

vormig verbrede kronen) in de onderkaak en ook enigszins in de bovenkaak.

2. In 1946 heeft VAN DEINSE een speciale term voor een dergelijk specimen gelanceerd : *Phocaena phocaena acuminata conidens.*

3. 28-XII-1934, Zoutelande (Walcheren).

a) 1,30 m; gedeeltelijk zwart-wit gevlekt; enige abnormale tanden;
b) dood gestrand;
c) kop, rughuid en staartgedeelte bij de heer VAN DER FEEN te Domburg;
d) geen;
e) VAN DEINSE, 1935, p. 117.

D. SCHELDE STROOMAFWAARTS VAN ANTWERPEN

1. 22-VII-1867, nabij Antwerpen.

a) jong ♀;
b) gevangen;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2.624, Reg. 1.528 γ);
d) in ABEL, 1931 : figs 5, nrs 7 en 6, nr 5 (4° lendenwervel), en fig. 7, nr 6 (linker-humerus);
e) SLIJPER, 1938, p. 28.

2. 1868?, Antwerpen (of omgeving).

a) ♀, 1,45 m;
b) gevangen (volgens de steekkaart van het K. B. I. N.; gestrand volgens SLIJPER, 1938);
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2.645, Reg. 1.529 γ); rechtervoorpoot ontbreekt; enige ongewoonheden en geheelde frakturen aanwezig : zie SLIJPER, 1938;
d) in ABEL, 1931 : figs 5, nr 5, en 6, nr 6 (4° lendenwervel) en fig. 7, nr 3 (linker-humerus);
e) (SLIJPER, 1931, p. 160, en 1936, tab. 28, 35 : anatomische gegevens);
SLIJPER, 1938, p. 29.

Bemerking. — De datum 23-IV-1868, die vermeld wordt op de steekkaart van het K. B. I. N. en die door SLIJPER alzo is overgenomen, kan niet juist zijn, want het dier was reeds op 10-III-1868 opgekocht.

3. 2-IX-1869, Antwerpen (of omgeving).

a) ♂, 1,40 m, lichamelijk nog niet volwassen;
b) gevangen (volgens de steekkaart van het K. B. I. N., gestrand volgens SLIJPER, 1938);

c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2.744, Reg. 1529); de huid werd gebruikt om een opgezet dier te hebben; dit stuk (Reg. 1528) staat tentoongesteld in de zaal der zoogdieren van de ganse wereld (zaal III), doch is onnatuurlijk bijgeverfd;
d) in ABEL, 1931 : figs 5, nr 4, en 6, nr 4 (4° lendenwervel) en fig. 7, nr 2 (linker-humerus), en pl. 27, fig. 1 (linker-schouderblad);
e) (SLIJPER, 1936, tab. 28 : anatomische gegevens); SLIJPER, 1938, pp. 27, 29.

4. 1920, Austruweel-Antwerpen.

a) 22,5 kg;
b) gevangen met een kruisnet (nabij de Royersluis);
c) het dode dier werd lange tijd tentoongesteld in een herberg te Borgerhout;
d) in BEIRENS : fig. 2;
e) BEIRENS, 1939, p. 319.

5. 1925, Doel.

a) ongeveer 1,20 m;
b) geschoten door jagers;
c) pogingen om het dier op te zetten mislukten;
d) geen;
e) geen.

NOTA BIJ D : DE BRUINVIS IN DE BENEDEN-SCHELDE.

Alhoewel reeds dikwijls geschreven werd dat de bruinvis algemeen is in de Schelde stroomafwaarts van Antwerpen, toch liggen maar weinig duidelijke voorbeelden voor. Van de 5, die hierboven werden aangehaald, zijn er 3 die dateren van de periode 1867-1869. Men hoeft daaruit niet te besluiten dat ze in die jaren speciaal talrijk waren, maar wel dat er toen vanwege het museum te Brussel een speciale aandacht aan besteed werd.

DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326, schrijven : « Il en échoue tous les ans dans l'Escaut... », maar in feite kunnen ze slechts 1 voorbeeld opgeven, dat dan nog uit Dendermonde komt (zie verder).

BEIRENS, 1939, p. 318, zegt : « Kleine troepen van 2 tot 8 werden — volgens de kronijken — herhaaldelijk voor Antwerpen gezien ». Het valt echter te bepalen wat bedoeld wordt met die term « herhaaldelijk » en op welke eeuwen het slaat. Het kan even zowel een uitzonderlijk geval betreffen dat zich ooit heeft voorgedaan.

Algemeen mag men besluiten dat in de huidige tijden de bruinvis in de Schelde absoluut geen regelmatige verschijning is. De huidige garnaalvissers zien hen trouwens ook maar zelden.

E. SCHELDE STROOMOPWAARTS VAN ANTWERPEN EN BIJRIVIEREN

1. 1847, Dendermonde.

a) niet geweten;
b) gestrand ?
c) was volgens De Pauw & Willemsen in de verzameling van de heer Meert te Aalst en zou naderhand naar het museum te Brussel zijn overgegaan, doch het is niet duidelijk welk specimen het hier betreft;
d) geen;
e) De Pauw & Willemsen, 1905, p. 326.

2. 1887, Schelde (omgeving van Gent?).

a) 1,45 m;
b) ongekend;
c) geraamte in de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde der Rijksuniversiteit te Gent (RN 696);
d) geen;
e) geen.

Bemerking. — De vermelding « Schelde » op het etiket laat toe te veronderstellen dat het specimen in de streek van Gent in de Schelde bemachtigd werd.

3. Circa 1910, Oudenaarde.

a) niet geweten;
b) was in overstroomde weilanden verloren geraakt en is aldaar geschoten door jagers;
c) is wellicht verloren gegaan;
d) geen;
e) geen.

Bemerking. — Uit dit voorbeeld blijkt hoe opvallend ver de bruinvissen soms het binnenland kunnen indringen. Oudenaarde ligt immers een 200-tal km van zee af. Daarenboven moest dit dier doorheen de stad Gent en haar sluizen passeren. Het drong zelfs de overstroomde weilanden in en geraakte aldaar ingesloten wanneer het water zich terugtrok. Deze gegevens werden me verteld door de heer H. Herberigs.

4. 1916, Boom (Rupel).

a) 34 kg;
b) geschoten door Duitse soldaten;
c) geen;
d) geen;
e) Beirens, 1939, p. 319.

5. 1916, Willebroek? (zeekanaal van Brussel).

a) 84 kg;
b) geschoten door Duitse soldaten;
c) geen;
d) geen;
e) BEIRENS, 1939, p. 319.

6. II-1923, Appels-Dendermonde.

a) 42 kg;
b) geschoten;
c) geen;
d) een foto in het bezit van de heer T. DE PAEP te Appels;
e) geen.

7. 1925, Appels-Dendermonde.

a) 80 kg;
b) geschoten te Appels, als kadaver gevonden nabij Gent;
c) geen ?
d) geen;
e) geen.

8. III-1927, Appels-Dendermonde.

a) niet geweten;
b) geschoten;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

9. 28-VIII-1931, Lier (Nete).

a) ♂, 1,30 m;
b) gevangen;
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. B. I. N. (I. 9.478, Reg. 1.530);
d) geen;
e) SLIJPER, 1938, p. 30.

10. V-1933, Leest (Zenne).

a) 1,20 m, 35 kg;
b) geschoten;
c) geen;
d) geen;
e) BEIRENS, 1939, p. 319.

11. 27-XII-1934, Moerzeke.

a) jong ♀, 1,05 m;
b) gevangen;
c) geraamte in de verzameling van het K. B. I. N. (I. 10.517, Reg. 890); staat tentoongesteld in de uitstalkasten der gewervelde dieren der Belgische fauna (zaal I); een afgietsel van de algemene lichaamsvorm omhult dit geraamte gedeeltelijk;
d) geen;
e) SLIJPER, 1938, pp. 30-31.

12. Rond 1960, Hamme (Durme).

a) niet nader omschreven;
b) waargenomen door verscheidene personen;
c) geen;
d) geen;
e) geen.

Bemerking. — Het blijkt dat men reeds meermaals bruinvissen heeft waargenomen te Hamme.

Besluit bij E:

Wanneer een bruinvis zich vertoont stroomopwaarts van Antwerpen, dan wekt hij zozeer de belangstelling dat zijn aanwezigheid meermaals geregistreerd wordt en dat het dier gewoonlijk ergens aan zijn einde komt. Het moet dan ook niet verwonderen dat een relatief hoog aantal gevallen gekend is geraakt, hetgeen niet in verhouding is tot zijn aanwezigheid op andere plaatsen.

ALGEMEEN BESLUIT

Al is de bruinvis voor onze gewesten de enige cetaceeënsoort, waarvan men mag zeggen dat ze een gewoon bestanddeel van onze fauna uitmaakt, toch zijn de gegevens erover niet altijd zo talrijk als wat men zou kunnen verlangen. Het is evenwel een soort die zich bij meerdere gelegenheden tamelijk ver in het binnenland heeft vertoond tot zelfs in de Rupel, de Nete. de Zenne, de Durme en zelfs tot in de streek van Oudenaarde (200 km ver van zee).

Het ware beslist nuttig na te gaan of de bruinvis zowel langs onze kust als in de Schelde niet talrijker zou zijn als wat de huidige gegevens laten vermoeden. Daarenboven zou het ook van belang zijn op grond van konkrete gegevens te kunnen aanduiden of deze soort inderdaad thans minder voorkomt dan voor enige tientallen jaren of dan in de vorige eeuwen.

Familie *MONODONTIDAE*

Genus Delphinapterus LACÉPÈDE, 1804

Delphinapterus leucas (PALLAS, 1776)

Beloega, witte dolfijn

F. : Bélouga, dauphin blanc.
E. : Beluga, white whale.
D. : Beluga, weisser Delphin, Weisswal.
Eo. : Blankdelfeno, belugo.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen dier 3,5 m à 5,5 m lang. Geheel wit, doch de jonge specimens zijn gevlekt of gelig. Tamelijk duidelijke hals. Zeer korte snuit en hoog voorhoofd. Geen rugvin.

Algemene verspreiding. — Arktische zeeën. Zeldzaam in meer gematigde klimaten.

Noordzee. — In zeer strenge winters soms in groep langs de kust van Noorwegen. Enige gevallen gekend langs de Schotse, Engelse, Duitse, Deense en Zweedse kusten. Beendervondsten, 1 duidelijk geval (1965) en 1 mogelijk geval (1964) in Nederland, plus 1 geval in de Rijn in Nederland en Duitsland (1966).

Vroegere gegevens. — Nihil.

Enig geval

SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

1. 7-VII-1711, Grembergen.

a) ♂, ongeveer 5 m lang (16 voeten en 2 duimen);
b) gevangen door vissers van Baasrode en van Grembergen;
c) tentoongesteld te Dendermonde en daarna te Gent en te Brussel; de huid werd bewaard, en diende om een opgezet dier te maken dat in de Ommegang van Dendermonde werd meegedragen;
d) een schilderij in het Stedelijk Museum te Dendermonde, die vroeger (tot rond 1900) in het Stadhuis van deze stad was; een tamelijk getrouw namaakbeeld maakte deel uit van de ommegang van Dendermonde; van dit beeld bestaan meerdere afbeeldingen, o.a. een oude prentkaart die als postkaart verspreid werd;
e) BLOMME, 1900, pp. 81-82;
BOEYKENS, 1940, pp. 35-36;
VAN WESEMAEL, 1910, p. 33.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit geval, dat goed gekend is aan folkloristen en geschiedkundigen uit de streek van Dendermonde, is volkomen onbekend gebleven voor de dierkundigen. Het is trouwens langs geschiedkundige bronnen dat de schrijver van dit inventaris het ontdekt heeft. Het geval werd indertijd uitvoerig beschreven door de kroniekschrijver J. A. ANNE, griffier van Grembergen (zie bij BLOMME).

2. Uit de kroniek blijkt dat dit dier verscheidene dagen vertoefd heeft in de Schelde nabij Baasrode en Moerzeke; naderhand is het ook bemerkt in de Dijle nabij Mechelen, en daarna terug opgedoken nabij Grembergen, alwaar het door vissers uit Baasrode en Grembergen bemachtigd werd.

3. De tekst bij het schilderij luidt : « Afbeelsel vanden visch ghevanghen inde Schelde ontrent dese Stadt van Dendermonde in het Meir-reck op den 7en iulij 1711, lanck 16 voeten 2 duymen, den steert 4 voeten, de vlimmen eenen voet vierkant, dick 2 voeten, hebbende 36 tanden. »

4. Het tentoonstellen van het kadaver van dit dier te Dendermonde is ongetwijfeld een belangrijke gebeurtenis geweest. Naderhand werd er een schilderij van gemaakt. Voortaan was deze walvis een onderdeel van de ommegang van de stad. Ter gelegenheid van de ommegang van 1754 werd een gedicht opgesteld dat aan deze vangst herinnert.

5. Te oordelen naar de afslijting van de tanden, die op het schilderij goed te zien zijn, en naar de afmetingen van het dier, moet het een oud specimen betreffen.

6. Vooral merkwaardig is de aanwezigheid van deze arktische soort in onze streken in volle zomer. Dit herinnert aan het geval in mei en juni 1966, toen een beloega te zien was in de Rijn tussen Duisburg en Bonn en naderhand terug de Noordzee heeft bereikt. Het is echter mogelijk dat het hier gaat om een eksemplaar dat uit gevangenschap ontsnapt was.

Familie *PHYSETERIDAE*

Genus Physeter LINNÉ, 1758

Physeter catodon LINNÉ, 1758

Potvis

F. : Cachalot.
E. : Sperm-whale, cachalot.
D. : Pottwal, Kascalot.
Eo. : Kaĉaloto.

Synonimie :

C[atodon] macrocephalus LAC. : TEIRLINCK.
Phyciter macrocephalus : DE PAUW & WILLEMSEN.
Phyciter Macrocephalus : DE PAUW & WILLEMSEN (p. 327).
Physeter catodon : DEBY, KELLOGG.
Physeter macrocephalus L. : BOSCHMA, DE SELYS-LONGCHAMPS, MAITLAND, MOL, VAN BEMMELEN, VAN DEINSE.
Physeter macrocephalus : BLASIUS, GERVAIS, JUX & ROSENBAUER, VAN BENEDEN.

Algemeen aanzicht. — Zeer grote soort. Volwassen ♂ meestal 15 tot 18 m lang, bij gelegenheid zelfs tot 20 m. Volwassen ♀ tussen 9 en 12,5 m. Tamelijk veranderlijk van kleur, doch overwegend donkergrijs. Geen rugvin, doch rugknobbels. Enorme voorhoofdsbult, die nagenoeg rechthoekig van vorm is en de smalle onderkaak overdekt. Tanden slechts goed ontwikkeld in de onderkaak.

Algemene verspreiding. — Vooral in tropische en subtropische zeeën, meestal in groepsverband. Volwassen mannetjes, alleen of in groep, dwalen soms af tot in andere gebieden.

Noordzee. — Onregelmatige verschijning. Heel wat gevallen zijn gekend, doch vanaf de XIXe eeuw blijken zij minder voor te komen. Alleen volwassen mannetjes zijn gekend in deze gebieden (zie echter het 4e geval van de 2° nota na A).

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 15 : « Un individu de cette espèce échoué en 1577 non loin d'Anvers et long de 58 pieds a été figuré... par Ambroise Paré... »

DEBY, 1848, pp. 179-180 : « ... ne peut être comprise dans la faune belge que sur l'assertion d'Ambroise Paré, qui... nous en fournit une gravure... En 1577, une baleine fut prise dans l'Escaut, à environ 15 kilomètres au-dessous d'Anvers... »

MAITLAND, 1898, pp. 30-31, vermeldt enige gevallen.

FRECHKOP, 1958, pp. 522-523, vermeldt verscheidene gevallen met enige details erbij.

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 18-I-1762, Bredene.

a) ♂, 64 voet (21 m ?) lang;
b) gestrand;

c) de onderkaak is in het bezit gekomen van Prins Karel van Lorreinen; misschien hebben delen van het geraamte ook bestaan in de verzameling van de heer Josh. VANHUERNE te Brugge (zie MOL, 1962); zie ook onder bemerking 3;

d) een prent komt voor in het album « Collection du règne animal du cabinet de monsieur Josh. VANHUERNE à Bruges »; de heer Thijs MOL te Arnhem bezit er een fotokopij van; ook bestaat er een polychrome schotel van Delfts aardewerk, deze potvis voorstellend met een tekst er omheen; een foto van deze schotel is eveneens in het archief van de heer Thijs MOL te Arnhem;

e) BERNAERT, 1828, p. 11;
BOWENS, 1792, deel II, pp. 133-134;
DEWHURST, 1832, pp. 219-220;
EECKHOUT, 1968, p. 198;
HOUTTUYN, 1762, pp. 519-520;
MAITLAND, 1898, p. 31;
MOL, 1962, p. 22;
PASTEUR, 1800, p. 372;
RYBENS & DE ROO, p. 390;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 253;
VAN DEINSE, 1931, p. 182.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit specimen behoorde tot een belangrijke groep, waarvan in XII-1761 1 specimen aanspoelde op Texel, op 17 en 18-I-1762 3 specimens op Vlieland, daarenboven naderhand 2 op Terschelling, 2 op het Griend, 1 nabij Zandvoort, 1 op Jutland en 6 nabij de monding van de Theems. In 't begin van III-1762 bedroeg de groep nog minstens 13 eksemplaren. Voor verdere gegevens : zie VAN DEINSE, 1931, pp. 181-182.

2. HOUTTUYN (en naderhand ook andere auteurs) vermelden een stranding « nabij Oostende ». Wellicht betreft het dit geval, vermits Bredene inderdaad nabij Oostende ligt. Doch het is niet uitgesloten dat een ander eksemplaar te Oostende zelf zou gestrand zijn. Immers men heeft te Oostende op het strand resten van potvissen gevonden (zie verder).

3. In de verzamelingen an het K. B. I. N. is er een atlas (eerste halswervel) van een potvis, die afkomstig zou zijn uit de verzamelingen van Prins Karel van Lorreinen. VAN BENEDEN heeft in 1861, p. 36, de mening geopperd dat deze atlas zou afkomstig zijn van de zeer bekende potvis die in 1577 nabij Doel strandde (het enige geval dat hij kende); vele hebben hem in deze mening nagevolgd (zie bij dat geval, bemerking 3). Doch een herkomst van de potvis van 1762 zou veel aannemelijker zijn omdat Prins Karel van Lorreinen in die tijd landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden was en omdat dit dier in naam van keizerin Marie-Theresia verkocht is. Vermits VAN BENEDEN dit geval van 1762 niet kende, heeft

hij langzamerhand de vergissing over de herkomst van deze wervel ingeleid. Gegevens over deze wervel vindt men bij VAN BENEDEN, 1861, p. 36 (daar verkeerdelijk « axis » genaamd) en 1889, p. 46; daarenboven vermelding ervan in 1868, p. 95 en 1886a, p. 93. Verder is er ook vermelding in DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326, doch deze auteurs schrijven de oorsprong van deze atlas toe aan een niet nader gekend specimen uit de XVIII° eeuw, dat volgens hen voor Antwerpen zou gestrand zijn. SLIJPER, 1938, p. 9, neemt later in navolging van VAN BENEDEN als oorsprong van deze wervel het specimen van 1577 aan; het is trouwens alzo dat het vermeld staat op de steekkaart van het K. B. I. N. FRECHKOP, 1958, p. 522, schijnt dan ook met deze oorsprong akkoord te gaan.

4. Ook hier is de juiste datum moeilijk vast te stellen. Volgens de Delftse schotel zou het 21-I-1762 zijn. DEWHURST vermeldt echter 20-I en HOUTTUYN schrijft : « omtrent 17-18 januari ». De heer EECKHOUT heeft een zeer geloofwaardige bron kunnen aanspreken, namelijk de kroniek van M. F. ALLAERT, handschrift n^{r} 616, stadsbibliotheek te Brugge, en deze spreekt over 18-I-1762. Volgens deze kroniek werd het kadaver verkocht voor een waarde van 32 pond Groot ten voordele van keizerin Maria-Theresia. BOWENS vermeldt echter 20-I-1762 en geeft de indruk er zelf bij te zijn geweest; hij geeft als verkoopprijs 192 gulden op.

5. Zowel bij BOWENS als bij BERNAERT wordt vermeld dat men het dier mogelijk voor een « orca » kan houden.

2. 19-XII-1954, De Panne.

a) ♂, 16,5 m, ongeveer 43.000 kg;

b) stervend gestrand;

c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (1. 20.010), voor een gedeelte aanwezig in de zaal der geraamten (zaal V); enige tanden ontbreken; ook een hoeveelheid walschot (spermaceti) uit de snuit van het dier wordt in het K. B. I. N. bewaard, evenals de maaginhoud;

d) een reeks foto's in het archief van de dienst zoogdieren van het K. B. I. N.; foto's zijn ook in verscheidene kranten en tijdschriften verschenen; enige ervan in het archief van de auteur; eveneens sommige in het archief van de gemeente De Panne; het geraamte van de borstvin staat afgebeeld in JUX & ROSENBAUER, plaat 10, fig. d; zie ook pl. II, fig. 2;

e) DE SMET, 1967, p. 7;
FRECHKOP, 1958, p. 523;
JUX & ROSENBAUER, 1959, p. 126;
VAN DEINSE, 1955, p. 103;
VAN HAGELAND, 1961, p. 87;
Mariene encyclopedie: vermelding onder « walvis ».

Bemerkingen. — 1. Dit dier dreef stervend langs de kust en spoelde eerst aan nabij Duinkerke. Het werd er geënterd, doch het geraakte terug in zee bij het volgende hoogwater. Het strandde tenslotte te De Panne op 0,5 km van de Franse grens. Het werd er geënterd door de vinders en stierf ter plaatse. Ondanks het slechte weder van dit ogenblik van het jaar werd het kadaver vrij veel bezocht. Enige dagen later is de buikwand opengescheurd onder drukking van de ontbindingsgassen, gelukkig zonder gevolgen voor de bezoekers.

2. Het geraamte werd uitgebeend door personeel van het K. B. I. N. Het vlees werd verwijderd door personeel van het Vilbeluik te Torhout. Onderzoekers van het Farmakologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Gent hebben walschot verzameld voor nadere ontleding.

3. Enige tanden werden door souvenirsjagers ontvreemd. Langs de pers werden oproepen verricht om die tanden terug te bezorgen. Dit leidde tot dwaze beweringen in sommige kranten, o.a. dat de potvis wel 800 tanden zou hebben !

1° NOTA BIJ A: MOGELIJK ANDER GEVAL.

1937 ?, Oostduinkerke.

a) ongeveer 14 m ?

b) gestrand;

c) geen ?

d) geen ?

e) geen.

Bemerking. — Dit geval gaat slechts voort op de gegevens van een oude inwoner van Nieuwpoort, die beweert dat enige jaren vooraleer de vinvis van 1939 aangespoeld is (zie aldaar), er ook een potvis van ongeveer 14 m te Oostduinkerke gestrand is. Tot op heden kon echter geen nadere bevestiging van dit geval bekomen worden. Vermits echter in 1937 meerdere potvissen in de Noordzee voorkwamen en o.a. gestrand zijn in de Beneden-Schelde (zie aldaar) en te Duinkerke (zie aldaar) is de zaak goed mogelijk.

2° NOTA BIJ A : SUBFOSSIELE RESTEN VAN POTVISSEN LANGS DE KUST.

In de kwartaire lagen van België, vooral in het duinzand, werden meer dan eens subfossiele beenstukken gevonden, die aan potvissen toe te schrijven zijn. Ziehier enige voorbeelden (zie ook dergelijke gevallen bij de rubriek over de Schelde) :

1. Oostende. — In 1861 werden op het strand volgende beenstukken gevonden, die thans in de verzamelingen van het K. B. I. N. berusten (I. 2.332) :

a) het kompleks der halswervels, d.w.z. de aan elkaar gegroeide 2° tot 7° halwervel (Reg. 1501 δ);
b) een stuk rib, zijnde de 7° of 8° rib der rechterzijde (Reg. 1501 ε).

De Pauw & Willemsen, 1905, p. 328 en Van Beneden, 1886a, p. 93, vermelden slechts de halswervels. Slijper, 1938, p. 9, en Van Beneden, 1889, p. 46, vermelden beide. In de lijst van Van Beneden, 1868, p. 46, worden geen van beide vernoemd. Eventueel kunnen deze resten voortkomen van een specimen, waarvan sprake in bemerking 2 na het geval van Bredene 1762, ofwel van de stuks uit 1403, die potvissen kunnen geweest zijn (zie verder, 3° nota).

2. Heist. — In 1883 werd na een dijkbreuk het achterste deel van een schedel van een oud individu gevonden in de duinen tussen Heist en Knokke; het is thans in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 4.976, Reg. 1501 β). Het wordt reeds vermeld door Van Beneden, 1886a, p. 93, en 1889, pp. 40, 46. Naderhand wordt het vernoemd door De Pauw & Willemsen, 1905, pp. 327 en 328; op p. 328 spreken deze auteurs van « échoué » en vermelden ze « Heyst », doch op p. 327 schrijven zij « dans les dunes de Knocke près de Heyst ». Wellicht als gevolg van deze misleiding staat Knokke als oorsprong opgegeven op de later opgestelde steekkaart van het K. B. I. N. en dus eveneens alzo in de studie van Slijper, 1938, pp. 8-9, en in deze van Frechkop, 1958, p. 523. Het stuk bevindt zich tentoongesteld in de zaal der geraamten (zaal V).

3. Wenduine. — Een rib, gevonden te Wenduine, werd in 1966 herkend als de 1° linkerrib van een potvis. Ze is in het bezit van een inwoner van Wenduine.

4. Middelkerke. — In 1967 werden een atlas (1° halswervel) en een stuk rib gevonden in de kleilaag onder het strand. Beide stuks werden bewaard door de heer E. Cools te Middelkerke. De atlas blijkt te behoren tot een jonge potvis van ongeveer 8 m lengte, de rib kon niet met zekerheid gedetermineerd worden. De ouderdom van de omgevende laag is niet gekend. Men zou dan hier te doen hebben met een jong specimen, iets wat niet normaal is voor onze gebieden, waar men normalerwijze alleen maar volwassen mannetjes aantreft.

3° NOTA BIJ A : VERWARRING MET ANDERE SOORTEN.

Meer dan eens worden specimens opgegeven als potvissen, terwijl ze in feite vinvissen zijn. Zo b.v. vermeldt Van Beneden, 1862, pp. 472-473 in een voetnota een historisch geval, dat hij aan een potvis toeschrijft en dat op 1 mei van een niet nader genoemd jaar gebeurd is nabij het « Sluysche Gat ». In 1887 en 1889 spreekt hij terug over dit dier, doch

intussentijd heeft hij ingezien dat het een vinvis betreft. Onze naspeuringen hebben er ons van overtuigd dat het een blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus (L.)*, betreft (zie aldaar : geval van 1594).

Ook de gewone vinvis, *Balaenoptera physalus (L.)*, van 1885 werd, zoals VAN BENEDEN, 1887, p. 89, opgeeft, indertijd door verscheidene kranten als potvis voorgesteld.

Anderzijds is het goed mogelijk dat de 8 walvissen die op 9-VII-1403 (of 1402 of 1404) te Oostende levend strandden, en waarvan meerdere vroegere schrijvers melding maken, o.a. GIUCCIARDINI in zijn « Belgium, dat is : Nederlandt » (1648, p. 302), potvissen zouden geweest zijn. VAN DEINSE, 1931, p. 22, aanziet hen echter voor gewone vinvissen, *Balaenoptera physalus* (L.), omdat er sprake is van lengten gaande tot 70 voet, iets wat volgens hem te veel is voor een potvis. Men gelieve echter te noteren dat hier overdrijving kan bestaan en dat er anderzijds ook potvissen genoteerd werden die zulke lengte bereikten; daarenboven is de betekenis van de lengtmaat « voet » ook zeer wisselend geweest volgens de streken en de tijden. Een stranding van een groep potvissen is trouwens veel aannemelijker dan een van een groep gewone vinvissen. In wetenschappelijke werken vindt men dit geval ook vermeld bij DEWHURST, 1832, p. 219, en bij VAN BENEDEN, 1862, p. 472; verder is het meermaals aangehaald in historische werken, zelfs met verzen (14). Ook G. GEZELLE heeft een tekst hieraan gewijd, die men terugvindt bij VAN HAGELAND, 1961, pp. 85-86. J. BOWENS, 1792, deel I, p. 17, vermeldt een chronogram terzake, en spreekt nogmaals over hen in deel II, p. 134. Ook BERNAERT, vermeldt hen (pp. 10-11). RYBENS & DE ROO, pp. 390-391, vermelden hen ook, doch met als datum : 12-XI-1403; volgens hen werd te Brugge een tafel gemaakt uit een der kaakbeenderen van een dezer dieren.

B. FRANSE KUST VAN DE NOORDZEE

1-2. Einde VII-1937, Duinkerke.

a) 2 ♂, 18 m en 22 m (?);
b) gestrand;
c) geen ?
d) foto's in kranten, waarvan één in het archief van de schrijver;
e) BOSCHMA, 1938, pp. 151-152, 249;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 420;
VAN DEINSE, 1946, p. 146;
VAN DEINSE, 1951b, pp. 70-71.

(14) Zo kan men o.a. lezen :

« Oostende weet dat Brixius wachtte
Gevangen wierden walvisschen achten ».

C. SCHELDE

1. 2-VII-1577, Doel.

a) ♂, 58 voet (= 16,5 m ?) (zie bemerking 2);
b) levend gestrand en door de bevolking gedood;
c) talrijke echte en onechte afbeeldingen in oude handschriften (zie bemerking 4); in de recente zoölogische literatuur : fig. 2a van BOSCHMA, die een schets is van PARÉ's afbeelding, en IJSSELING & SCHEYGROND, pl. 61, fig. B; foto's van die oudere afbeeldingen vooral te vinden in het werk van COCKX-INDESTEGHE;
d) geen, tenzij misschien de eerste halswervel (zie bemerking 5, plus bemerking 3 van het geval van 1762, Bredene);
e) (in onderstaande lijst wordt geen melding gemaakt van de historische en figuratieve bronnen; zie hiervoor bemerking 4 en COCKX-INDESTEGHE);
BEIRENS, 1939, p. 318;
BLASIUS, 1857, p. 531;
BODEL NIJENHUIS, 1836, pp. 154, 333;
BOSCHMA, 1938, pp. 171, 173, 249;
COCKX-INDESTEGHE, 1966, pp. 1-16;
CUVIER F., 1836, pp. 264-265;
CUVIER G., 1825, p. 330;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, pp. 323-326;
FRECHKOP, 1958, p. 522;
GERVAIS, 1855, p. 317;
GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 308;
HOUTTUYN, 1762, p. 519;
JUX & ROSENBAUER, 1959, p. 111;
LOOSJES, 1812, pp. 282, 298-299;
MAITLAND, 1898, p. 30 (?);
MOL, 1969, pp. 381-382;
MULDER, 1836, pp. 450-451, 473;
SLIJPER, 1938, p. 9;
TEIRLINCK, 1882, p. 259;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 251;
VAN BENEDEN, 1861, pp. 35-36;
VAN BENEDEN, 1862, p. 472;
VAN BENEDEN, 1871, p. 10;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 717;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 92, 103;
VAN BENEDEN, 1888b, pp. 13, 38, 46, 47;
VAN CLEEMPUT, 1959, pp. 61-62 (2 × : a en b);
VAN DEINSE, 1918a, pp. 23, 35-36;
VAN DEINSE, 1931, pp. 169, 172, 178;
VAN DEINSE, 1949, p. 34.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit is in feite het enig goed gekende geval van die dagen, al zouden er toen nog 2, misschien zelfs 4 (of 5 ?) andere in de Schelde geweest zijn (zie de volgende gevallen). Deze stranding, die gebeurde in de beroerde tijden van doorlopende oorlogen, heeft een geweldige opschudding veroorzaakt en een enorme belangstelling verwekt, te meer daar zij gebeurde op een tamelijk goed toegankelijke plaats. Getuige hiervan zijn de talrijke afbeeldingen, die ervan gekend zijn, al of niet ter plaatse en te dien tijde gemaakt (zie bemerking 4), en de menigvuldige aanhalingen, zowel in geschiedkundige als in wetenschappelijke boeken. Men mag zich voorstellen dat heel wat Antwerpenaren en Waaslanders deze potvis zijn gaan bekijken, zodat hij beter bekend is geraakt dan de 2 (of 4 ? of 5 ?) andere, die in die zelfde dagen meer stroomafwaarts gestrand zouden zijn. Vooral dank zij het werk van PARÉ (1616) is deze potvis zeer gekend geraakt en was hij ook bekend aan de Belgische dierkundigen der vorige eeuw.

Onlangs heeft COCKX-INDESTEGHE van de Koninklijke Bibliotheek van België, het geval historisch nog eens uitgediept en de gekende afbeeldingen mooi gereproduceerd, zodat onze kennis over dit geval en eventuele andere uit die dagen veel verruimd is. Er waren immers slechts fragmentarische gegevens aanwezig in enige Nederlandse dierkundige werken der vorige eeuw en in VAN DEINSES studies. Voor België bestond ook een verwarde studie van DE PAUW & WILLEMSEN, die aan dit geval (of een der volgende ?) gewijd was.

2. Afmetingen van het dier. — De oorspronkelijke werken (zie COCKX-INDESTEGHE) geven als lengte op : 58 voet. DE PAUW & WILLEMSEN, p. 323, menen dat het wel met de Antwerpse voet zal gemeten zijn en besluiten daaruit : 16,534 m. De omtrek was 43 voet (12,732 m) en de breedte van de staart 13 voet, 3 duim (3,8 m). Men vindt echter ook andere afmetingen vermeld :

17,7 m (steekkaart K. B. I. N., SLIJPER, FRECHKOP);
17 m (MAITLAND, MULDER);
65 voet (VAN BENEDEN, 1861, p. 35, gegeven uit het werk van PARÉ).

3. Plaats van stranding. — Volgens COCKX-INDESTEGHE, luidt de oorspronkelijke tekst van FAVOLIUS (o.c., p. 16) : « tussen Haeften ghelegen inden Doel, ende Saeftinghe inde Schelde omtrent Antwerpen... ». Zo ook staat het vermeld in het in 1584 uitgegeven handschrift, het « Walvisboek » van COENENSZOON, dat in de biblioteek van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen aanwezig is (o.c., p. 3) : « ontrent Haeften bij Antwerpe... ». Teksten uit de volgende perioden, die dus overschrijvingen zijn, geven de zaak meermaals anders op. Zo o.a. VAN CAUKERCKEN op het einde der XVIIe eeuw (o.c., p. 3) : « tot Haftinghe booven Lillo » en VAN WESEMBEKE (o.c., p. 7) : « int Scheldt omtrent den Doel ». Ook prenten met onbekend jaartal spreken (o.c.,

pp. 11-12) van « tot Haftingen in den Doel, omtrendt 5 mijlen van Antwerpen... » of gewoonweg van de omgeving van Antwerpen.

Volgens De Pauw & Willemsen, p. 323, spreekt Van Meteren in 1635 over « Saeftinghe », doch het is niet uitgesloten dat het hier een andere stranding betreft.

In de huidige toponimie blijken de plaatsnamen « Haeften » en « Haftinghe » niet meer gekend te zijn. De laatste naam is misschien wel een woordkontaminatie tussen « Haeften » en « Saeftinghe » en zou door latere schrijvers verkeerdelijk kunnen ingevoerd zijn. We mogen bijgevolg Haeften situeren als een gehucht van Doel, wellicht verdwenen als gevolg van de doorlopende oorlogen in die streken.

Van Deinse, 1931, p. 178, gebruikt nog een andere term wanneer hij spreekt over « Hastingen in den Doel, bij Antwerpen ». Onder deze vorm is de vindplaats ook vermeld geraakt op de in die tijd opgemaakte streekkaart van het K. B. I. N. (zie bemerking 5), en als gevolg hiervan ook in Slijper, 1938, p. 9, en Frechkop, 1958, p. 522.

Andere vermeldingen zoals Saaftingen, Bieselinge of Vlissingen zijn aan andere specimens toe te schrijven (zie verder). Ook ontmoet men meermaals « omgeving van Antwerpen », zelfs verkeerdelijk « Antwerpen (o.a. Van Deinse, 1931, p. 172, en Van Cleemput, 1959, p. 61). De Pauw & Willemsen, Maitland, Mulder en Van Deinse, 1918, houden het bij Saaftingen voor deze meest gekende stranding, alhoewel het aannemelijk is dat het door hen bedoelde geval het bekende geval van Doel betreft. Van Deinse, 1918a, pp. 35-36, is trouwens verkeerd wanneer hij meent dat het niet het specimen van « Hastingen » zou zijn in de prent van de atlas van Stolk; immers de tekst (die men trouwens aangehaald vindt bij die zelfde afbeelding door Cockx-Indesteghe, p. 11) wijst er duidelijk op dat het wel degelijk dit specimen is.

4. Afbeeldingen. — Cockx-Indesteghe heeft in haar publikatie de verschillende haar gekende afbeeldingen samengebracht. Het zijn : een ter plaatse (op 4-VII-1577) gemaakte afbeelding (« waerachtich conterfeytsel ») door Paludanus, gegraveerd door Pieter Balten, die de tekst van Favolius vergezelt; verder een imitatie (aquarel) hiervan in het « Vischboek » van A. Coenenszoon (1580) en een minder uitvoerige imitatie in het « Walvischboek » van dezelfde auteur (1584). Ook vermeldt zij afbeeldingen in de werken van Rondelet (15), Clusius (1605), Aldrovandi (1613) en Paré (1616). De gravure van Paré wordt in haar studie afgebeeld; het was deze die bekend was aan G. Cuvier en alzo ook aan de Selys-Longchamps, aan Deby en aan Van Beneden. Deze laatste geeft in 1888, p. 38, verkeerdelijk op dat Aldrovandi en Johnson de gravure van Paré hebben gekopiëerd.

Daarenboven geeft Cockx-Indesteghe nog 2 andere prenten aan, die van onbekend jaartal zijn, doch die wellicht ter plaatse moeten gemaakt

(15) Dit moet wellicht een latere uitgave van dit werk betreffen, want de eerste dateert van 1554.

zijn, want ze laten het specimen zien vanuit andere gezichtshoeken dan de hierboven aangehaalde. Een dezer afbeeldingen komt voor in de platenatlas van STOLK en is ook te zien in IJSSELING & SCHEYGROND, fig. 61, B. VAN DEINSE, 1931, p. 177, vermeldt dat één dezer afbeeldingen in 1598 door PLANCIUS gebruikt werd voor een kaart van Noord-Amerika. Een dezer afbeeldingen komt ook voor in het artikel van MOL (1969).

De afbeelding van JONSTONUS (1657), die door DE PAUW & WILLEMSEN in hun werk gereproduceerd werd en waarover ze zoveel kommentaar leveren, behoort wellicht niet tot dit specimen, zoals VAN DEINSE, 1918, p. 36, bewijst, doch tot een individu gestrand in 1601 te Wijk-aan-zee. Ook F. CUVIER heeft verkeerdelijk gemeend dat het hier de potvis van Doel betrof.

Het is het vermelden waard dat de hierboven vernoemde aquarel van COENENSZOON uit zijn « Walvischboek » (1584) (16) ook afgebeeld wordt in het artikel van VAN CLEEMPUT en gediend heeft als titel-vignet voor een brochure uitgegeven door de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen ter gelegenheid van een tentoonstelling over walvissen in 1963. Op die tentoonstelling waren trouwens kopijen van deze aquarel te zien. Ook in MOL (1969) komt ze voor.

Aan VAN BENEDEN waren dergelijke afbeeldingen slechts gekend op het einde van zijn loopbaan. Hij spreekt er slechts over in 1888, p. 47. Meerdere van die afbeeldingen waren verzameld door DU BUS DE GHISIGNIES, eerste direkteur van het Museum te Brussel, en gedeponeerd in de Koninklijke Biblioteek van België.

5. Overblijfselen. — Zoals in bemerking 3 van het geval van 1762 (Bredene) aangehaald werd, is door VAN BENEDEN in 1861 en 1862 de mening geopperd dat de eerste halswervel (atlas; in 1861 verkeerdelijk « axis » genoemd), die in de verzamelingen van het K. B. I. N. aanwezig is en die aan Prins Karel van Lorreinen zou toebehoord hebben, afkomstig zou zijn van dit eksemplaar (het enige geval dat aan VAN BENEDEN gekend was voor onze streken). SLIJPER, 1938, p. 9, en FRECHKOP, 1958, p. 522, hebben dit dan ook zo aangenomen. Doch een herkomst van een eksemplaar dat in de tijd van Prins Karels gouverneurschap gestrand is, is veel aannemelijker. In dit geval komt de potvis van Bredene, 1762, best in aanmerking (zie aldaar bemerking 3).

6. VAN BENEDEN, 1861, p. 36, meent dat deze in 1577 gestrande potvis aan de oorsprong zou liggen van de « walvis » die een belangrijk onderdeel uitmaakt van de Antwerpse Ommegang. Doch een brochure over de Ommegang van 1958 vermeldt dat reeds in 1570 een walvis meegedragen werd. Bijgevolg ligt de oorsprong van deze « walvis » wellicht elders.

7. Verkeerdelijk citeert VAN BENEDEN, 1888a, p. 92, dit dier als een vinvis, alhoewel hij het bij andere gelegenheden als een potvis beschreven had.

(16) Het enige eksemplaar van dit manuskript is eigendom van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen.

2-3 ? 2-VII-1577, Bieselinge.

a) mannelijke dieren;
b) gestrand;
c) geen;
d) geen ?
e) Bodel Nijenhuis, 1836, p. 333;
Cockx-Indesteghe, 1966, pp. 7, 16-17;
De Pauw & Willemsen, 1905, p. 324;
Dudok van Heel, 1962, pp. 476-477;
Mulder, 1836, p. 473;
Van Bemmelen, 1864, p. 251;
Van Deinse, 1918a, pp. 23, 35-36;
Van Deinse, 1931, pp. 169, 172, 178.

Bemerkingen. — 1. Deze twee gevallen zijn slechts gekend door het feit dat scheepslui gezegd hadden te Doel dat er « omtrent » Bieselinge ook 2 specimens lagen (zie Cockx-Indesteghe, p. 7). In hoever er verwarring met beide volgende gevallen bestaat is niet duidelijk.

2. Maitland, 1898, p. 30 zegt : « ...à la même date, deux cachalots furent pris près de Bieselinghe... », maar hij citeert zulks na het voorbeeld van 11-III-1566 te Zandvoort, in plaats van na dat van 2-VII-1577. Kennelijk dus een verwarring, zoals er vele zijn in zijn werk.

3. De kroniekschrijver De Castro, aangehaald door De Pauw & Willemsen, spreekt over slechts één dier te Bieselinge en situeert het op 3-VII-1577.

4 ? 2-VII-1577, Saaftingen.

a) mannelijk dier;
b) gestrand;
c) geen;
d) geen ?
e) Beirens, 1939, p. 318;
Cockx-Indesteghe, 1966, p. 11;
De Pauw & Willemsen, 1905, p. 324;
Maitland, 1898, p. 30 (?);
Mulder, 1836, p. 473 (?);
Van Beneden, 1888b, pp. 38, 46;
Van Deinse, 1918a, p. 36;
Van Deinse, 1931, pp. 169, 174, 178.

Bemerking. — Volgens een gegeven van De Castro, aangehaald door De Pauw & Willemsen, is er zelfs sprake van 2 eksemplaren te Saaftingen. Volgens die bron zouden de strandingen op 4-VII-1577 gebeurd zijn.

5 ? 2-VII-1577, Vlissingen.

a) mannelijk dier;
b) gestrand;
c) geen;
d) op een kaart van de kust van Walcheren in het museum Plantijn te Antwerpen; een foto hiervan in het archief VAN DEINSE;
e) BEIRENS, 1939, p. 318;
COCKX-INDESTEGHE, 1966, p. 11;
VAN BENEDEN, 1888b, pp. 38, 46;
VAN DEINSE, 1918a, p. 36;
VAN DEINSE, 1931, pp. 169, 175, 178.

Bemerking. — Ook hier zijn er niet voldoende gegevens om duidelijk uit te maken of het wel een ander specimen betreft dan één der hoger aangehaalde.

Tussenvoegsel : Algemene beschouwing over de voorgaande gevallen.

Het is duidelijk dat in juli 1577 verscheidene potvissen de Schelde zijn binnengedrongen en dat enige ervan gestrand zijn. Best gekend onder hen is het specimen dat nabij Doel strandde (op een toenmalige plaats « Haeften ») en dat een grote volkstoeloop gekend heeft, terstond afgebeeld werd en alzo de geschiedenis is ingegaan. Doch beslist zijn ook andere specimens gestrand; volgens de oorspronkelijke bronnen zijn het er 2 te Bieselinge, maar volgens bronnen uit latere decennia (ook) 1 te Vlissingen en 1 (of 2 ?) te Saaftingen. In hoever hier verwarring in het spel is, is thans moeilijk uit te maken. Eventueel zouden er dus 6 dieren aangespoeld zijn.

In alle geval was er in 1577 een opvallend aantal potvissen in de Noordzee terecht gekomen. In dat zelfde jaar zouden nog 2 (of 3 ?) specimens aanspoelen te Ter Heide (Zuid-Holland), n.l. op 23-XI uit een groep van 13 tot 14 stuks, zoals MULDER opgeeft (zie ook MAITLAND en VAN DEINSE). Het is dus duidelijk dat in dat jaar een ganse groep specimens in de Noordzee vertoefd heeft, zoals men dat o.a. ook kent voor 1762 (zie geval van Bredene) en 1937 (zie verder). Dit zijn echter toevallige gebeurtenissen, en niet zoals DE PAUW & WILLEMSEN, p. 323, het uitdrukken : « Au XVIe siècle, la Mer du Nord était encore habitée par de nombreux Cétacés... Les phyciter furent extrêmement nombreux dans ces parages en 1577... », en p. 326, waar ze menen dat deze dieren gekend staan als « Baleines des Basques », die door de mens dan uitgeroeid zouden zijn (17).

(17) Er bestaat trouwens alle reden om aan te nemen dat de « baleine des Basques » de noordkaper, *Eubalaena glacialis* (MÜLLER) zou zijn.

6. 17-XII-1603, Rupelmonde.

a) 42 voet (= 12,5 m ?);

b) doodgeschoten;

c) geen;

d) een figuur die deze potvis zou voorstellen, doch wellicht slaat op een andere, gestrand in 1598 langs de Hollandse kust, wordt gevonden in platenboeken van GOTTFRIED, DE VRIES en HIRTH; zie hiervoor BOSCHMA, 1938, p. 175;

e) BODEL NIJENHUIS, 1836, p. 156;
BOSCHMA, 1938, p. 175;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326;
DE SMET, 1967, p. 7;
FRECHKOP, 1958, pp. 522-523;
HOUTTUYN, 1762, pp. 494, 509;
JUX & ROSENBAUER, 1959, p. 111;
LOOSJES, 1812, p. 282;
MAITLAND, 1898, p. 31;
MULDER, 1836, p. 454;
PASTEUR, 1800, p. 370;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 252;
VAN DEINSE, 1918a, pp. 24, 40;
VAN DEINSE, 1931, pp. 169, 172, 179, 179, 184-185;
VAN DEINSE, 1949, p. 34.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Het jaartal is beslist 1603, zoals overigens blijkt uit de notule van de Antwerpse magistraat van 23 december 1603 (mededeling van Mevr. COCKX-INDESTEGHE). Doch, zoals VAN DEINSE, 1931, p. 179, het citeert, hebben reeds meerdere auteurs der 17^{e} eeuw het jaartal 1604 opgegeven. Wellicht is deze vergissing te wijten aan een vermelding, die door VAN DEINSE, 1931, pp. 184-185 aangehaald wordt : in een vroege biografie van Maurits van NASSAU staat: « Anno 1604. Dit was een onstuyme winter, soo datter in de Scheld, niet verre van Antwerpen, een walvis gevonden wiert ». Het is dus in de winter van 1603-1604 gebeurd, maar in 1603 ! Het jaartal 1604 vindt men terug bij verscheidene auteurs, o.a. VAN DEINSE, 1931, en JUX & ROSENBAUER (die hun gegevens wellicht haalden uit VAN DEINSE). DE PAUW & WILLEMSEN spreken over 1616, doch dit blijkt één van hun talrijke onnauwkeurigheden te zijn. Er kan geen twijfel aan bestaan dat zij het zelfde specimen bedoelen, want zij hebben het over een specimen van 42 voet, dat enige tijd voor Antwerpen zwom. Zij zijn trouwens de enige die een geval van 1616 aanhalen, terwijl ze over het geval van 1603 niets vermelden. FRECHKOP, die het werk van deze auteurs gekonsulteerd heeft, neemt dan ook verkeerdelijk het jaar 1616 over.

2. Al geven de meeste auteurs Antwerpen op of de omgeving van Antwerpen als plaats van vondst, toch kan men aannemen dat het gegeven van DE PAUW & WILLEMSEN (die leden waren van de « Archeologische Kring van het Land van Waas »), juist is wanneer zij melden dat dit dier (dat zij verkeerdelijk in 1616 situeren) enige dagen in de streek van Antwerpen heeft rondgezwommen en naderhand door soldaten werd doodgeschoten tussen het gehucht Kallebeek (Bazel) en Rupelmonde.

3. Zoals vermeld werd door HOUTTUYN en door VAN BEMMELEN, heeft dit dier in de Schelde rondgezwommen van 13 tot 17 december en veel beziens gehad.

4. VAN BENEDEN, 1888a, p. 92, vermeldt dit geval, echter menend dat het hier een vinvis betreft.

7 ? 18° eeuw, Antwerpen.

a) niet nader bepaald;

b) gestrand ?

c) volgens DE PAUW & WILLEMSEN : een atlas (1° halswervel) van dit dier zou bewaard geweest zijn in de verzameling van Prins Karel van Lorreinen, evenals een onderkaak met tanden, die eveneens tot die verzameling zou behoord hebben en thans in het K. B. I. N. is;

d) geen;

e) DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, pp. 326, 328;
FRECHKOP, 1958, p. 523;
SLIJPER, 1938, p. 9.

Bemerkingen. — 1. Dit geval is een feite alleen gekend door een schaars gegeven van DE PAUW & WILLEMSEN. Is er hier verwarring met het vorige geval of bestaat er toch een ander geval in de XVIIIe eeuw, b.v. in 1761-1762 toen meerdere dieren in de Noordzee voorkwamen ?

2. De halswervel zou, zoals deze auteurs het op p. 326 uitdrukken, bewaard geweest zijn in de verzamelingen van Prins Karel van Lorreinen. Bedoelen ze de atlas, waarover reeds sprake was bij het geval van 1762, Bredene (zie aldaar, bemerking 3, alsmede bemerking 5 van het geval van 1577, Doel) ?

3. DE PAUW & WILLEMSEN vermelden op p. 328 echter niets over de oorsprong van de wervel die in het Museum te Brussel is, doch beweren dat er in dat Museum een onderkaak met tanden is « provenant des collections du Princes Charles de Lorraine et ayant appartenu à un cachalot échoué devant Anvers ». Het is echter niet volkomen duidelijk welk eksemplaar ze hier bedoelen, al zou men geneigd zijn te menen dat ze het zelfde specimen bedoelen als datgene, waarvan de wervel afkomstig is.

Er is inderdaad in de verzamelingen van het K. B. I. N. een onderkaak met tanden (reeds vermeld door VAN BENEDEN, 1868, p. 95; 1886a, p. 93 en 1888, p. 46) en genoteerd als I. 9.323 en Reg. 1501. De oorsprong van deze onderkaak is echter onbekend : het is een stuk dat sinds lang in de verzamelingen aanwezig is zonder verdere aanduiding van herkomst. SLIJPER, 1938, p. 9, heeft er reeds op gewezen dat wervel en onderkaak onmogelijk tot het zelfde individu kunnen behoord hebben gezien het verschil in afmetingen.

8 ? 1892, Austruweel-Antwerpen.

a) niet nader bepaald;
b) gestrand ?
c) geen ?
d) geen ?
e) geen.

Bemerking. — Dit eventueel geval wordt slechts gesuggereerd door een met de hand geschreven nota, die voorkomt in een boekje dat in het archief van de heer FRECHKOP gevonden werd. Deze nota bevindt zich in de rand van een uitknipsel van de gegevens over de potvis in het werk van TEIRLINCK en luidt : « Un autre exemplaire échoué au nord d'Anvers (Austruweel) en 1892 ». Het boekje is een samenbundeling van de uitknipsels der dichotomische tabellen, die TEIRLINCK had opgesteld voor de bepaling der Belgische zoogdieren en die in het blad « L'Avenir » verschenen; het heeft in 1881-1882 gediend als kursusboek van iemand, die er naderhand nog vele nota's (o.a. bovenstaande) heeft bijgevoegd. Sommige aanduidingen laten toe te veronderstellen dat het aan TEIRLINCK of aan een van zijn familieleden heeft toebehoord, en dat de bijgevoegde nota's wel van TEIRLINCK's hand zouden kunnen zijn.

Nochtans blijft het ganse geval betwijfelbaar, omdat het voor de rest zo onbekend is gebleven; zelfs DE PAUW & WILLEMSEN, die enige jaren later hun werk schreven over potvissen, vermelden niets dergelijks. Ook verscheidene personen, die te Antwerpen gekonsulteerd werden in dit verband, bleken niets hierover te weten.

9-10. 24-II-1937, Terneuzen.

a) 9 : ♂, 18 m, 52.000 kg;
   10 : ♂, 16 m, 39.000 kg;
b) gestrand (onafhankelijk van elkaar);
c) beide geraamten zijn in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) foto's in het artikel van BOSCHMA : pl. X (nr 10) en pl. XI, fig. 1 (nr 9); detailfoto's in pl. XI (fig. 2), XII, XIII, alsmede figuren in de tekst; verder : KELLOGG, p. 63 : ontscheping van beide stuks te Rotterdam en IJSSELING & SCHEYGROND, pl. 61, fig. A en pl. 62, fig. A; vele foto's in de pers; enige ervan in het archief van de

schrijver; talrijke in het archief VAN DEINSE en in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden; andere anatomische afbeeldingen : linkerbekkenbeen en rudimentaire tanden in SLIJPER, 1958 (figs. 22, 160), bekkenbeenderen in VAN DEINSE, 1954-a, pl. I en II; zie ook pl. II, fig. 1;

e) BAERT, 1967, p. 3;
BOSCHMA, 1938, pp. 151-278 (veelal anatomie);
DUDOK VAN HEEL, 1962, pp. 476-477;
FRASER, 1946, p. 46;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, pp. 385, 419-420;
KELLOGG, 1940, p. 63;
NIESEN, 1937, pp. 69-71;
SLIJPER, 1958, pp. 68, 334;
VAN DEINSE, 1946, pp. 145-148, 150;
VAN DEINSE, 1951b, p. 70;
VAN DEINSE, 1954a, pp. 25-26, 28, 29, 30, 32 (anatomie der bekkenbeenderen : pp. 28-32).

Bemerkingen. — 1. Deze dieren werden op 23-II-1937 reeds te Vlissingen opgemerkt. Zij strandden 's nachts bij ebbend getij op de grote zandbank « Middenplaat » nabij Terneuzen. Nummer 9 werd naar Breskens versleept, nummer 8 naar Terneuzen. Naderhand werden beide dieren naar Rotterdam versleept, alwaar het tentoonstellen van beide stuks door meer dan 50 000 personen bezocht werd; aldaar werden ze ook afgespekt en ontvleesd. De geraamten werden overgebracht naar Leiden. Voor verdere bijzonderheden zie BOSCHMA, 1938, en VAN DEINSE, 1946.

2. Men gelieve te noteren dat in dat zelfde jaar ook volgende vondsten werden verricht : 1 specimen te Bridlington, nabij Hull, 25-I-1937 en 2 specimens te Duinkerke, VII-1937 (zie aldaar), eventueel ook een specimen te Oostduinkerke. Het betrof dus een soort invasie van potvissen in de Noordzee als gevolg van een invasie van inktvissen (hun voedsel) in het begin van 1937 (zie FRASER, 1946, p. 46).

1° NOTA BIJ C : ONWARE GEVALLEN.

De op 1 april 1950 in een Antwerpse krant aangekondigde aanspoeling van twee potvissen te Antwerpen-West, zelfs met een (getrukeerde) foto erbij, is een aprilgrap. Een dergelijke grap werd herhaald door dezelfde krant in 1962.

2° NOTA BIJ C : SUBFOSSIELE RESTEN.

Te Sas-van-Gent werden in april 1948 een distaal deel van een humerus en een ulna zonder olecranon gevonden, kennelijk behorend tot deze soort en wel tot een specimen van nagenoeg 18 m. De stuks bevinden

zich in het Geologisch Museum te Leiden. Zie VAN DEINSE, 1949, p. 34 en p. 25.

BESLUIT

De door hun grote gestalte zeer opvallende potvissen zijn meer dan eens in onze gebieden terechtgekomen, maar we kunnen geen overzichtelijk beeld over hun optreden opstellen omdat de gegevens te schaars zijn, dit in tegenstelling met Nederland, alwaar de doorgedreven naspeuringen van VAN DEINSE veel aan het licht hebben gebracht.

Verscheidene gevallen zijn gekend uit jaren waarin deze dieren in groep de Noordzee bezochten (1577, 1762, 1937, -eventueel ook 1403), doch bij zulke gevallen is het niet altijd duidelijk hoeveel specimens gestrand zijn, b.v. 1577 : 1, 3, 5 of 6 ? — 1762 : 1 of meerdere ?

De Belgische dierkundigen der vorige eeuw bleken slechts 1 geval te kennen, nl. 2-VII-1577 nabij Doel. Nochtans hebben meerdere Nederlandse schrijvers uit die eeuw heel wat meer gevallen vermeld : 1577, 1603, 1762.

Ook in de laatste decennia zijn nog gevallen voorgekomen, waarvan alleen dat van 1937 in de Schelde voldoende de aandacht heeft gehad. Het geval van 1954 is immers weinig gekend geworden. Vage gegevens bestaan over gevallen in 1892 en rond 1937.

Het is wel opvallend dat zelfs zulke enorme dieren niet altijd voldoende aandacht hebben gekregen in de wetenschappelijke wereld hier te lande.

Familie *HYPEROODONTIDAE*

Genus Mesoplodon GERVAIS, 1850

Mesoplodon bidens (SOWERBY, 1804)

Gewone Spitsdolfijn, Spitssnuitdolfijn

F. : Mesoplodon, baleine de Sowerby.
E. : Sowerby's whale.
D. : Sowerbys Wal, Kleinflosser.
Eo. : Akramuzela delfeno.

Synonimie :

Delphinorhynchus micropterus CUV. : DE SELYS-LONGCHAMPS, DEBY, 1846a.
Delphinorhynchus micropterus : DUMORTIER, GRAY, 1850.
Delphinus micropterus : SCHLEGEL.
Heterodon bidens : DEBY, 1848.
Hyperoodon micropterus CUV. : VAN BEMMELEN.

Hyperoodon micropterus : BLASIUS.
Mesoplodon bidens SOWERBY : SLIJPER.
Mesoplodon Sowerbensis : VAN BENEDEN, 1862, 1880.
Mesoplodon sowerbensis : VAN BENEDEN, 1861.
Mesoplodon Sowerbiensis : VAN BENEDEN, 1864, 1866, 1880 (p. 614).
Micropteron Sowerbiensis : DE PAUW & WILLEMSEN, VAN BENEDEN, 1868, 1886a.
Micropteron Sowerbyi (DESM.) ESCHR. : MAITLAND.
Micropteron Sowerbyi : VAN BENEDEN, 1881, 1888b.
Ziphius Sowerbiensis BLAINV. : TEIRLINCK.
Ziphius Sowerbiensis : GRAY, 1866.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen specimen 4,20 tot 5,60 m lang. Blauwzwart met lichtere onderzijde. Kleine kop, die rechtstreeks overgaat in een spitse snuit. Wijfje zonder tanden, mannetje met twee afgeplatte tanden in de onderkaak.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan. Pelagisch.

Noordzee. — Vrij zeldzame verschijning. In het zuidelijke gedeelte zijn de meeste gevallen voorgekomen op het einde van de zomer.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 13 : « Un... individu est venu échouer aussi vivant le 21 août 1835 à l'ouest du port d'Ostende... ».

DEBY, 1848, p. 171 : « ... le 21 août 1835 vit échouer sur nos côtes un cétacé curieux... ».

MAITLAND, 1898, p. 30 : « Une femelle fut prise le 21 août 1835, près d'Ostende... ».

FRECHKOP, 1958, p. 521 : « En Belgique, trois spécimens de cette espèce ont été capturés : une femelle adulte et un jeune de sexe mâle, à Blankenberghe, le 20 août 1933, et une femelle juvénile, à Ostende, le 31 août 1935; précédemment, en 1837, une femelle a été trouvée sur l'estran à Ostende (DE PAUW et WILLEMSEN, 1905) ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 21-VIII-1835, Oostende.
   a) jong ♀, 3,45 m lang;
   b) levend gestrand (heeft nog 2 dagen geleefd), ten W. van de ingang van de haven van Oostende;
   c) het geraamte werd geprepareerd door de heer PARET en was in diens verzameling te Slijkens-Bredene; naderhand werd het opgekocht door VAN BENEDEN en voortverkocht aan het museum te Brussel; alzo is het thans in de verzamelingen van het K. B. I. N.

(I. 2.447, Reg. 1.505); bekken en tanden ontbreken; schedel en borstvinnen zijn beschadigd;

d) volgens DEBY, 1846a, p. 1464, werd een tekening van het pas gestrande dier gemaakt door VANAEYCK (thans onvindbaar); een rekonstruktieve tekening van het ganse dier werd gemaakt door de zorgen van DUMORTIER en is afgebeeld op pl. 1 van zijn studie; in die zelfde studie : pl. 2 : het geraamte, zoals het in PARETS verzameling was en pl. 3 : enige organen; in VAN BENEDENS studie van 1864 : het geraamte zoals het na een revisie werkelijk bleek te zijn, daarenboven enige wervels en het gehoorbot; het geraamte tevens in de platenatlas van VAN BENEDEN & GERVAIS, pl. XXII, fig. 1; in ABEL, 1912 : de schedel langs rechts (fig. 364) en een schets van de schedel langs boven (fig. 398);

e) BLASIUS, 1857, p. 531;
DEBY, 1846a, pp. 1462, 1464 (beschrijving : pp. 1464-1470);
DEBY, 1848, pp. 169-170;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 13;
DUMORTIER, 1839, pp. 3, 5-6 (beschrijving : pp. 6-13);
FLOWER, 1864, p. 418;
FRECHKOP, 1958, p. 521;
FREUND, 1932, p. 42;
GERVAIS, 1855, p. 321;
GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, pp. 395, 400, 614;
GRAY, 1850, p. 74;
GRAY, 1864a, p. 242;
GRAY, 1866, pp. 351, 352-353;
KÜKENTHAL, 1914, p. 98;
MAITLAND, 1898, p. 30;
SCHLEGEL, 1841, pp. 29-30;
SCHLEGEL, 1862, p. 94;
SLIJPER, 1938, p. 11;
TEIRLINCK, 1882, p. 259;
TOMILIN, 1967, p. 447;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 251;
VAN BENEDEN, 1861, p. 24;
VAN BENEDEN, 1862, p. 471;
VAN BENEDEN, 1863a, p. 63;
VAN BENEDEN, 1863b, pp. 27, 36-37, 38-39 (anat. : 40-46);
VAN BENEDEN, 1866, p. 220;
VAN BENEDEN, 1868, p. 95;
VAN BENEDEN, 1881, p. 632;
VAN BENEDEN, 1886a, pp. 93, 116;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 721;
VAN BENEDEN, 1888b, pp. 98, 150-106, 107, 108, 110, 112, 113;
VAN OORT, 1918, p. 59.

B e m e r k i n g e n b i j d i t g e v a l :

1. Het specimen is dus gestrand op 21-VIII-1835; deze datum wordt vermeld in alle eerste studies. Doch reeds in 1864 begaat VAN BENEDEN op p. 38 een fout door de datum van 31-VIII-1835 op te geven. In 1888b spreekt hij de ene keer van 21-VIII (p. 108), de andere keer van 31-VIII (p. 98). Deze foutieve datum, 31-VIII, vinden we later terug bij SLIJPER en op de steekkaart van het K. B. I. N. FRECHKOP neemt hem ook alzo over en vergist zich zelfs van eeuw : « 31 août 1935 » ! DE PAUW & WILLEMSEN vermelden verkeerdelijk 1837; dit heeft FRECHKOP er toe gebracht zulks als een ander geval te beschouwen (zie in zijn tekst).

2. Zoals VAN BENEDEN in 1863 vermeldt was het geraamte indertijd door L. PARET niet goed gemonteerd, zodat het helemaal moest gedemonteerd worden en terug ineengezet. Dit betrof vooral de positie van de halswervels en het vrijmaken van enige staartwervels.

3. Het is opvallend dat verscheidene auteurs tot verschillende resultaten komen wat betreft het aantal wervels. DUMORTIER, 1839, p. 11 : Cv. 6, Th. 10, L. 11, Cd. 11 (som: 38); DEBY, 1846a, p. 1467 : Cv. 7, Th. 10, L. 11, Cd. 13 (som : 42); VAN BENEDEN, 1863 : Cv. 7, Th. 10, L. 10, Cd. 19 (som : 46); SLIJPER, 1938, p. 11 : Cv. 7, Th. 10, L. 12, Cd. 17 (som : 46). Grotendeels is dit te wijten aan de verbeteringen, die men gedurende het hermonteren van het geraamte aangebracht heeft (zie bemerking 2), en waarbij meer staartwervels duidelijk werden; anderzijds hangt het ook af van de interpretatie van de grens tussen sommige gebieden.

4. Toen DUMORTIER dit dier beschreef, meende hij dat dit het tweede gekende specimen was dat men kende voor deze soort (na het geval van Le Havre, 1825). Naderhand is echter gebleken dat deze soort reeds gekend was door een beschrijving van SOWERBY van een specimen uit 1804 en dat ook in 1826 een specimen gestrand was in Calvados (VAN BENEDEN, 1863, p. 38). Niettemin is het specimen van Oostende van groot belang geweest voor een nadere kennis van deze soort.

5. Er zouden dus tussen 1804 en 1835 slechts 4 specimens bekend zijn geraakt, zoals VAN BENEDEN in 1863 trouwens aanneemt. Echter in 1888b, p. 98 spreekt deze auteur nog van een ander geval : « Le 22 août 1828, une femelle de 11 pieds se fit prendre vivante au Havre, et on la tint en vie pendant deux jours ». Het is wel eigenaardig dat drie gegevens hiervan (11 pieds, vivante, en vie pendant deux jours) toepasselijk zijn op het specimen van Oostende. Dit leidt ertoe te besluiten dat dit slechts een fiktief geval is, gebaseerd op verkeerde noteringen.

6. Als lengte wordt door DUMORTIER 3,45 m of 11 voet opgegeven. Dit is dan de lengte van het kadaver en wellicht werd deze niet in rechte lijn opgemeten. Het geraamte, zoals het thans is, meet volgens SLIJPER 3,26 m.

2. 20-VIII-1933, Wenduine-Harendijke.

a) volwassen ♀, 4,40 m lang;
b) levend gestrand; was vergezeld van een jong (zie geval 3);
c) geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 9.942, Reg. 892); bekken en tongbeen ontbreken; enige exostosen, een fraktuur en andere onregelmatigheden komen in het geraamte voor (zie SLIJPER, 1938); de opgezette huid staat tentoongesteld in de zaal der zoogdieren van de ganse wereld (zaal III) van het K. B. I. N. (met de vermelding : Blankenberge); ook de ogen en de larynx werden bewaard;
d) foto's werden genomen, waarvan sommige thans in het archief van de schrijver; ook een foto in het bezit van de heer H. LONGPRÉ te Wenduine : zie pl. III, fig. 2;
e) FRECHKOP, 1958, p. 521;
SLIJPER, 1936, p. 383 (plus anatomische details);
SLIJPER, 1938, pp. 11-12.

Bemerking. — Het dier strandde levend op een plaats nabij Blankenberge, echter op grondgebied Wenduine. Nochtans werd de vindplaats steeds opgegeven als zijnde Blankenberge (steekkaart van het K. B. I. N., naamplaatje in de tentoonstellingszaal, bij SLIJPER en bij FRECHKOP).

3. 20-VIII-1933, Wenduine-Harendijke.

a) een jong ♂, misschien pasgeboren, 2,37 m;
b) geschoten in de nabijheid van het gestrande moederdier (zie geval 2);
c) het geraamte is in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 9.942, Reg. 1.505 *β*); ook de ogen werden bewaard;
d) geen ?
e) FRECHKOP, 1958, p. 521;
SLIJPER, 1936, p. 384;
SLIJPER, 1938, pp. 12-13.

Bemerkingen. — 1. Voor de vindplaats: zelfde bemerking als bij het vorige geval.
2. Dat dit dier een ♂ was, vindt men slechts vermeld bij FRECHKOP.

4. 30-VIII-1954, De Panne.

a) drachtig, volwassen ♀, 4,8 m lang, 800 kg zwaar;
b) gestrand;
c) het geraamte is in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 19.822, Reg. 14.136); de foetus (42 cm) wordt er bewaard in alkohol;

d) geen ?
e) geen.

5. 15-II-1969, Heist.

a) oude ♂, 4,60 m, 950 kg;
b) levend gestrand; was gekwetst aan de buik nabij de aars;
c) het geraamte is in de verzamelingen van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen; meerdere organen (penis, larynx) werden apart bewaard voor anatomisch en histologisch onderzoek (I. 24.272);
d) een groot aantal foto's in het archief van de schrijver; vooral ook veel foto's een dia's met anatomische details; ook foto's in kranten, waarvan een in het archief van de schrijver;
e) geen (echter teksten in voorbereiding).

B. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEDIED

1. 14-IX-1932, Hoedekenskerke.

a) ♀, 4 m;
b) dood aangespoeld;
c) het geraamte is in de verzamelingen van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden; het bekken ontbreekt;
d) foto's in het archief van het museum te Leiden;
e) BOSCHMA, 1950, p. 784;
VAN DEINSE, 1946, p. 151.

2. 20-IX-1949, Zoutelande.

a) ♂, 4,60 m;
b) aangespoeld;
c) het geraamte is in de verzamelingen van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) geen ?
e) IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 425;
VAN DEINSE, 1951a, p. 24.

BESLUIT

Het aantal spitssnuitdolfijnen dat dus voor onze gebieden gekend is, is bepaald klein. Het is weliswaar een zeldzame soort, doch de vondsten in Nederland bewijzen dat hij wel meer voorkomt dan men zou verwacht hebben : daar dateert het eerste gekende geval pas uit 1911, doch in de loop der volgende jaren heeft VAN DEINSE heel wat voorbeelden kunnen aanhalen.

Het in 1835 te Oostende gestrande specimen is van belang geweest voor de nadere kennis van dit dier. Het duurde echter nagenoeg een eeuw tot een nieuw geval voor onze kust gekend geraakte. Anderzijds leverde de Beneden-Schelde op tijd van enige jaren 2 specimens op in het Nederlandse deel.

Genus Hyperoodon LACÉPÈDE, 1804

Hyperoodon ampullatus (FORSTER, 1770)

Butskop, Hille

F. : Hyperoodon.
E. : Bottle-nosed whale.
D. : Entenwal, Dögling.
Eo. : Ampolfrunta delfeno.

Synonimie :

[Balaenoptera rostrata FBR. : MAITLAND en VAN BEMMELEN, verkeerdelijk].
Hyperoodon ampullatus : VAN DEINSE, 1959.
Hyperoodon rostratum CHEMNITZ : DE SELYS-LONGCHAMPS.
Hyperoodon rostratum HERM. : MAITLAND.
Hyperoodon rostratum : DEBY, VAN BENEDEN E.
Hyperoodon rostratus MÜLLER : JUNGE.
Hyperoodon rostratus (MÜLL.) : STRIJBOS.
Hyperoodon rostratus : VAN DEINSE, 1931.

Algemeen aanzicht. — Middelgrote soort, die als volwassen dier 7 m à 9,5 m lang kan worden. Donkergrijs tot zwart, doch oudere specimens kunnen zeer licht van kleur worden. Opgezwollen voorhoofd, vooral bij oude mannetjes. Korte snuit, sterk afgetekend. Tanden : alleen bij mannetjes, 2 in de onderkaak.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan tot in de arktische gebieden, Noordelijke Stille Oceaan. Pelagisch.

Noordzee. — Regelmatig en zelfs soms talrijk in het noordelijke deel. Zeldzaam tot zeer zeldzaam naar het zuiden toe.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 15, vermeldt het geval van Burgsluis 1840 (zie nota bij : Schelde op Nederlands grondgebied), DEBY, 1848, p. 169, eveneens.

MAITLAND, 1898, p. 29, vermeldt de gevallen van Zaamslag (1757), Burgsluis (1840) en Beneden-Schelde (1873).

FRECHKOP, 1958, p. 522 : « En Belgique, un spécimen a été pris en 1840 ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. VIII-1925, Wenduine-Harendijke.

a) ♂, nagenoeg wit, 7,36 m lang, ongeveer 2.000 kg;
b) levend gestrand ter hoogte van km-paal 46 op de wijk Harendijke;
c) werd eerst enige weken tentoongesteld ter plaatse; de schedel, met een onvolledige onderkaak is in het Instituut voor Dierkunde van de Rijksuniversiteit te Luik (nr 11. 458);
d) meerdere foto's die dit dier voorstellen met een veertigtal personen erop en er rond, zijn in het archief van de schrijver; dergelijke foto's zijn ook in het bezit van meerdere inwoners van Wenduine en Blankenberge; zie o.a. pl. III fig. 1;
e) geen.

Bemerking. — In de registers te Luik staat dit dier geregistreerd als afkomstig van Blankenberge. De strandingsplaats bevindt zich inderdaad nabij de grens van deze gemeente.

? 1927 of 1928, Wenduine-Harendijke.

a) circa 5 m, ♂, zwart van kleur;
b) aangespoeld ?
c) het dier werd lange tijd tentoongesteld, doch men weet niet wat er naderhand mee gebeurd is;
d) foto's in het bezit van de heer H. LONGPRÉ te Wenduine; een kopij van één in het archief van de schrijver;
e) geen.

Bemerking. — Het is niet overtuigend of men hier met een ander geval te doen heeft dan het voorgaande ofwel of er een vergissing zit in de inlichtingen.

B. NOORDZEE

1. 1833, 30 mijlen NW van Duinkerke.

a) ♂, 28 voet (8,4 m ,);
b) stervend in zee gevonden;
c) geraamte in het Stedelijk museum te Rijsel (Lille);
d) geen;
e) FISCHER P., 1881, p. 102;
GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 360;
(VAN BENEDEN, 1868, p. 108 ?);

VAN BENEDEN, 1886a, p. 111;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 61.

B e m e r k i n g . — FISCHER geeft op dat dit specimen gevonden werd 30 mijlen ten NW van Duinkerke, naar hij van de konservator van het museum te Rijsel zou vernomen hebben. Doch GERVAIS beweert dat het stervend dier geharpoeneerd werd nabij Vlissingen en van daar naar Duinkerke werd gebracht (« si mes souvenirs sont exacts », zoals hij het verder uitdrukt). VAN BENEDEN, 1886a, citeert het als « acquis à Dunkerque ».

? VIII-1886, nabij Duinkerke ?

a) ongekend;
b) gevangen in zee door vissers van Duinkerke; het specimen was tevoren geharpoeneerd geworden door andere vissers;
c) geen ?
d) geen ?
e) VAN BENEDEN, 1886b, p. 718.

B e m e r k i n g . — Het is niet uitgesloten dat dit geval niet bestaat en gewoonweg berust op een vergissing van VAN BENEDEN, die het vorige geval bedoelt. Trouwens, in zijn studie van 1886 komen vele onjuistheden voor en het geval van 1833 wordt er niet in vernoemd.

C. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEDIED

1. 12-VIII-1757, Zaamslag.

a) ♂, ± 9 m lang (of 7,8 m ?);
b) levend gestrand en nog geruime tijd levend gebleven; was terechtgekomen in het toenmalige Hellegat;
c) een stuk schedel, de bovenkaak en een twaalftal wervels zouden bewaard worden in de kerk te Zaamslag (zie VAN DEINSE, 1931), doch blijken er thans niet meer te zijn; de epifyse van een wervel is in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) een (onjuiste) prent uit die tijd is opgenomen in VAN DEINSE 1937;
e) GRONOVIUS, 1760, p. 213;
MAITLAND, 1898, pp. 29, 33-34;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 154;
VAN DEINSE, 1924, pp. 299-300;
VAN DEINSE, 1931, pp. 3, 169, 175, 190;
VAN DEINSE, 1937, p. 1116-1119;
VAN DEINSE, 1941, p. 95;
VAN DEINSE, 1946, p. 151;
VAN DEINSE, 1954, p. 55;
VAN DER BAAN, 1856, pp. 84-88;
VAN DER BAAN, 1859, p. 151;
VAN OORT, 1918, p. 59.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit specimen was reeds eerst door GRONOVIUS vermeld. Het werd door VAN BEMMELEN eerst beschouwd als een soort dolfijn, *Delphinus ?*, naderhand als mogelijk een dwergvinvis, *Balaenoptera acutorostrata* LAC. — MAITLAND vermeldt het zelfs verkeerdelijk onder beide soorten. Pas in 1918 kon VAN OORT de soort duidelijk herkennen aan de hand van foto's van de overblijfselen.

2. Deze stranding moet indertijd heel wat beroering verwekt hebben, te oordelen naar de geschriften over het « monster van het Hellegat ». Voor historische gegevens hierover zie VAN DEINSE, 1931, p. 190 en 1937, alsmede VAN DER BAAN.

3. In 1937 heeft VAN DEINSE kunnen opmaken dat het dier eigenlijk gestrand was op 12-VIII-1757 en niet op 15-VIII, zoals algemeen geschreven werd. De lengte zou volgens de oorspronkelijke tekst 26 voet zijn, hetgeen door VAN DEINSE geraamd wordt op nagenoeg 9 meter.

4. Oorspronkelijk lagen de beenderen naast de kerk van Zaamslag. Vele zijn verloren gegaan. In 1918 werden de overblijvende op verzoek van VAN DEINSE in de kerk ondergebracht (VAN DEINSE, 1931, p. 190).

5. GROVONIUS heeft dit geval gekend en beweert, 1760, p. 213, dat deze soort in de Lage Landen (Belgia) in zee voorkomt, vooral in Zeeland.

2. 16-XI-1931, Waarde.

a) ♂, 5,29 m, ongeveer 2.100 kg, zeer donker type;
b) 's nachts (16 op 17-XI) gestrand en in de modder gestikt;
c) het geraamte en enige andere delen zijn in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden;
d) een foto in het artikel van STRIJBOS; vele foto's in kranten van toen; een aquarel, geschilderd door KOEKKOEK, in het archief te Leiden en gepubliceerd in BOSCHMA, fig. 4;
e) BOSCHMA, 1951, p. 18;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 427;
JUNGE, 1936, p. 18;
STRIJBOS, 1932, pp. 48-50;
VAN DEINSE, 1946, p. 151.

Bemerking: — Door IJSSELING & SCHEYGROND wordt het jaartal 1930 opgegeven.

3. 19-VIII-1958, Vlissingen.

a) ♂, 7,20 m;
b) verdwaald in een scheepswrak en alzo gevangen; was vergezeld van een ander dier (zie geval 4);

c) het geraamte is in het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden; enige organen zijn in het Zoölogisch Laboratorium der Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
d) foto's in kranten; enige foto's in het archief VAN DEINSE;
e) VAN DEINSE, 1959, p. 206.

4. 19-VIII-1958, Vlissingen.

a) volwassen dier;
b) waargenomen in de nabijheid van vorig specimen;
c) geen;
d) geen;
e) VAN DEINSE, 1959, p. 206.

NOTA BIJ C : 16-IX-1840, BURGSLUIS (SCHOUWEN).

Dit specimen, een ♀, 6,70 m lang, werd door vissers van Kieldrecht nabij Burgsluis (Schouwen) gevangen, naar Antwerpen gevoerd en daar tentoongesteld, en naderhand opgekocht voor het toenmalige Natuurhistorisch Museum van België, zodat het thans als geraamte in de verzamelingen van het K. B. I. N. aanwezig is (I. 1.503). Het specimen werd door WESMAEL uitvoerig beschreven. DE SELYS-LONGCHAMPS en DEBY vermelden het in hun fauna van België. DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326, vernoemen het verkeerdelijk bij de walvisachtigen die in de Schelde reeds gevangen werden. Als gevolg hiervan neemt FRECHKOP het als een Belgisch geval op. Het hoeft echter buiten beschouwing te blijven in deze studie, omdat het buiten het bedoelde gebied gevangen werd.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

1. 17-XI-1873, Schelde.

a) 4,50 m;
b) gevangen stroomafwaarts van Antwerpen;
c) de schedel is (waarschijnlijk) deze in het Zoölogisch Instituut der Rijksuniversiteit te Luik; de onderkaak ontbreekt;
d) geen;
e) GERVAIS & VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 359;
MAITLAND, 1898, p. 29;
VAN BENEDEN E., 1874, p. 35;
VAN BENEDEN P. J., 1886a, p. 718;
VAN BENEDEN P. J., 1886b, pp. 67, 70, 72.

Bemerkingen. — 1. Het kadaver werd tentoongesteld te Antwerpen, Mechelen, Brussel en Leuven. Aldaar werd het opgekocht door Eduard VAN BENEDEN, zoon van P. J. VAN BENEDEN, en hoogleraar te Luik.

2. Naar Eduard VAN BENEDEN meldt, werd het specimen indertijd in de kranten beschreven als « poisson marin gigantesque..., monstre inconnu jusqu'à présent ».

3. GERVAIS, die met VAN BENEDEN samenwerkte voor het opstellen der « Ostéographie » geeft de indruk dat het specimen nabij de monding van de Schelde gevangen werd. Het is wel opvallend dat beide VAN BENEDENS nooit de juiste plaats van vangst opgeven en altijd spreken over de Schelde, stroomafwaarts van Antwerpen, of de Beneden-Schelde. Misschien is de vangst dus niet gebeurd op Belgisch grondgebied.

4. E. VAN BENEDEN zegt duidelijk (1874) dat hij het specimen opkocht voor het museum van de Universiteit te Luik. Nochtans staat het te Luik niet ingeschreven in het inventaris van het Zoölogisch Instituut. Ook in P. J. VAN BENEDENS lijst van 1886a wordt niets over zulk specimen gezegd. Er is echter wel een schedel aanwezig, waarvan men meent dat hij indertijd door E. VAN BENEDEN werd binnengebracht, zodat men mag aannemen dat het om dit specimen gaat.

BESLUIT

Al is deze soort in het zuidelijk deel der Noordzee een bepaald zeldzame verschijning, toch liggen de gekende gevallen opvallend beneden een te verwachten aantal. Evenwel zijn voor Zeeland verscheidene gevallen gekend, en één ervan (Burgsluis, 1840) werd meermaals in werken over de Belgische fauna aangehaald.

Voor de Belgische kust bleek geen enkel geval gekend te zijn. Nochtans kon ontdekt worden dat te Wenduine een eksemplaar, misschien zelfs twee, zouden gestrand zijn. Men mag er zich aan verwachten dat een betere supervisie heel wat meer aan het daglicht zou kunnen brengen.

Onderorde MYSTICETI (BALEINWALVISSEN of BAARDWALVISSEN)

Familie BALAENOPTERIDAE

Genus Balaenoptera LACÉPÈDE, 1804

Balaenoptera acutorostrata LACÉPÈDE, 1804

Dwergvinvis

F. : Petit rorqual, rorqual à rostre.
E. : Lesser rorqual, pike whale, mink whale, little piked whale.
D. : Zwergwal.
Eo. : Malgranda rorkvalo.

Synonimie :

Balaena rostrata : VAN BENEDEN, 1857.
Balaenoptera acutorostrata : JUX & ROSENBAUER, VAN DEINSE, 1931.
Balænoptera rostrata O. FABR. : VAN BENEDEN, 1869a.
Balænoptera rostrata : SCHLEGEL, VAN BENEDEN, 1888a.
Balænoptera Rostrata : DE PAUW & WILLEMSEN.
Balaenoptera rostrata FABR. : MAITLAND, VAN BAMBEKE, 1868, VAN BEMMELEN, VAN BENEDEN, 1886.
Balaenoptera rostrata : BLASIUS, VAN DEINSE, 1918.
Balenoptera rostrata : VAN BENEDEN, 1884.
Baleinoptera rostrata : DEBY, 1846b.
Pterobalaena minor : POELMAN, VAN BAMBEKE, 1865, VAN BENEDEN, 1861, 1862.
Pterobalaena rostrata : VAN BAMBEKE, 1868, VAN BENEDEN, 1862, 1868.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen specimen 8 tot 10 m lang. Blauw-grijs bovenaan, wit onderaan, met witte band op borstvin. Duidelijke rugvin. Korte snuit met onderaan 50 à 70 plooien. Baleinen wit of gelig-wit.

Algemene verspreiding. — Noordelijke en zuidelijke Atlantische Oceean, noordelijke en zuidelijke Stille Oceaan, Indische Oceean.

Noordzee. — Vrij algemeen en regelmatig in het noordelijk deel. Zeldzamer tot zeer zeldzaam naar het zuiden toe. Voor de Britse eilanden waren in het begin dezer eeuw de gevallen zo talrijk dat HARMER hem in 1927 beschouwde als de derde meest talrijke soort van alle cetaceeën voor de Britse kusten (dit slaat echter op het geheel der kusten, niet op dat der Noordzee alleen).

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, vermeldt hem niet.

DEBY, 1848, p. 177 : « Un individu de cette espèce, long de 5 ^{m} 25, vint échouer sur la côte de Blankenberghe pendant le mois de juin 1837 ».

MAITLAND, 1898, p. 34 : « 1838. Une femelle de 10 ^{m} 56 fut prise le 10 juillet à Ostende. Le musée de Gand acheta son crâne... 1865. Le 6 novembre, un mâle de 10 m. échoua dans l'Escaut près d'Anvers et fut acheté pour le musée de Bruxelles... ».

FRECHKOP, 1958, p. 527 : « En Belgique, un jeune mâle de cette espèce a été capturé, en 1856 (le 6 novembre) dans l'Escaut, à Anvers « en face de Saint-Bernard », suivant DE PAUW et WILLEMSEN (1905) ».

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 20-VI-1837, Blankenberge.

a) jong specimen (epifysen nog niet aan de wervellichamen vastgegroeid), ♀ ?, 5,25 m;
b) levend gestrand;
c) het geraamte werd geprepareerd door L. PARET voor zijn verzameling te Slijkens-Bredene; naderhand werd het opgekocht door het Dierkundig Instituut der Rijksuniversiteit te Gent; het bevindt zich thans aldaar (n[r] 2.065);
d) het geraamte van een borstvin, afgebeeld door VAN BAMBEKE, 1866, pl. I, fig. 7, behoort wellicht tot dit specimen;
e) BLASIUS, 1857, p. 236;
BREHM (vert. HUIZINGA), p. 751;
DEBY, 1846b, pp. 1534-1535 (en beschrijving: pp. 1535-1539),
DEBY, 1848, p. 177;
DE JUMNÉ, 1854, p. 40;
DENKER, 1905, p. 248;
ESCHRICHT, 1849, pp. 178-179;
MAITLAND, 1898, p. 34;
POELMAN, 1864, p. 607;
SCHLEGEL, 1862, p. 100;
SCHLEGEL, 1870, p. 100;
VAN BAMBEKE, 1866, pp. 9, 10, 16, 17;
VAN BAMBEKE, 1868, p. 53 (en 53-61 : anat.);
VAN BEMMELEN, 1864, p. 247;
VAN BENEDEN, 1857, p. 391;
VAN BENEDEN, 1861, p. 36;
VAN BENEDEN, 1862, p. 468;
VAN BENEDEN, 1868, p. 102;
VAN BENEDEN, 1869a, p. 286;
VAN BENEDEN, 1884, p. 715;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 104;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 715;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 30, 42;
VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, pp. 149, 154, 157;
VAN DEINSE, 1918b, pp. 188, 205, 213, 220, 227.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Over dit specimen is ook veel verwarring ontstaan. Het wordt voor het eerst geciteerd door DEBY, 1846b, die er een goede beschrijving van geeft. Naderhand wordt het door DEBY in 1848 nogmaals duidelijk opgegeven als gestrand te Blankenberge in juni 1837.

Het specimen was in de verzameling van PARET te Slijkens en het was aldaar bestudeerd door DEBY en later ook gezien door VAN BENEDEN. Deze laatste heeft het bestaan van dit specimen leren kennen aan ESCHRICHT, zodat deze het opgeeft als afkomstig van de omgeving van Oostende in 1837. Ook SCHLEGEL kende het (wellicht langs ESCHRICHTS studie) als « uit de nabijheid van Oostende ». VAN BEMMELEN echter is meer eenzijdig wanneer hij preciseert : « tussen Oostende en de Zeeuwse kust » — dit ten einde het dier in de Nederlandse fauna op te nemen, — doch het is niet duidelijk waar hij dit gegeven gehaald heeft. Op dezelfde manier spreekt later ook DENKER.

VAN BENEDEN heeft de fout begaan te nemen dat alle specimens, die in de verzameling van PARET aanwezig waren, afkomstig zouden zijn van Oostende of onmiddellijke omgeving. Terwijl hij in 1857 en 1861 nog als oorsprong van dit specimen opgeeft : « sur nos côtes », vermeldt hij in 1862 reeds « échoué à Ostende », en in zijn volgende publikaties zal men steeds Oostende vermeld vinden.

Vanaf 1869 wordt de zaak nog ingewikkelder, wanneer VAN BENEDEN in een overzichterlijke tabel beweert dat het specimen op 10 juli 1838 zou gevonden zijn. Het is duidelijk dat hier een verwarring tussen twee specimens opgetreden is. Immers, een ander specimen dat in de verzamelingen te Brussel aanwezig was en afkomstig was uit West-Jutland, zou op 10 juli, doch in 1837, gevangen zijn. Rond diezelfde tijd heeft VAN BENEDEN zijn hoofdstuk over deze soort geschreven voor zijn « Ostéographie » en in een tabel van dit werk op p. 157 vindt men dan die zelfde verwarring terug. Die verkeerde datum vindt men dan ook in de latere studies van VAN BENEDEN, evenals bij hen die hun gegevens uit zijn werken geput hebben.

2. MAITLAND geeft zeer onjuiste gegevens : eerstens dat dit specimen op 10 juli 1838 te Oostende zou gevangen zijn (hetgeen hij uit VAN BENEDEN haalt), tweedens dat het 10,56 m lang zou zijn (waar deze lengte vandaan komt is niet duidelijk) en derdens dat het museum van Gent de schedel kocht (in plaats van het ganse geraamte).

3. Het gevolg van al die verwarring is dat VAN DEINSE in zijn studie over de strandingen van vinvissen, 1918b, p. 188, meent twee gevallen te mogen opnemen in zijn lijst, nl. 1837 (dat hij kent uit sommige schrijvers) en 1838, 10 juli (dat hij neemt uit MAITLAND en VAN BENEDEN). Op p. 213 maakt hij daarenboven beschouwingen over de maanden van stranding en besluit hij tot een geval voor de maand juli, nl. 10 juli 1838. In feite moet het hier dus juni betreffen.

4. Wat de lengte betreft : DEBY gaf op : 5,25 m. ESCHRICHT beschreef het als zijnde 5,43 m lang, volgens gegevens die hij van VAN BENEDEN had ontvangen. Later schrijft VAN BENEDEN, in 1869 : 17 voet en in 1868-1880, p. 154, wordt dit uitgedrukt als 5,10 m. Zoals we onder bemerking 2 reeds zegden is het niet duidelijk waar MAITLAND de lengte

10,56 m vandaan haalt. Het geraamte zoals het te Gent opgesteld staat, meet echter slechts 4,50 m, zodat men mag besluiten dat de montage het geheel niet volledig tot zijn recht laat komen.

5. VAN BENEDEN vermeldt vanaf 1869 dat het specimen een ♀ is. Het is niet duidelijk of dit inderdaad zo is ofwel of het een verwarring betreft met het dier uit Jutland.

2. 24-VI-1931, Blankenberge.

a) 9 m, 930 kg;
b) levend aangespoeld ter hoogte van de Duinse polders (strandhoofd 24);
c) baleinen werden bewaard door partikulieren; het dier werd in stukken gezaagd en weggevoerd;
d) meerdere foto's werden gemaakt; sommige zijn in het bezit van juffr. ANTONY te Oostende, een andere in dat van de heer A. CALLIER te Blankenberge; een kopij van deze laatste is in het archief van de schrijver (zie pl. IV, fig. 1);
e) geen.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

1. 6-XI-1865, Hemiksem ?

a) zeer jong ♂, 4,87 m;
b) levend gevangen;
c) het geraamte en de huid zijn in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 2.521, Reg. 1.537 γ); de huid is gemonteerd op een model en dit staat tentoongesteld in de zaal der zoogdieren van de ganse wereld (zaal III); ook de baleinen zijn aanwezig; de huid is echter te artificiëel bijgekleurd;
d) een tekening werd gemaakt in opdracht van de toenmalige direkteur van het Museum te Brussel, DU BUS DE GHISIGNIES (volgens VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 154, en 1888a, p. 44) en deze tekening zou in de Koninklijke Bibliotheek van België zijn;
e) DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326;
FRECHKOP, 1958, p. 527;
JUX & ROSENBAUER, 1959, p. 111;
MAITLAND, 1898, p. 34;
SLIJPER, 1938, p. 5;
VAN BENEDEN, 1865b, pp. 851, 852;
VAN BENEDEN, 1868, p. 95;
VAN BENEDEN, 1869a, p. 286;
VAN BENEDEN, 1884, p. 715;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 93;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 715;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 30, 41, 44;

VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, pp. 149, 154, 157;
VAN DEINSE, 1918b, p. 190;
VAN DEINSE, 1931, pp. 170, 284.

Bemerkingen. — 1. MAITLAND spreekt van 10 m lengte. Het is niet duidelijk (evenals voor het vorige geval) waar hij dit gegeven haalt.

2. VAN BENEDEN, 1868-1880, p. 154 en 1887, pp. 30, 34, zegt verkeerdelijk dat het dier gevangen werd in oktober.

3. Het dier werd gevangen in de Schelde « en amont d'Anvers ». DE PAUW & WILLEMSEN schrijven : « en face de Saint-Bernard », d.w.z. tegenover de oude Sint-Bernardus-abdij te Hemiksem. FRECHKOP neemt dit gegeven over. Het is zeer aannemelijk dat dit gegeven volkomen juist is. DE PAUW & WILLEMSEN waren beide Waaslanders, die in die tijd geleefd hebben, en zich dus wellicht het geval herinnerden. Op de steekkaart van het K. B. I. N. staat vermeld : « environs d'Anvers » en er is bijgevoegd : Austruweel. Waar men dit gegeven geput heeft, is onduidelijk.

BESLUIT

Bijgevolg zijn van deze soort slechts 2 gevallen voor België gekend en niet 3 zoals VAN DEINSE in 1918 verkeerdelijk meende. Voor Nederland kon VAN DEINSE in 1931 reeds 11 gevallen opgeven.

Balaenoptera physalus (LINNÉ, 1758)

Gewone vinvis

F. Rorqual commun.
E. Common rorqual, fin whale, razorback.
D. Finwal.
Eo. Rorkvalo.

Synonimie :

Balaenoptera physalus : VAN DEINSE.
Balaenoptera arctica SCHLEG. : MAITLAND.

Daarenboven in penetratie met de naam van andere soorten of als gevolg van vergissing :

1. *Balænoptera musculus* : VAN BENEDEN, 1888a, FISCHER P.
   Balaenoptera musculus (LINNÉ) : FRECHKOP.
   Balaenoptera musculus : VAN BENEDEN (meermaals).
   Balenoptera musculus : VAN BENEDEN, 1885.
2. *Balænoptera rostrata* FABR. : VAN BENEDEN, 1868-1880.

Algemeen aanzicht. — Grote soort, als volwassene 18,5 à 25 m lang. Bovenzijde grijs, onderzijde wit. De kleuring van de kop en van de baleinen is asymmetrisch. Kleine rugvin. Kop wigvormig, met 70 à 110 plooien op de keel.

Algemene verspreiding. — Alle oceanen; 's zomers vooral nabij het pakijs.

Noordzee. — Onregelmatige verschijning. In 1918 kon VAN DEINSE voor de Noordzeekusten 83 gevallen opsommen, waarvan 29 voor Nederland.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, en DEBY, 1848, vermelden hem niet.

MAITLAND, 1898, p. 33 : « ...1871. Entre le 13-14 mai 1860 un mâle de 17 m. 50 s'est échoué sur le banc de Calloot près d'Anvers... 1885. Une femelle fut trouvée morte en mer par des pêcheurs d'Ostende... »

FRECHKOP, 1958, p. 526 : « ... le Rorqual commun s'est souvent échoué sur la côte britannique; il pourrait donc s'échouer un jour sur la côte belge. »

Gekende gevallen

A. BELGISCHE KUST

1. 20-XI-1939, Oostduinkerke.

a) 20 m lang, ongeveer 5 jaar oud (te oordelen naar de baleinen);
b) gestrand als sterk ontbonden en onvolledig kadaver;
c) schedel, borstvinnen en enige baleinen in de verzamelingen van het K. B. I. N. (I. 12.784, Reg. 5.558); ook de ogen en stukken huid;
d) foto's in de kranten; veel foto's zouden genomen zijn door de heer VAN DE VIJVERE van Brugge; een foto in het archief van de schrijver (zie pl. IV, fig. 2);
e) DE SMET, 1967, p. 6;
FRECHKOP, 1958, p. 525;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 401;
VAN DEINSE, 1946, pp. 142, 198;
VAN DEN BRINK, 1958, p. 212;
VAN HAGELAND, 1961, p. 87;
Mariene encyclopedie : vermelding onder trefwoord « walvis ».

Bemerkingen. — 1. Dit specimen is wellicht tegen een zeemijn gezwommen, te oordelen naar de erge beschadiging van het lichaam. Het was ongetwijfeld reeds geruime tijd dood toen het aanspoelde.

2. FRECHKOP heeft ten onrechte dit dier gedetermineerd als blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.). Nader onderzoek door SLIJPER en door VAN UTRECHT-COCK heeft volkomen bewezen dat het de gewone vinvis betreft. VAN DEINSE had het in 1946 trouwens ook zo verondersteld. Vandaar dat VAN DEN BRINK in zijn bespreking van FRECHKOPS werk zich ook deze vraag stelt. Zowel op de steekkaart van het K. B. I. N. als in FRECHKOPS boek staat dus een verkeerde determinatie.

3. De strandingsplaats is op grondgebied van Oostduinkerke, echter nabij Nieuwpoort-Bad. VAN DEINSE, 1946, schrijft p. 142 : « te Nieuwpoort » en p. 198 : « nabij Nieuwpoort », wellicht als gevolg van informatie uit kranten. Ook de Mariene Encyclopedie geeft Nieuwpoort op (en verkeerdelijk 1938), evenals IJSSELING & SCHEYGROND.

4. MESSIAEN, 1953, p. 88, vermeldt verkeerdelijk als datum 19-IX-1938.

NOTA BIJ A : EVENTUEEL HISTORISCH GEVAL.

Voor wat betreft de 8 specimens, die in 1403 (of 1404 of 1402) te Oostende strandden en die door VAN DEINSE, 1931, p. 22, als gewone vinvissen werden beschouwd, zie onder potvis, *Physeter catodon* L., 3° nota bij A.

B. NOORDZEE

1. 6-II-1878, 30 mijlen NNO van Duinkerke.

a) ♂, 23 m;
b) dood drijvend in zee;
c) geraamte in het museum van de « Facultés catholiques » te Rijsel (Lille);
d) geen ?
e) FISCHER P., 1881, p. 72;
VAN BENEDEN, 1878a, p. 168;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 111;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 88, 100;
VAN DEINSE, 1918b, pp. 191, 231.

Bemerkingen. — 1. Dit geraamte wordt onder deze soort geklasseerd omwille van de afmetingen. Ook VAN DEINSE, 1918b, beschouwt om de zelfde reden dit specimen als een gewone vinvis, al staat het in de werken van VAN BENEDEN beschreven als een blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.). Het is echter zo dat men in de 19e eeuw niet duidelijk het verschil tussen beide soorten maakte en dan de grootste soort meermaals onder een andere naam vernoemde. Een nieuwe determinatie van het specimen zou wel nuttig zijn.

2. De datum van 6-II-1878 wordt opgegeven door VAN BENEDEN in 1886a in zijn lijst der specimens in verzamelingen, dus wellicht volgens informaties gekregen uit Rijsel (alhoewel VAN BENEDEN verkeerdelijk zegt « échoué »). In 1878a had hij echter geschreven « vers le 9 ou le 10 février ». In 1888a, p. 88, schrijft hij : « Le 10 février 1878, les pêcheurs de Dunkerque ont remorqué... » Het zou dus kunnen zijn dat het specimen op 6-II gevonden werd en slechts op 10-II aan wal werd gebracht. VAN DEINSE heeft 10-II als datum opgenomen.

2. 5-II-1885, Noordzee nabij Dover.

a) ♂, 20,65 m lang, nog niet volgroeid;
b) dood drijvend op zee; door schippers van Grevelingen (Gravelines) naar Oostende gesleept en aldaar tijdelijk tentoongesteld; naderhand opgekocht door een oud-leerling van het kollege van Melle, die het aan die school schonk;
c) het geraamte staat in het museum van het kollege van O.L.Vrouw Onbevlekte Ontvangenis der EE.PP. Jozefieten te Melle (« Maison de Melle »); het bekken, enige staartwervels en enige chevronbeenderen ontbreken; ook een balein wordt aldaar bewaard;
d) schetsen in verscheidene bladen van die tijd; een voorbeeld hiervan in het iconografisch archief van de Stadsbiblioteek te Oostende, ook een in bezit van de heer EECKHOUT te Bredene; een paneel in het Stadsmuseum te Oostende (zie hiervoor VERBOUWE, 1956, p. 156); zie ook bemerking 5;
e) DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FRECHKOP, 1958, p. 525;
MAITLAND, 1898, p. 33;
VAN BENEDEN, 1885, pp. 145-146, 147;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 89, 101;
VAN DEINSE, 1918b, pp. 192, 232.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Evenals het vorige specimen werd ook dit dier door VAN BENEDEN opgegeven als blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.). Het staat trouwens nog onder die naam in de verzameling te Melle. VAN DEINSE beschouwt het terecht als gewone vinvis en ons onderzoek van dit specimen heeft dit bevestigd.

2. Het specimen werd dus gevonden door vissers van Grevelingen (en niet van Oostende, zoals MAITLAND verkeerdelijk meldt) en te Oostende tentoongesteld. Verkeerdelijk vermelden DE PAUW & WILLEMSEN dat het dier aangespoeld zou zijn te Oostende (« Echoué près du phare d'Ostende en 1885... »), iets wat door FRECHKOP naderhand wordt opgenomen in zijn bespreking van de blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (L.) (zie zijn tekst aldaar).

3. Uit de onjuistheid van MAITLAND leidt VAN DEINSE naderhand verkeerdelijk twee afzonderlijke gevallen af, nl. zijn nr 146 : « 1885, 8 of 5 Febr., Dover-Ostende » en zijn nr 149 : « 1885 ?, omtrek Ostende ».

4. In kranten van die tijd was dit specimen verkeerdelijk als potvis opgegeven, naar VAN BENEDEN, 1888a, p. 89, meldt (zie nota bij de potvis, *Physeter catodon* L.). Naar we konden vaststellen in de Stadsbiblioteek te Oostende gaven sommige kranten het zelfs op als Groenlandse walvis, *Balaena mysticetus* L.

5. In de afbeeldingen ziet men het dier de ene keer op de rug liggen, een andere keer op de buik. Deze verandering van positie is misschien te wijten aan de werking van het getij.

6. Er werd geschreven in het blad « L'Acclimatation illustrée » van 1-III-1885 dat het dier in zijn maag een paar laarzen had !

3. 18-X-1892, in volle zee.

a) ♀, 21 m lang;
b) dood, in volle zee, gevonden door vissers van Oostende en naar de Belgische kust vervoerd; ten slotte te Bredene aan land gebracht en aldaar tentoongesteld;
c) geen; het dier werd naderhand ter plaatse begraven;
d) geen ?
e) EECKHOUT, 1968, pp. 197, 199-200.

Bemerkingen bij dit geval :

1. De gegevens over dit dier zijn ons bekend dank zij de kranten uit die tijd, bewaard in de Stadsbiblioteek te Oostende, alwaar de heer VILAIN hen doorzocht heeft, en dank zij de gegevens waarover de heer EECKHOUT kon beschikken voor zijn heemkundige studies. In de zoölogische literatuur schijnt het geval volkomen onbekend te zijn gebleven, zelfs voor VAN DEINSE, die nochtans vele bronnen geraadpleegd heeft.

2. Het specimen werd door de vissers naar Oostende gesleept om aldaar tentoongesteld te worden. Toen het schip op 20-X de haven bereikte, werd de toegang ontzegd door de medische dienst. De volgende dag mocht het kadaver aan wal gebracht worden naast de haven op grondgebied van Bredene, mits de bepaling weldra de organen te begraven. Het kadaver spoelde aldaar echter weg bij hoogtij en strandde enige uren later ter hoogte van het Bredense kapelletje. De tentoonstelling aldaar kende een enorme toeloop van volk en gaf zelfs aanleiding tot een politiek incident, omdat men een minister beschuldigde van kiespropaganda. Enige dagen later werden gevallen van typhus vastgesteld te Bredene en men meende dat het kadaver de oorzaak ervan zou zijn. Het moest op medisch bevel aanstonds verbrand en begraven worden.

3. Op grond van de beschrijvingen in de kranten mag men aannemen dat het hier een gewone vinvis betreft. Een krant betitelde hem echter verkeerdelijk als *Balaena mysticetus.*

C. SCHELDE OP NEDERLANDS GRONDGEBIED

1. 10-XII-1866, Terneuzen.

a) jong dier;
b) gestrand ?
c) schedel in het museum van het Zeeuws Genootschap te Middelburg;
d) geen ?
e) BAERT, 1967, p. 4;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 119;
VAN DEINSE, 1918b, pp. 190, 230;
VAN DEINSE, 1931, pp. 276, 281;
VAN OORT, 1918, pp. 61-62.

Bemerkingen. — 1. De determinatie van dit stuk is lang onzeker gebleven. In 1886 vernoemt VAN BENEDEN het in zijn lijst van stuks in musea onder « Middelburg » : *Balænoptera musculus ?* In 1918 meent VAN OORT dat het een *Balaenoptera borealis* LESSON of een *Balaenoptera rostrata* (FABRICIUS) = *Balaenoptera acutorostrata* LACÉPÈDE zou zijn. In 1918 beschrijft VAN DEINSE het als *Balaenoptera* sp. Slechts in 1931 durft VAN DEINSE het vernoemen als *Balaenoptera physalus.*

2. Volgens BAERT zou het specimen slechts 5,40 m lang zijn geweest en een Noordkaper zijn. Kennelijk zitten hier dus heel wat vergissingen in.

2. 14-V-1869, Borselen.

a) ♂, 17,5 m; zie nadere gegevens bij BAERT en bij VAN BENEDEN;
b) het dier werd met kogels beschoten en strandde dan op de zandbank Kalloot; daarna werd het kadaver vervoerd naar Terneuzen en er tentoongesteld en ontvleesd;
c) het geraamte werd eerst vervoerd naar Leuven; naderhand kwam het in het Zoölogisch Instituut der Rijksuniversiteit te Luik; na de tweede wereldoorlog werd het in deposito gegeven aan het K. B. I. N., die het op zijn beurt afstond aan de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen om het ten toon te stellen in het Domein Plankendaal te Muizen;
d) in de studie van VAN BENEDEN, 1871 : enige ribben en het geraamte van de rechterborstvin, plus schetsen van de rugvin, de snuit, de atlas, de axis, het borstbeen en het bekkenbeen;

e) BAERT, 1967, pp. 4-6;
JUX & ROSENBAUER, 1959, p. 111;
KEMNA, 1897, p. 115;
MAITLAND, 1898, p. 33;
VAN BENEDEN, 1869b, pp. 680-682;
VAN BENEDEN, 1870, pp. 320-321;
VAN BENEDEN, 1871, pp. 3-4 (+ anat. : pp. 4-7 en 14-36);
VAN BENEDEN, 1881, p. 631;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 111;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 92, 100;
VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, p. 181;
VAN DEINSE, 1918b, pp. 190, 191, 230, 231;
VAN DEINSE, 1931, pp. 170, 172, 276, 281.

Bemerkingen bij dit geval :

1. Dit specimen werd naar Terneuzen gesleept (op 18-V ?) en aldaar op 21-V publiek verkocht voor 500 gulden. Naderhand werd het kadaver opgekocht door P. J. VAN BENEDEN, die het door de zorgen van zijn zoon, E. VAN BENEDEN (naderhand hoogleraar van dierkunde aan de Rijksuniversiteit te Luik) en een ploeg handlangers liet ontvlezen. Het vervoer van Terneuzen naar Leuven gebeurde per spoor en dit liet langs die ganse vervoerweg een opvallende geur na, die men weken naderhand nog kon waarnemen, zoals VAN BENEDEN in 1881 humoristisch beschrijft. Te Leuven verwekte het afladen van het kadaver enorm veel protesten onwille van de geur. Aldaar werden de resten van het kadaver bestudeerd; zij dienden voor de publikatie van 1871. Het geraamte werd ten slotte opgesteld in het Zoölogisch Museum van de Rijksuniversiteit te Luik. De vermelding als zou het te Gent zijn (VAN DEINSE, 1931, pp. 276, 281) berust op verkeerde informatie.

2. In zijn uitvoerig werk over de geraamten der walvisachtigen, geschreven samen met GERVAIS, en in verschillende delen verschenen tussen 1868 en 1880, vernoemt VAN BENEDEN dit specimen niet tenzij in een voetnota op p. 187. Inderdaad, het hoofdstuk over deze soort was reeds geschreven in 1869, toen de stranding gebeurde.

3. Het dier drong de Schelde binnen op 13-V en werd op 14-V dood gevonden, nadat er enige kogels op afgevuurd waren geweest. Dit verklaart de verwarring in de datums bij VAN DEINSE. MAITLAND heeft eens te meer veel verwarring in de zaak gebracht. Hij spreekt zowel van het jaar 1871 (jaartal van de publikatie van de studie) als van het jaar 1860 (drukfout voor 1869 ?) en hij vermeldt de zandbank Kalloot als gelegen bij Antwerpen.

4. Als gevolg hiervan meent VAN DEINSE dat het hier twee verschillende gevallen betreft, nl. een in 1869 te Borselen en een andere in 1871 nabij Antwerpen ! Zowel in zijn studie van 1918 als in die van 1931 vermeldt

hij twee gevallen en hij geeft voor beide aan dat het geraamte te Luik zou zijn.

5. Ook JUX & ROSENBAUER spreken over een geval van deze soort nabij Antwerpen in 1871. Hun informatie komt wellicht uit VAN DEINSE, 1931.

6. De plaats Borselen wordt in de literatuur meermaals ook vernoemd als Borsele en zelfs als Borselaer (VAN BENEDEN, 1888a, p. 92).

7. BAERT heeft zich geïnformeerd te Leuven over dit specimen. Ten onrechte heeft men gemeend dat de aldaar tentoongestelde walvis, een *Balaena mysticetus* L., dit specimen zou zijn (zie BAERT, 1967, pp. 5-6).

? V of VI-1903, Zuid-Beveland.

a) jong specimen;
b) niet nader geweten;
c) geraamte zou ergens in België zijn;
d) geen ?
e) VAN DEINSE, 1918b, pp. 102, 103;
 VAN DEINSE, 1931, p. 276.

Bemerking. — VAN DEINSE haalt dit geval aan dat hij kent dank zij een brief van Dr. J. G. DE MAN, zoon van de vroegere konservator van het museum van het Zeeuws Genootschap te Middelburg. Er is niets naders over geweten. Ook kan niet worden opgemaakt waar het geraamte zou zijn.

D. SCHELDE OP BELGISCH GRONDGEBIED

VAN BENEDEN, 1888a, p. 92, spreekt over vondsten van deze soort in de Schelde op 2-VII-1577 en op 13-XII-1603, en p. 103 over een afbeelding van een specimen, gestrand in de Schelde op 5-VII-1577. Het is duidelijk dat hij zich hier vergist en dat het gaat om de potvissen, *Physeter catodon* L., die toen gestrand zijn (zie aldaar).

Nota bij D :

Het K. B. I. N. bezit in zijn verzamelingen een halswervel, die zou behoren tot een specimen van deze soort en die gevonden werd te Antwerpen in 1910, doch slechts in 1949 als geschenk werd aangeboden (1. 16.495, Reg. 6.912). De oorsprong van deze wervel, die geenszins fossiel of subfossiel is, is onbekend.

BESLUIT

Deze soort, die door haar gestalte beslist opvalt, is meer dan eens in onze gebieden vermeld, doch het eerste duidelijke gegeven dateert in feite maar van 1866. Hoewel strandingen of aanvoer van dergelijke dieren

soms een enorme volkstoeloop kunnen veroorzaken, toch is het dikwijls zo dat ze voor de wetenschappelijke wereld onbekend blijven; zeer typisch is het geval van 1892, dat zo'n enorme volkstoeloop kende, dat men er zelfs speciale treinen voor inzette, maar waarvan geen spoor in de wetenschappelijke literatuur te vinden is.

Het onderscheid tussen deze soort en de volgende is niet altijd goed waargenomen, zodat sommige gevallen, waarover en geen voldoende gegevens ter beschikking zijn, geen juiste determinering toelaten (zie hiervoor in het appendix A). Anderzijds is de naamverwarring, vooral wat de soortnaam *musculus* betreft, zeer uitgesproken geweest in de vorige eeuw, zodat meerdere specimens dikwijls onjuist gedetermineerd zijn.

Het is trouwens hieraan te wijten dat FRECHKOP verkeerdelijk geen enkel geval van deze soort opgeeft voor onze kust, maar wel meerdere van de volgende.

Balaenoptera musculus (LINNÉ, 1758)

Blauwe vinvis

F. : Rorqual bleu, rorqual de Sibbald.
E. : Blue whale, sulphurbottom.
D. : Blauwal.
Eo. : Blua rorkvalo.

Synonimie :
(de met een ° aangeduide namen zijn het gevolg van verwarring met andere soorten)

° *B[alaena] borealis* : FISCHER J. B.
Balaena sulcata arctica : SCHLEGEL, 1841.
° *Balænoptera boops* L. : DE SELYS-LONGCHAMPS.
Balaenoptera Gigas ESCHR. : MAITLAND.
Balænoptera gigas : LILLJEBORG, 1866.
Balaenoptera musculus : BLASIUS.
Balænoptera musculus : VAN BENEDEN, 1868-1880, FISCHER P.
° *Balaenoptera physalus* L. : VAN BEMMELEN.
° *Balaenoptera rostrata* : MORREN.
Balænoptera Sibbaldii : DE PAUW & WILLEMSEN, VAN BENEDEN, 1886a, 1888a.
Balaenoptera Sibbaldii : VAN BENEDEN, 1875.
B[alaenoptera] sibbaldii : VAN DEINSE, 1918.
B[alaenoptera] sulcata arct. : ESCHRICHT.
Balænóptera Rorqual : DEWHURST.
Balenoptera Gigas : VAN BENEDEN, 1881.
Balenoptera Sibbaldii : VAN BENEDEN, 1881, 1885.

Pterobalæna gigas : VAN BENEDEN, 1862.
Pterobalaena gigas : VAN BENEDEN, 1861, 1868.
° *R[orqualus] Boops* : CUVIER F.
° *Rorqualus borealis* : DEBY.
° *Rorqualus rostratus* : GERVAIS, 1855.
° *Sibbaldius borealis* GRAY : TEIRLINCK.
° *Sibbaldius borealis* : GRAY, 1866.
° *Sibbaldus borealis* : GRAY, 1864a.

Algemeen aanzicht. — Grootste soort : als volwassene 22 tot 30 m lang, doch kan nog groter zijn, vooral in het zuidelijk halfrond. Donker leikleurig, met enkele lichtere vlekken. Kleine rugvin. Tamelijk grote snuit met onderaan 80 à 100 groeven. Diepzwarte baleinen in de muil.

Algemene verspreiding. — Alle oceanen, maar vooral ten N van 35° NB en ten Z van 40° ZB tot in de zone van het pakijs. Doet jaarlijkse verplaatsingen.

Noordzee. — In het noordelijke deel meermaals. Meer zuidelijk zeer zeldzaam. VAN DEINSE kon in 1918 geen enkel geval aanhalen voor Nederland.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 16 : « Le 5 novembre 1827 on en trouva un énorme individu mort sur la côte d'Ostende... ».

DEBY, 1848, p. 177 : « ... le grand individu échoué à Ostende en 1827... ».

MAITLAND, 1898, p. 32 : « 1827. Une femelle de 25 m échoua entre Ostende et la Zélande... ».

FRECHKOP, 1958, p. 525 : « En Belgique, un exemplaire s'est échoué, le 20 novembre 1939, à Oostduinkerke; précédemment, un autre spécimen s'était échoué à l'Est du port d'Ostende le 4 novembre 1827; il mesurait 31 m (J. DUBAR, 1828); son squelette a été vendu et envoyé à Saint-Pétersbourg (DE PAUW et WILLEMSEN, 1905); suivant cette même source, un autre exemplaire s'était échoué près du phare d'Ostende en 1885. »

Gekende gevallen

A. BELGISCHE EN ZEEUWS-VLAAMSE KUST

1. 1-III-1594, Zwin ?

a) 80 voet (= 24 m);
b) gestrand;
c) geen;
d) geen ?

e) Van Beneden, 1862, pp. 472-473;
Van Beneden, 1888a, p. 133;
Van Deinse, 1918b, p. 183.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit geval is gekend door een vermelding van Piet Bor in zijn « Nederlandsche Oorlogen » (1681), 3e stuk, 31ste boek, p. 784 (18). Verscheidene gegevens uit zijn beschrijving (afmetingen, zwarte baleinen) zijn duidelijk genoeg om te besluiten dat het hier deze soort betreft.

2. Van Beneden bleek iets van dit geval te weten, doch hij heeft het steeds zeer onvolledig en zelfs verkeerd behandeld. In 1862 vermeldt hij het inderdaad, doch als potvis, *Physeter catodon* L., en met opgave van I-V in plaats van I-III, en zonder een jaartal te noemen. Ook is zijn aanduiding van Piet Bors werk zeer onvolledig. Slechts in 1888a spreekt hij er terug over; hij herkent het dier deze keer als een blauwe vinvis, doch herhaalt de datum van I-V (le 1er mai, nous ne savons de quelle année) en hij drukt de strandingsplaats uit als « Oosten et Sluysche Gat »; hij verwijst deze keer niet naar het werk van Bor.

3. Van Deinse, die zich op Van Benedens gegevens refereert, vraagt zich dan ook af wat bedoeld kan zijn met « Oosten et Sluysche Gat » en of dit onderdaad het Zwin zou kunnen zijn. Vermits geen jaartal opgegeven is, vraagt hij zich ook af of het zou kunnen slaan op een door Denker, 1905, p. 249, aangehaald geval van een stranding op de Zeeuwse kust in 1829.

4. De plaats der stranding is : « beoosten 't Sluyse Gat ». Dit betreft een der toenmalige zeearmen, die langs het toenmalige Zwin met de zee in verbinding stonden. Het is moeilijk uit te maken waar de juiste strandingsplaats is, nl. op huidig Belgisch of Nederlands grondgebied.

Nota. — Verwarring met andere soorten.

Men gelieve te noteren dat bij meerdere auteurs specimens voor de Belgische kust vermeld worden, die in feite tot de vorige soort behoren. Dit geldt o.a. voor Frechkops handboek : de gevallen van 1885 en 1939, die hij aanhaalt, zijn onder te brengen bij de vorige soort.

(18) Ten einde de vergissingen die door Van Beneden en onrechtstreeks ook door Van Deinse ingevoerd werden, recht te zetten, ziehier de oorspronkelijke tekst :

« Den eersten Martij is rechts beoosten 't Sluyse Gat een walvis gestrand, in de lengte van omtrent tachtig mijne voeten, schrijft den Commissaris Joris de Witte, leggende voor de Hofstede den sesten der selven maend, so ik denselven boven op sijn lijf gaande, gemeten hebbe, en omtrent twee spiessen hooge, hebbende na mijne gissinge omtrent twee hondert git zwarte Tanden, een elle lang en breed, groot van Muyle, daer wel een gemeene Schuyt ingaen soude; in der waerheyd een Monster der Hellen, schrijft hij, gelijkende. »

B. FRANSE KUST DER NOORDZEE

? IV-1863, Duinkerke.

a) 30 m (?);
b) levend gestrand;
c) geen ?
d) geen ?
e) FISCHER P., 1881, p. 72;
FRÉDOL, 1865, pp. 562-563;
TOMILIN, 1967, p. 80;
VAN BENEDEN, 1888a, p. 133;
VAN DEINSE, 1918b, p. 190.

Bemerkingen. — 1. Dit geval is niet goed gekend. Het gaat voort op een bewering van FISCHER, overgenomen uit FRÉDOL, die het zelf kende uit een tijdschrift, « Mémorial d'Amiens ». Naderhand werd het door anderen herhaald.

2. De lengte van 30 m, die door FRÉDOL en FISCHER opgegeven werd, wordt sterk in twijfel getrokken door TOMILIN, die terecht meent dat zulke grote specimens niet voorkomen in de noordelijke Atlantische Oceaan.

3. FRÉDOL beschrijft tamelijk onwaarschijnlijke bijzonderheden over dit dier : het zou in zijn doodstrijd het zand wel 100 m ver hebben doen stuiven !

4. De reden om dit specimen onder deze soort te klasseren is de (onwaarschijnlijk grote) lengte.

C. NOORDZEE NABIJ DE BELGISCHE KUST

1. 3-XI-1827, zuidelijk deel der Noordzee.
(de « walvis van Oostende » of « walvis van KESSELS »)

a) 26,6 m (zie bemerking 6);
b) als kadaver in zee gevonden (zie bemerkingen 1 en 2); aan wal gesleept op het strand van Bredene, nabij de havengeul van Oostende en aldaar verkocht (zie bemerking 3); na een week tentoongesteld te zijn werd het rottend kadaver gedurende weken ontvleesd;
c) het geraamte werd in verscheidene plaatsen van Europa en Amerika tentoongesteld en is thans in het Zoölogisch Museum der U. S. S. R. Akademie van Wetenschappen te Leningrad (zie bemerkingen 4 en 5); stukken huid en organen waren indertijd bij partikulieren (o.a. de chirurg DUBAR); enige chevronbeenderen die in de verzameling

van het Instituut voor Dierkunde van de Universiteit van Leuven voorkomen, zouden afkomstig zijn van dit specimen;

d) een overvloed van prenten, meestal reklameprenten, maar ook spotprenten, werden in die tijd verspreid; men kan hen zien o.a. in het Heemkundig Museum te Oostende, in het Museum Paster Pijpe te Oostende, in het Iconografisch Archief van de Stadsbibliotheek te Oostende, in het persoonlijk archief van de heer THIJS MOL te Arnhem, in het archief van wijlen VAN DEINSE, in de prentenkabinetten te Brussel en te Amsterdam; vermeldingen over sommige prenten vindt men bij BODEL NIJENHUIS, MOL en VAN DEINSE, 1918b en 1950, en VAN BENEDEN 1888a; zie daarenboven ook VERBOUWE, 1956, figs. 22 en 23 en EECKHOUT, 1968, p. 112; VAN BREDA publiceerde een tekening, gemaakt door A. VALLENDUUK, in de « Algemene Konst- en Letterbode », nr 48 van 1827; DUBAR beeldt in zijn boek af : de schedel (langs verscheidene kanten gezien), andere delen van het geraamte en de geslachtsstreek; de afbeelding van de eerste rib werd overgenomen door GRAY, 1864a, p. 224 en 1866, fig. 39; volgens TOMILIN, 1967, p. 77, zijn er twee foto's van het huidige geraamte te zien in een studie van FREI over fotografie; VAN BENEDEN verwijst in 1888a naar een afbeelding in de atlas van GOLDFUSS, doch het is niet duidelijk wat hiermee bedoeld is; de schrijver bezit een foto van het geraamte in het museum van Leningrad;

e) BAERT, 1907, p. 3;
BERNAERT, 1828;
BLASIUS, 1857, p. 535;
BODEL NIJENHUIS, 1836, pp. 166-167;
BRINKMANN, 1967, pp. 52, 53;
CUVIER F., 1836, pp. 328-334, 386-387;
DE BURBURE DE WESEMBEEK, 1946, p. 46;
DEBY, 1846b, pp. 1532, 1535;
DEBY, 1848, pp. 177, 178;
DE JUMNÉ, 1854, pp. 11-12;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 326;
DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 16;
DE SMET, 1967, pp. 5-6;
DEWHURST, 1832, pp. 219-222 (anat. : pp. 223-232);
DUBAR, 1828, pp. 5-8 (anat. : pp. 9-61);
EECKHOUT, 1968, pp. 198-199, 201;
ESCHRICHT, 1849, pp. 73, 176-177;
FISCHER J. B., 1829, pp. 72-73;
FISCHER P., 1881, pp. 72-73;
FRECHKOP, 1958, p. 525;
GERVAIS, 1855, p. 331;
GRAY, 1850, p. 36;
GRAY, 1864a, pp. 223, 224, 225;

GRAY, 1864b, p. 347;
GRAY, 1866, pp. 112-113, 175-177;
HERSHKOVITZ, 1966, pp. 172, 173;
IJSSELING & SCHEYGROND, 1949, p. 447;
LILLJEBORG, 1862, pp. 57, 58, 59, 60, 61;
LILLJEBORG, 1866, pp. 262, 263, 264, 265, 266, 267;
MAITLAND, 1898, p. 32;
MATHER, 1831;
MOL, 1960, pp. 8-10;
MORREN, 1829, pp. 52-84;
MULDER, 1836, p. 440;
RYBENS & DE ROO, 1966, p. 390;
SCHLEGEL, 1831, pp. 12-13, 14, 15, 16;
SCHLEGEL, 1841, p. 39;
TEIRLINCK, 1882, p. 251;
TOMILIN, 1967, pp. 76, 77, 79, 80, 93;
VAN BEMMELEN, 1864, p. 246;
VAN BENEDEN, 1857, pp. 390, 391, 392, 398;
VAN BENEDEN, 1861, pp. 37-38;
VAN BENEDEN, 1862, p. 468
VAN BENEDEN, 1868, p. 102;
VAN BENEDEN, 1869a, pp. 285, 290;
VAN BENEDEN, 1869b, p. 681;
VAN BENEDEN, 1870, p. 320;
VAN BENEDEN, 1871, pp. 7-8, 10, 15, 26;
VAN BENEDEN, 1875, pp. 853-854, 866-867;
VAN BENEDEN, 1881, pp. 630-645, 651-652, 654, 655;
VAN BENEDEN, 1885, pp. 147-148, 149, 149-150;
VAN BENEDEN, 1886a, pp. 92, 127;
VAN BENEDEN, 1886b, p. 713;
VAN BENEDEN, 1888a, pp. 50, 111-112, 118 (anat. : pp. 124, 125, 133, 140);
VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, pp. 43, 139, 174, 176, 177, 181, 188 (anat. : pp. 191, 193, 194, 196-197);
VAN BREDA, 1827, pp. 341-349 (gedeelten van deze tekst ook in het Frans in CUVIER F., 1836, pp. 328-334;
VAN BREDA & SCHLEGEL, 1835, p. 24;
VAN DEINSE, 1918, pp. 187, 215, 220, 224-226;
VAN DEINSE, 1931, p. 177;
VAN DEINSE, 1950, pp. 209-214;
VAN DEINSE, 1951b, pp. 66, 72;
VAN DER LINDEN, 1828, p. 240 (anat. : pp. 240-250);
VAN DER LINDEN, 1829, pp. 126-136;
VERBOUWE, 1956, pp. 85-86;
ANONIEM, 1828, p. 283.

Bemerkingen bij dit geval:

1. Dit is dus de beroemde « walvis van Oostende », zoals men hem gewoonlijk vernoemd vindt. In feite is dit dier niet te Oostende aangespoeld, zoals men dit in het merendeel der teksten leest (zelfs in de titel van het werk van DUBAR), doch door vissers naar Oostende gesleept en op grondgebied van Bredene aan wal gebracht. Het kadaver werd inderdaad in zee gevonden, doch het is niet al te duidelijk waar. VAN BREDA geeft op dat het gevonden werd tussen Oostende en Zeeland (en ook VAN BEMMELEN vermeldt dit in navolging van hem); vermits VAN BREDA te Oostende was en er met de vissers gesproken heeft, zou men zijn inlichting voor juist kunnen nemen. Anderzijds schrijft DUBAR, die het kadaver ontleed heeft, dat het specimen gevonden werd tussen België en Engeland. Wellicht is de informatie van deze laatste, die zelf te Oostende woonde, juister. VAN BREDA had immers nogal sterk de neiging om de vondsten in de richting van Nederland te verschuiven. Een andere informatie vindt men in een pamflet, uitgegeven te Londen ter gelegenheid van de tentoonstelling, en dat spreekt van een afstand van 10 mijlen van Oostende.

2. Ook rondom de datum is er veel verwarring, te meer daar DUBAR in de titel van zijn werk 4 november opgeeft. Doch op p. 5 van zijn werk zegt hij zelf dat het kadaver op 3 november gevonden werd en op 4 november aan wal werd gebracht. Anderzijds vindt men ook dikwijls 5 november vermeld, zelfs in titels (o.a. BERNAERT). Volkomen op verkeerde overschrijving berustend is het gegeven van TOMILIN, p. 93 : 4 september 1927 (dus zowel de maand als de eeuw verkeerd). VAN DEINSE, 1931, p. 225, haalt ook een pamflet aan dat spreekt over 4 mei 1817.

3. De sensatie rondom dit dier moet enorm geweest zijn. Het kadaver heeft indertijd op het strand ongewoon veel beziens gehad, ook nog in de tijd toen het ontvleesd was. Het nieuws van deze vondst was zelfs zeer snel doorgedrongen tot op andere plaatsen; een bewijs hiervan is dat VAN BREDA, hoogleraar te Gent, reeds enige dagen later ter plaatse was.
VAN BREDA vroeg zelfs de tussenkomst van de goeverneur der provincie om het specimen te zijner beschikking te krijgen. Het lukte hem echter niet, want het kadaver werd enige dagen later (volgens DEWHURST op 16-XI) opgekocht voor 3.000 gulden door Herman KESSELS, een rijke Oostendenaar, die er een winstgevende zaak in zag en die het dier liet tentoonstellen. Op 18-XI-1827, verjaardag van de Koningin der Nederlanden, werd er ter plaatse reeds een groot feest gevierd. Onder de leiding van KESSELS werd het kadaver ontvleesd door de liefhebber-taxidermist PARET uit Slijkens-Bredene, met wetenschappelijke assistentie van de chirurg DUBAR. Het geraamte zou aan koning Willem I van de Nederlanden worden aangeboden en dit gebeurde zelfs met een plechtigheid in begin 1828, waarbij de redenaar in de muil van het dier stond (zie de toespraak van DUBAR in zijn boek). KESSELS mocht echter het geraamte eerst nog zes jaren voor eigen rekening tentoonstellen. Ten gevolge van

Fig. 1. — *Tursiops truncatus truncatus* (MONTAGU)
Wenduine, 10-VI-1963.

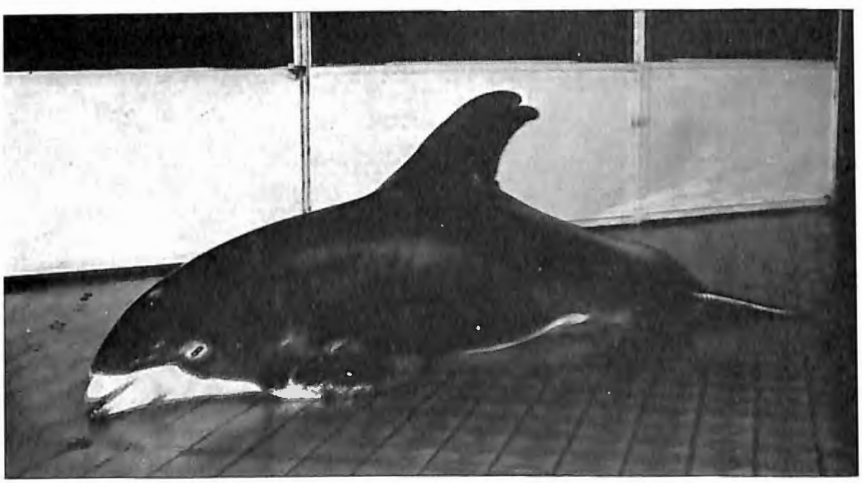

Fig. 2. — *Lagenorhynchus albirostris* (GRAY)
Zeebrugge, 23-XI-1968.

W. M. A. DE SMET. — Inventaris van de Walvisachtigen (*Cetacea*) van de Vlaamse kust en de Schelde.

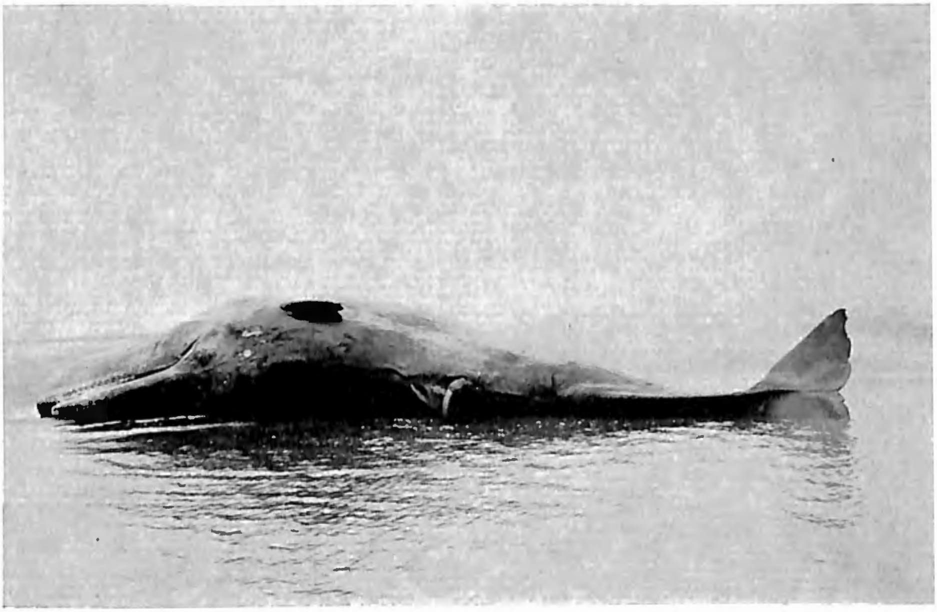

Fig. 1. — *Physeter catodon* L.
Terneuzen, 24-II-1937.

Fig. 2. — *Physeter catodon* L.
De Panne, 19-XII-1954.

W. M. A. DE SMET. — Inventaris van de Walvisachtigen (*Cetacea*) van de Vlaamse kust en de Schelde.

Fig. 1. — *Hyperoodon ampullatus* (FORSTER), wit specimen
Wenduine, VIII-1925,

Fig. 2. — *Mesoplodon bidens* (SOWERBY)
Wenduine, 20-VIII-1933.

W. M. A. DE SMET. — Inventaris van de Walvisachtigen (*Cetacea*) van de Vlaamse kust en de Schelde.

Fig. 1. — *Balaenoptera acutorostrata* LAC.
Blankenberge, 24-VI-1931.

Fig. 2. — *Balaenoptera physalus* (L.).
Oostduinkerke, 20-XI-1939.

W. M. A. DE SMET. — Inventaris van de Walvisachtigen (*Cetacea*) van de Vlaamse kust en de Schelde.

de revolutie van 1830 is deze schenking nooit gebeurd en heeft KESSELS het dier behouden.

De teleurstelling van VAN BREDA is zeer groot geweest en hij laat dit trouwens zeer duidelijk bemerken in zijn geschriften, door te betreuren dat men het kadaver heeft laten verrotten zonder hem of zijn studenten iets te laten ontleden. Nochtans mag men aannemen dat het kadaver op het ogenblik van de vondst reeds in een gevorderde toestand van ontbinding was, want de baleinen waren al uitgevallen, zodat het voor ontleding niet goed in aanmerking zou gekomen zijn. Ook zou VAN BREDA werkelijk niet veel hebben kunnen verrichten tenzij met de hulp van een ganse ploeg mensen.

Voor nadere bijzonderheden over de gebeurtenissen van die tijd raadplege men : BERNAERT, CUVIER F., DEWHURST, DUBAR, MATHER en VAN BREDA. Verder zijn er ook nuttige gegevens hierover bij VAN BENEDEN 1881 en bij MOL.

4. Het sukses, dat de tentoonstelling van dit geraamte gekend heeft in talrijke steden, moet enorm geweest zijn, te oordelen naar de berichten en polemieken uit die tijd. Spotprenten stellen KESSELS voor met zijn walvis, o.a. ter gelegenheid van de Belgische revolutie in 1830 (zie MOL). Nog jaren daarna was de « walvis van KESSELS » een bekend geval en een begrip.

5. De « walvis van KESSELS » of « walvis van Oostende » werd tentoongesteld (na Oostende) te Gent, te Antwerpen en daarna te Brussel. Het is aldaar dat hij onderzocht werd door VAN DER LINDEN en door MORREN, hetgeen aanleiding gaf tot een wetenschappelijke polemiek tussen beide. Naderhand verscheen hij in meerdere andere steden der toenmalige Nederlanden (Den Haag, Haarlem, Maastricht e.a.). Nadien, in 1829, was hij in Parijs, waar F. CUVIER hem gezien heeft (zie F. CUVIER, p. 328). Hij werd ook met enorm sukses te Londen tentoongesteld op Charing Cross, en daarna in andere steden van Groot-Brittannië. In 1830 was hij terug te Brussel en bleef er tot in 1833 (volgens VAN BENEDEN, 1880, p. 181). Volgden in Europa o.a. Frankfort, Berlijn, Dresden, Wenen, Sint-Petersburg, Leipzig, Birmingham. In 1848 zou het geraamte naar Amerika verscheept zijn (VAN BENEDEN 1857, p. 390) vanuit Manchester, waar het toen tentoongesteld was.

Lange tijd was men het spoor volkomen kwijt, doch rond 1865 was het in Rusland, alwaar het ten slotte te Kazan verkocht werd aan een maecenas, die het schonk aan de Keizerlijke Akademie voor Wetenschappen te Sint-Petersburg. Deze heeft het laten tentoonstellen in de dierentuin, opgesteld onder een barak. Het is aldaar dat VAN BENEDEN het gezien heeft in 1878 : het was in zeer vervallen toestand. Thans staat het opgesteld in het museum van de Akademie van die zelfde stad (thans Leningrad).

MOL (1960, p. 10), meent verkeerdelijk dat het geraamte in 1830 reeds te Leningrad (Sint-Petersburg) was en aldaar gebleven is.

De Pauw & Willemsen, p. 326, schrijven dat het geraamte in 1840 verkocht werd aan de chirurg Petrus Kargin, die het naar Sint-Petersburg zond. Dit is een verwarring : er was te Sint-Petersburg een geraamte van een blauwe vinvis, geschonken door een zekere Petrus Kargin, maar reeds in 1740 !

6. De lengte van dit specimen is nogal zeer uiteenlopend geïnterpreteerd geweest. Het geraamte staat thans te Leningrad en meet 25 m. Tomilin, (p. 80 van zijn werk) meent dat, als het geraamte 25 m is, het dier wellicht 27,5 m kan geweest zijn. Doch op p. 79 spreekt hij van 25 m en op p. 93 van 26 m.

In 1827 had Dubar allerlei afmetingen genomen op het kadaver en dan 31 m als lengte opgegeven (pp. 16, 17). Doch, zoals Van der Linden, p. 241, in een voetnota opgeeft, heeft Dubar ooit een addendum aan zijn werk gemaakt (waar ?) en hierin gemeld dat het specimen slechts 26,6 m lang was ! Deze afmeting vindt men ook terug bij Van Beneden, 1887, p. 118. De afmetingen die uitgedrukt worden in voet zijn ook zeer uiteenlopend, gaande van 87 tot 102 voet. Van Breda drukte de afmetingen zelfs uit in ellen.

7. De gegevens over het gewicht lopen eveneens sterk uiteen. Dubar, p. 15, schatte het gewicht op 120 ton. Deby, 1848, p. 178, spreekt echter over 250 ton en beweert dat men 11.200 liter traan uit het spek heeft getrokken. Andere geschriften uit die tijd spreken over 300 ton. Alleen het door Dubar opgegeven getal benadert een aannemelijke waarde, al ligt het wellicht nog te hoog.

8. Ook over de ouderdom van dit dier is veel gefantaseerd geweest. Reklamebrieven uit die tijd (zie Mol, p. 9) beweerden dat G. Cuvier meende dat dit dier wel duizend jaar oud zou zijn. Ook Dewhurst, 1832, p. 219, en Gray, 1866, p. 177, schrijven dat G. Cuvier dit zou gezegd hebben. Intussen is het echter niet duidelijk waar of wanneer deze zoiets zou beweerd hebben ! Misschien is het een mondelinge mededeling geweest ter gelegenheid van het bezoek dat Kessels met Dubar en Paret reeds in 1828 aan G. Cuvier, de bekendste anatoom van die tijd, gebracht hebben, en heeft Kessels de woorden van G. Cuvier verkeerd geïnterpreteerd en handig uitgebuit als reklame voor de tentoonstellingen.

9. Het probleem tot welke soort dit specimen behoorde, heeft heel wat diskussie veroorzaakt. Van Beneden geeft een mooi overzicht hiervan in 1881. Het is inderdaad zo dat men in 1827 zeer weinig onderscheid maakte tussen de verschillende soorten van walvissen en vinvissen, alhoewel er reeds heel wat soorten, al of niet ten onrechte, beschreven waren. G. Cuvier had echter « tabula rasa » gemaakt van alle vorige beschrijvingen en hij had ten onrechte gemeend dat er maar twee soorten vinvissen zouden bestaan, nl. een uit de noordelijke zeeën en een uit de Middellandse zee. Dubar neemt dan ook in zijn studie geen besluit over de

soortbepaling, zelfs nadat hij in Parijs CUVIER heeft ontmoet; hij noemt het specimen telkens gewoonweg « walvis van Oostende » (« baleine d'Ostende »). Het is onder die naam dat het trouwens lange tijd zal bekend blijven.

VAN DER LINDEN onderzocht het geraamte te Brussel en meende dat men met een nog niet gekende soort te doen had; hij stelde voor deze soort « Balénoptère d'Ostende » te noemen. MORREN, die eveneens het geraamte te Brussel onderzocht, was echter van mening dat slechts G. CUVIER gelijk kon hebben en dat het dus slechts de soort uit het noorden, de *Balaenoptera rostrata* (= *Balaenoptera acutorostrata* LAC.) kon zijn. Alzo ontstond een polemiek tussen beide personen.

In 1881 heeft VAN BENEDEN deze polemiek besproken. Hij is alsdan van mening dat men voor de naam van de grootste soort vinvis in feite het prioriteitsrecht zou moeten toepassen. Vermits de naam die VAN DER LINDEN in 1828 heeft voorgesteld 40 jaar ouder is dan de door GRAY voorgestelde naam *Balenoptera Sibbaldii* en een 25-tal jaar ouder dan de door ESCHRICHT en VAN BENEDEN voorgestelde naam *Balenoptera Gigas* zou VAN DER LINDENS naam dan de geldige moeten zijn.

In feite kan men volgens de huidige regels der zoölogische nomenklatuur deze mening van VAN BENEDEN niet bijtreden; trouwens, hij schijnt ze zelf niet te zijn bijgetreden, want hij gaat er de volgende jaren niet op in. Ten eerste is de naam die door VAN DER LINDEN opgegeven is, in het Frans en niet in het Latijn of Grieks of volgens een regel der nomenklatuur. Ten tweede is het wel duidelijk komen vast te staan dat de door LINNÉ in 1758 beschreven *Balæna Musculus* inderdaad de grootste soort betreft, zodat dus alle prioriteit van naam bij LINNÉ ligt. De nomenklatuur der vinvissen is echter in de vorige eeuw zo verward geweest dat men zelfs heden er nog moeilijk aan uit kan (zie BRINKMANN).

10. De eerste rib van beide zijden van dit specimen is ongewoon breed en vertoont twee koppen. Dit is een verschijnsel dat meermaals bij de cetaceen voorkomt en dat te wijten is aan een samengroeiïng met een rudiment van een cervicale rib. DUBAR heeft die rib zeer mooi beschreven en afgebeeld. GRAY zag hierin een argument om dit dier tot een aparte genus (*Sibbaldius*) te rekenen. Er is in dat verband een hele diskussie geweest tussen GRAY en VAN BENEDEN over het systematische karakter van zulke dubbelkoppige rib, tot men ten slotte heeft kunnen vaststellen dat een dergelijke rib een onregelmatigheid is die bij meerdere specimens voorkomt. Voor voorbeelden hiervan zie SLIJPER, 1938.

D. SCHELDE

De door VAN BENEDEN, 1888a, pp. 92 en 103 opgegeven gevallen van 1577 en 1603 zijn niets anders dan verwarringen met de potvis, *Physeter catodon* L. en worden aldaar besproken. Ook het aldaar vermelde geval van 1869 betreft in feite de vorige soort, alwaar het behandeld werd. Ook elders vermeldt VAN BENEDEN gevallen van *Balaenoptera musculus* die in feite op de vorige soort slaan.

BESLUIT

Dat de blauwe vinvis bij gelegenheid langs onze kusten waargenomen is, wordt ten volle bewezen door het geval van 1827, de zeer bekende « walvis van Oostende ». Doch ook andere specimens kunnen op grond van hun afmetingen tot deze soort gerekend worden (1594, Zwin; 1863, Duinkerke). Het valt dan wel op dat VAN DEINSE in zijn studie over de vinvissen, die langs de kusten van Nederland gevonden zijn, geen enkele als blauwe vinvis heeft kunnen herkennen. Het is mogelijk dat de langs onze kust gestrande eksemplaren afkomstig zijn uit het Kanaal, terwijl de langs de Nederlandse kust gestrande dieren veel meer uit het noorden kwamen.

Familie *BALAENIDAE*

Genus Eubalaena GRAY, 1864

Eubalaena glacialis glacialis (MÜLLER, 1776)

Noordkaper

F. : Baleine des Basques, baleine sarde.
E. : North Atlantic right whale, Biscayan right whale.
D. : Biskayer Wal, Baskenwal, Nordkaper.
Eo. : Nigra baleno.

Synonimie :

Balæna biscayensis : VAN BENEDEN, 1867, 1880, 1886a en c.
Balaena Biscayensis : DE PAUW & WILLENSEN.
Balaena biscayensis : VAN BENEDEN, 1868.
Balaena glacialis BOROWSKI : FRECHKOP.

Algemeen aanzicht. — Groot dier, als volwassene 14 tot 18 m lang. De kop vertegenwoordigt één vierde van de lengte van het ganse lichaam. Geen rugvin. Zwart met enkele lichtere vlekken en uitgroeisels. In de hoog opgerichte muil komen lange (tot 2,5 m) zwarte baleinen voor. Geen plooien in de keel.

Algemene verspreiding. — Noordelijke Atlantische Oceaan. Thans zeer zeldzaam, vroeger algemener; toen ook meermaals in andere zeeën (Golf van Biskaje). Andere ondersoorten bewonen de zuidelijke oceanen en het noorden van de Stille Oceaan.

Noordzee. — Toevallig. In de vroegere eeuwen wellicht algemener, toen ook meermaals tot nabij de Vlaamse kust.

Vroegere gegevens :

DE SELYS-LONGCHAMPS, 1842, p. 16, verwart deze soort met de Groenlandse walvis, *Balaena mysticetus* L., en zegt erover : « dans le moyen âge, il semble qu'on le voyait encore sur celles (= les côtes) de France et de Hollande... ».

DEBY, 1848, p. 174, doet dezelfde vergissing en schrijft : « n'a jamais été trouvé sur nos côtes ».

MAITLAND, 1898, vermeldt hem niet.

FRECHKOP, 1958, p. 527 : « En Belgique : suivant DE PAUW et WILLEMSEN (1905), « 2 vertèbres et 1 côte recueillies dans les dunes à Ostende ».

Enig gekend geval

BELGISCHE KUST

1. 1751, Blankenberge.

a) jong dier, 28 voet (= 8,4 m);
b) gestrand;
c) er waren wellicht overblijfselen in de toenmalige verzameling van de heer VANHUERNE te Brugge, doch hiervan is thans niets geweten;
d) het ganse dier is afgebeeld in het album van de verzameling VANHUERNE; een kopij van deze afbeelding is in het archief van de heer Thijs MOL te Arnhem; deze kopij is afgebeeld in « Lutra », 1962, pl. III;
e) BOWENS, 1792, p. 128;
MOL, 1962, p. 22.

Bemerkingen. — 1. Dit geval is aan het daglicht gekomen dank zij de ontdekking van een album van de verzameling VANHUERNE, dat intussentijd helaas verkocht werd aan een Amerikaan. MOL, die dit album ontdekte, beschrijft het dier als *Balaena* sp. Doch uit de afbeelding mag men afleiden dat het beslist deze soort betreft; hiervan getuigen de vorm van de snuit, de huidknobbels op rug en kop en de ernaast afgebeelde parisitaire cirripede.

2. Men vermeldt de datum 30-XII-1751, doch BOWENS spreekt over 30-IX-1751.

1° NOTA : GEVALLEN UIT DE MIDDELEEUWEN.

Het is geweten dat in de middeleeuwen de Vlaamse vissers op walvissen jaagden in de Noordzee. In dat geval kan slechts deze soort in aanmerking komen, want ze was de enige die bereikbaar was : immers, vinvissen

zijn te snel, potvissen komen slechts onregelmatig in de Noordzee voor, en de Groenlandse walvis leeft uitsluitend in polaire gebieden. Er is het geval gekend van een walvis, buit gemaakt door inwoners van Nieuwpoort, die aanleiding heeft gegeven tot een ernstige betwisting met de Abdij der Duinen.

Het is aannemelijk dat volgend konkreet geval tot deze soort zou behoord hebben :

1. 1178, Oostende.

a) 42 voet (12,5 m);
b) na een storm op het strand geworpen;
c) het kadaver werd door de magistraten van Brugge aangeboden aan graaf Filips van Vlaanderen;
d) geen ?
e) BERNAERT, 1828, p. 10;
BOWENS, 1792, deel I, p. 5;
DEWHURST, 1832, p. 219.

Bemerkingen. — 1. Dat het deze soort betreft kan afgeleid worden uit de lengte van het dier en uit het gegeven dat de snuit van het dier geleek op de bek van een arend (een sterk overdreven voorstelling van de kromming in de muil van het dier).

2. BOWENS vermeldt als bronnen : J. MARCHANTIUS, p. 79, en OUDEGHERST, p. 140.

2° NOTA : SUBFOSSIELE RESTEN VAN DEZE SOORT.

Enige beenderresten die in holocene grondlagen langs de kust der Noordzee gevonden werden, worden aan deze soort toegeschreven. Het is echter niet uit te maken of ze zouden afkomstig zijn van dieren die in in de Noordzee of elders gevangen werden en door de vissers naar de kust werden gesleept, ofwel van gestrande specimens.

Men kan alzo volgende gegevens vermelden.

1. Veurne. — Gevonden in 1867 : de bovenste helft van een der voorste ribben. Afmetingen : 70 cm lang, 9 cm breed, 7 cm dik. Het stuk moet indertijd met een scherp (wellicht metalen) voorwerp bewerkt zijn geweest, te oordelen naar de talrijke inkervingen. Het lag in « zwarte vaste grond » boven de kleilaag op 4 m diepte. Het dateert wellicht van een oudere periode dan van de tijd van de Sint-Niklaas-abdij, die aldaar opgericht was. Ook andere beenderen, o.a. van een rund, werden tezelfdertijd aldaar gevonden.

Literatuur :

DEBRAY, 1876, pp. 88-89;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FRECHKOP, 1958, p. 527;
VAN BENEDEN, 1867, pp. 15-17;
VAN BENEDEN, 1878c, p. 969;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 117;
VAN BENEDEN, 1886c, p. 37;
VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, pp. 102, 110.

Deze rib is afbeeld in de atlas van VAN BENEDEN & GERVAIS, pl. VII, fig. 12.

Bemerking. — Verkeerdelijk wordt dit stuk soms beschreven als afkomstig van Oostende. Zie hiervoor de bemerking na het volgende geval.

2. Belgische kust (?). — In de verzamelingen van het Instituut voor Dierkunde te Leuven bezat VAN BENEDEN twee lendenwervels, die hij aan deze soort toeschreef. Zij waren afkomstig van de verzameling van PARET te Slijkens-Bredene en zij waren, zoals hij het in 1867, voor het eerst uitdrukt : « ... et qui ont été probablement déterrés non loin des dunes ». In 1868 geeft hij echter als oorsprong Oostende op, hetgeen hij in zijn « Ostéographie » (1868-1880) eveneens doet, met als rechtvaardiging dat alles uit de verzameling van PARET afkomstig is uit de streek van Oostende. In 1886a herhaalt hij het alzo, doch in zijn monografie over de soort (1886c) spreekt hij over drie wervels (zie de bemerking). Een dezer wervels is afgebeeld in de atlas van VAN BENEDEN & GERVAIS, pl. VII, fig. 2, een andere in fig. 3.

Literatuur :

DE JUMNÉ, 1854, p. 40;
DE PAUW & WILLEMSEN, 1905, p. 327;
FRECHKOP, 1958, p. 527;
VAN BENEDEN, 1867, p. 18;
VAN BENEDEN, 1868, p. 113;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 116;
VAN BENEDEN, 1886c, pp. 36, 40;
VAN BENEDEN & GERVAIS, 1868-1880, pp. 102, 103, 109, 609-610.

Bemerking. — Naar men kan oordelen is er enige tegenstrijdigheid in VAN BENEDENs gegevens van 1886 (a en c). Deze tegenstrijdigheid is meteen een verklaring van de onjuistheid nopens het geval van Veurne. Immers, in zijn lijst der stuks in de verzamelingen (1886a) schrijft VAN BENEDEN : « deux vertèbres des dunes, recueillies à Ostende, et une côte (2). Une troisième lombaire, d'origine inconnue, achetée à une vente en 1873 ». In het zelfde jaar (1886c) schrijft hij echter de oorsprong van de drie wervels aan Oostende toe.

Een dergelijke zinsnede kan er trouwens DE PAUW & WILLEMSEN toe gebracht hebben te menen dat ook de rib (zie geval 1 : Veurne) uit Oostende afkomstig zou zijn. Dat het echter wel degelijk de rib van Veurne is, die bedoeld wordt, wordt bewezen door de voetnota bij de tekst van VAN BENEDEN.

3. Mardijke (Pas-de-Calais). — Drie wervels en een rib, gevonden rond 1875 in blauwe, zandige klei onder de tweede turflaag, 0,24 m onder het zeepeil, op 4,7 km van de huidige kustlijn. De stuks berusten in het Musée de Géologie et de Paléontologie te Rijsel (Lille).

Literatuur :

DEBRAY, 1876, p. 88;
VAN BENEDEN, 1877, p. 745;
VAN BENEDEN, 1878c, p. 969;
VAN BENEDEN, 1886a, p. 111;
VAN BENEDEN, 1886c, pp. 36-37.

4. Kales (Pas-de-Calais). — Enige beenderen, o.a. wervels en een rib, gevonden in 1880. Literatuur : VAN BENEDEN, 1886c, p. 37.

5. Guemps, omgeving van Rijsel (Lille). — Een stuk rib. Gevonden in turf op 3 m diepte. Dit stuk was geassocieërd met beenderen van mensen, herten, paarden, bevers en eekhoorns en met artefakten. Dit wijst er dus op dat de vroegere bewoners de stukken walvis, ofwel de beenderen ver over het land droegen, wellicht voor het maken van voorwerpen. Literatuur : VAN BENEDEN, 1886c, p. 37.

6. Zeeland. — VAN BENEDEN, 1886c, p. 37, vermeldt dat DE MAN, konservator van het museum te Middelburg, in zijn museum een wervel heeft die beslist van deze soort afkomstig is en een zesde borstwervel is. De plaats van herkomst is echter niet duidelijk.

7. Anderzijds bestaan ook stuks die eventueel van elders kunnen komen. Het Dierkundig Museum der Rijksuniversiteit te Gent bezit twee wervels, die een derde en een tiende lendenwervel van deze soort zouden zijn. Volgens de etiket, die aan de laatste vasthangt komt het stuk uit de streek van Aalst, waar het in 1859 in de resten van een oude abdij gevonden werd. Literatuur : VAN BENEDEN, 1886a, p. 103 en 1886c, p. 36.

8. VAN BENEDEN, 1886a, p. 101, vermeldt ook dat het Gemeentemuseum te Duinkerke enige beenstukken van walvisachtigen bezit, afkomstig uit de duinen en uit de turf. De soort is niet bepaald.

3° NOTA : DE GROENLANDSE WALVIS, *Balaena mysticetus* L.

Ten tijde van de walvisvaart werden vele resten, vooral de zeer lange onderkaken, naar huis gebracht door walvisvaarders en voor allerlei doeleinden gebruikt. In Nederland, en wel vooral op de Friese eilanden,

werden deze onderkaken als weidepalen gebruikt, zoals VAN DEINSE dit zo dikwijls beschreven heeft.

Voor België is slechts één geval van dergelijk gebruik gekend : twee onderkaken die ergens in een weide in Vlaanderen (in het Land van Waas ?) hebben gestaan en naderhand als balk hebben gediend. Zij werden door Dr VAN RAEMDONCK uit Sint-Niklaas aan VAN BENEDEN geschonken (zie 1887, pp. 48-49). De oorsprong dezer beenderen ligt wellicht in het hoge noorden, van waar ze als souvenir zullen meegebracht zijn door een deelnemer van een walvisjacht.

Men gelieve te noteren dat meermaals strandingen van de gewone vinvis en van de potvis vermeld zijn geweest onder de naam *Balaena mysticetus* (L.).

BESLUIT

De noordkaper blijkt vroeger veel talrijker te zijn geweest in de Noordzee dan thans, nu het dier haast volkomen uitgestorven is. Voor onze streken getuigen hiervoor de talrijke beenderresten, die aan deze soort worden toegeschreven en die afkomstig kunnen zijn, zowel van gestrande als van gevangen dieren. De jacht, die in de middeleeuwen op walvissen bedreven werd, betreft wellicht deze soort. Voor de laatste eeuwen zijn in West-Europa slechts zeer schaarse gevallen gekend en het is een gelukkig feit dat onlangs een geval uit Blankenberge in 1751 onze lijst is komen aanvullen. Wellicht kan historisch onderzoek hier meer aan het licht brengen.

APPENDIX A

NIET-GEDETERMINEERDE SPECIMENS

Van heel wat specimens treft men vermeldingen aan in de literatuur, of wordt men op de hoogte gebracht door bereidwillige medewerkers, zonder dat het mogelijk is de juiste soort te kennen.

Daarom volgt hierna een lijst die nog sterk voor uitbreiding vatbaar is. Het moge gehoopt worden dat van sommige specimens ooit nadere gegevens zouden gekend geraken zodat soortbepaling zou mogelijk zijn.

Gemakshalve worden de specimens ingedeeld volgens grootte.

A. Grote dieren : meer dan 10 meter.

— 875 : oudste vermelding (Mariene encyclopedie);
— 1123 : gevecht van Vlaamse vissers met een walvis (Mariene encyclopedie);
— 1189, Blankenberge : een zeer groot specimen, volgens gegevens van MONTANUS, aangehaald door BOWENS, 1792, deel II, p. 134 en VAN BENEDEN, 1862, p. 472;

— 1334 : vissers van Oostende vangen een dier van 40 voet lang; uit « Délices des Pays-Bas », aangehaald door VAN BENEDEN, 1862, p. 472;
— 1404, Duinkerke, op Goede Vrijdag: een specimen van 80 voet werd gevangen (VAN HAGELAND, 1961, p. 86, overgenomen uit gegevens van G. GEZELLE);
— 1489, Blankenberge: kwam dicht bij het strand (vermeld in SANDERUS A.: « Verheerlijckt Vlaenderen » Deel I, Boek 6, p. 210, 1735).
— 23-II-1910, Duinkerke: een specimen van 19 m lengte (bericht in een krant);
— zomer 1917, Oostende: een specimen lag dood op het wegens oorlogsfeiten niet bereikbare strand (mededeling van Oostendenaars);
— zomer circa 1935, Lombardsijde : een grote walvis op het strand (mededeling van een inwoner van Lombardsijde).

NOTA BIJ A.

Het is niet overbodig alhier te noteren dat soms valse berichten over strandingen van walvissen gelanceerd worden als aprilgrap. Een Antwerpse krant deed dit o.a. in 1950 en in 1962 en publiceerde zelfs getrukeerde foto's waarbij men de dieren kon zien, gestrand op de Antwerpse linkeroever. Zie hiervoor bij de potvis, *Physeter catodon* L., 1° nota bij C: Schelde (p. 99).

B. Middelgrote dieren : tussen 4 en 10 meter.

— 6-XI-1875, Terneuzen : een 7 m lang dier; heeft enige dagen aan de Westpier aldaar gelegen (zie: BAERT, 1967, p. 4);
— 1934, Oostende : een 8 m lang dier wordt te Oostende aangevoerd en tentoongesteld; eventueel echter een haai (zie: VAN HAGELAND, 1961, pp. 119-120);
— circa 1957 : een dier van ongeveer 10 m lengte werd tentoongesteld in een vishandel te Ieper; zou eventueel ook een haai kunnen zijn (mededeling van een persoon die het dier gezien heeft);
— 1965 ? Oostduinkerke : een specimen van ongeveer 10 m gestrand (mededeling van personen aldaar);
— winter 1965-1966, Blankenberge : een specimen van ongeveer 10 m; eventueel een haai (mededeling van vissers uit Zeebrugge);
— 1966, Oostende : een specimen van wel 5 m (mededeling van personen aldaar);
— tussen 1960 en 1965, langs de Franse Noordzeekust : een specimen van 4 m (gezien door de heer C. INGHELBRECHT uit Raversijde).

NOTA BIJ B : HISTORISCHE BRONNEN.

GIUCCIARDINI vermeldt in zijn « Belgium, dat is: Nederlandt » (1648) op p. 302, na de vermelding van de stranding van acht walvissen te Oos-

tende (zie onder potvis, *Physeter catodon* L., 3e nota bij A : Belgische kust) dat in hetzelfde jaar (1403 of 1404 ?) te Oostende ook een « zeevercken » gevangen werd « van lijve ende vleesche een oprecht vercken gelijkend, maar tweemaal grooter ». Misschien is hier een butskop, *Hyperoodon ampullatus* (FORSTER) bedoeld, die inderdaad een stompe snuit heeft en wit is.

BOWENS, 1792, deel I, p. 18, vermeldt dit geval ook, doch situeert het in februari 1419; zijn gegevens zijn afkomstig uit MEYERUS, p. 249.

C. Kleinere dieren : minder dan 4 meter.

— 1914, Heist (of in zee ?) : een specimen van 150 à 200 kg (volgens een oude visser uit Heist);
— 16-III-1945 : kadaver van een « dolfijn », 40 cm (te Blankenberge (SPRINGAEL, p. 39); wellicht een bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.);
— 21-II-1958, Middelkerke : een kadaver van 2 m spoelt aan, doch wordt bij het volgende hoogwater terug in zee gesleurd; krantebetrichten spreken over een slurf en slagtanden bij dit specimen;
— VI-1964, Knokke : een specimen van 1,5 m aangespoeld, wellicht een bruinvis, *Phocoena phocoena* (L.) (mededeling van de heer VAN OOSTVELD);
— herfst 1966, Mariakerke-Oostende : een specimen van 2 m aangespoeld, wellicht een bruinvis (mededeling van een student aldaar);
— herfst 1966, Schelde nabij Antwerpen : een specimen waargenomen (volgens een mededeling in een krant).

1° NOTA BIJ C : DOLFIJNEN (?) TE BLANKENBERGE.

In 1934 (op 10-VIII ?) een 12-tal specimens in de vissershaven van Blankenberge. Het lot dezer dieren is ongelukkig geweest : een jager schiet op de dieren. Deze komen in paniek en rammen drie visserssloepen, die naderhand zinken. Als gevolg daarvan wordt het leger ingezet om al deze dieren te doden. Zij worden uit de haven gesleept en tentoongesteld. Het is niet geweten wat er naderhand mee gebeurd is. Het zouden dolfijnen *Delphinus delphis* L. geweest zijn (volgens een mededeling van de heer J. ASPESLAGH van Blankenberge).

2° NOTA BIJ C : EEN DOLFIJN TE MECHELEN.

Een op 25 en 26-IV-1952 te Mechelen in de Dijle waargenomen specimen, dat voor een bruinvis aangezien werd, zou volgens de heer J. TIJSKENS, die het ook waargenomen heeft, een scherp afgetekende snuit en witte flanken hebben gehad. Eventueel dus een dolfijn, *Delphinus delphis* L.

APPENDIX B

ANDERE SOORTEN, WIER AANWEZIGHEID REEDS WERD VASTGESTELD IN DE NOORDZEE

ODONTOCETI (TANDWALVISSEN)

SUSUIDAE : geen.

DELPHINIDAE :

Stenella coeruleoalba (MEYEN, 1833) (19) - Gestreepte dolfijn.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen specimen 2 m à 2,45 m lang. Vorm ongeveer lijk die van een dolfijn, *Delphinus delphis* L. Rug zwart, onderzijde wit, met een duidelijke, zwarte lijn langs de zijden.

Algemene verspreiding. — Pelagisch. Atlantische en Stille Oceaan. Soms ook Middellandse Zee. Binnen deze soort worden eventueel ondersoorten herkend.

Noordzee. — Een geval op 15-IV-1967 te Oterdum, Groningen, Nederland (VAN UTRECHT & HUSSON, 1968).

Pseudorca crassidens (OWEN, 1846) - Kleine zwaardwalvis.

Algemeen aanzicht. — Als volwassen specimen tussen 3,5 en 6 m lang; de wijfjes zijn echter kleiner dan de mannetjes. Volkomen zwart. Zoals bij de zwaardwalvis, *Orcinus orca* (L.), geen afgetekende snuit. Sterke tanden. Korte, puntige borstvinnen. Eerder korte rugvin.

Algemene verspreiding. — Kosmopoliet, behalve in de poolzeeën. Pelagisch.

Noordzee. — Meerdere gevallen gekend voor de kusten van Groot-Brittannië, Nederland, Duitsland, Denemarken, Zweden. Verschijnt soms zelfs in de vorm van een invasie. Ook meermaals vastgesteld in de Oostzee.

MONODONTIDAE :

Monodon monoceros (LINNÉ, 1758) - Narwal.

Algemeen aanzicht. — Het volwassen dier is tussen 4 en 5,5 m. Daarenboven heeft het mannetje een slagtand van 1,75 à 2,75 m. Licht van kleur, met duidelijke vlekken. Hoog voorhoofd.

(19) HERSHKOVITZ, 1966, p. 27, wiens kataloog hier gevolgd werd voor de nomenklatuur, vernoemt deze soort als *Stenella coeruleoalbus*, al blijkt hij zelf niet akkoord te gaan met deze uitgang van de soortnaam.

Algemene verspreiding. — Arktische zeeën. Zeldzaam in meer zuidelijke gebieden.

Noordzee. — Enige malen vastgesteld langs de Britse kusten van de Noordzee. Eenmaal in Nederland. Driemaal langs de kust van Sleeswijk-Holstein (SCHULTZ).

PHYSETERIDAE :

Kogia breviceps (BLAINVILLE, 1838) - Dwergpotvis.

Algemeen aanzicht. — Slechts 2,2 à 3,35 m lang. Donkergrijs bovenaan, lichter onderaan. Plompe, vooruitstekende kop. Tanden in de onderkaak.

Algemene verspreiding. — Stille en Indische Oceaan, bij gelegenheid echter ook in de Atlantische Oceean. Pelagisch.

Noordzee. — Een geval in Nederland (1925).

HYPEROODONTIDAE :

Mesoplodon grayi VON HAAST, 1876 - Spitssnuitdolfijn van GRAY.

Algemeen aanzicht. — Gelijkt goed op de gewone spitsdolfijn, *Mesoplodon bidens* (SOW.), doch is kleiner en lichter van kleur. De tanden van het mannetje staan meer vooraan.

Algemene verspreiding. — Zuidelijke ocenanen. Pelagisch.

Noordzee. — Een geval op de Nederlandse kust in 1927.

Ziphius cavirostris G. CUVIER, 1823 - Dolfijn van CUVIER.

Algemeen aanzicht. — Middelgrote soort : van 5,5 tot 9 m lang. Zeer wisselvallig van kleur. Tamelijk korte snuit en weinig afgetekend voorhoofd. Geen tanden, tenzij een paar in de onderkaken van het mannetje.

Algemene verspreiding. — In alle oceanen. Soms in de aangesloten zeeën. Pelagisch.

Noordzee. — Geen voorbeelden, echter wel twee gevallen in de Oostzee. De gevallen, die men kent voor de Britse kusten, en die door FREUND als voorbeeld voor de Noordzee worden gegeven, betreffen in feite de Noordzeekust niet.

MYSTICETI (BAARDWALVISSEN of BALEINWALVISSEN)

ESCHRICHTIIDAE :

Eschrichtius gibbosus (ERXLEBEN, 1777) - Grijze walvis.

Algemeen aanzicht. — Grote soort : 13 à 15 m lang. Grijs van kleur. Slechts 4 groeven op de keel.

Algemene verspreiding. — Thans slechts in het noordelijk deel van de Stille Oceaan. Zou tot voor enige honderden jaren ook in het noordelijk deel van de Atlantische Oceaan zijn voorgekomen.

Noordzee. — Fossiele beenstukken werden in Nederland gevonden op 3 verschillende plaatsen.

BALAENOPTERIDAE :

Balaenoptera borealis LESSON, 1828 - Noordse vinvis.

Algemeen aanzicht. — Grote soort : 12 à 18,5 m lang. Bovenzijde donkergrijs, onderzijde wit, met onregelmatige scheiding tussen beide kleuren. Tamelijk puntige snuit. Een 50-tal plooien op de keel.

Algemene verspreiding. — Alle oceanen. Soms talrijk langs de Noorse kust.

Noordzee. — Enige voorbeelden gekend, vooral in het noordelijk gedeelte. Ook gekend voor de Nederlandse kust. Ook in de Oostzee reeds vastgesteld.

Megaptera novaeangliae (BOROWSKI, 1781) - Bultrug.

Algemene aanzicht. — Grote soort. 11 à 16 m lang. Rug zwart, onderzijde wit. Een overvloed van knobbels op het lichaam. Zeer lange borstvinnen. Veel plooien op de keel. Grijszwarte baleinen.

Algemene verspreiding. — Alle oceanen. Toont een regelmatig trek langs de kusten.

Noordzee. — Enige gevallen gekend, o.a. 2 langs de kusten van Sleeswijk-Holstein. Ook reeds in de Oostzee vastgesteld.

BALAENIDAE : geen buiten de reeds vernoemde *Eubalaena glacialis glacialis* (MÜLLER).

RÉSUMÉ

Dans cet inventaire-ci une centaine de cas d'échouages et de captures de cétacés ont été enregistrés pour la Côte flamande (c'est-à-dire la côte de la Mer du Nord dès le Pas-de-Calais jusqu'à l'embouchure de l'Escaut)

et pour l'Escaut et ses rivières. Une attention particulière a été attribuée aux cas qui concernent le territoire belge actuel.

Cette liste représente un bon progrès par rapport aux données dispersées qu'on connaissait auparavant : 18 espèces y figurent, dont 15 pour le territoire belge. Inconnues jusqu'ici pour la Belgique étaient : *Delphinapterus leucas* (PALLAS) et *Eubalaena glacialis glacialis* (MÜLLER).

Un tableau général (tableau II) donne une vue d'ensemble des cas cités. Chaque cas est traité séparément tout en signalant : a) les propriétés du spécimen, b) les circonstances de capture ou d'échouage, c) ce qui en a été conservé, d) les représentations, e) des sources de littérature et éventuellement des remarques.

RESUMO

En tiu ĉi inventaro estas listigita cento da kazoj de kaptiĝo au de surstrandiĝo de cetacoj en la regiono de la Flandra Marbordo (t. e. la marbordo de la Norda Maro de la Kalesa istmo ĝis la enmariĝo de la Skeldo) kaj en la Skeldo kaj ĝiaj riveroj. Specialan atenton meritis la kazoj koncernantaj la Belgan teritorion nuntempan.

Tiu ĉi listo reprezentas bonan progreson koncerne al la disaj informoj konitaj antaŭe: troviĝas 18 specioj, el kiuj 15 koncernas Belgan teritorion. Novaj por Belgio estas : *Delphinapterus leucas* (PALLAS) kaj *Eubalaena glacialis glacialis* (MÜLLER).

Superrigardo de al kazoj troviĝas en ĝenerala tabelo (tabelo II). Aparte ĉiu kazo estas diskutata kun indiko de a) ecoj de la specimeno, b) cirkonstancoj de kaptiĝo aŭ de surstrandiĝo, c) konservitaĵoj, d) figuraĵoj, e) literaturfontoj, plus eventuale kelkaj rimarkoj.

BIBLIOGRAFIE

NOTA : De met ° aangeduide werken konden niet gekonsulteerd worden.

ABEL, O.

1902. Les dauphins longirostres du Boldérien (Miocène supérieur) des environs d'Anvers. — *Mém. Mus. r. Hist. nat. Belg.*, 2, 96-188.

1912. *Grundzüge der Palaebiologie der Wirbeltiere.* — Stuttgart.

1931. Das Skelett der Eurhinodelphiden aus dem oberen Miozän von Antwerpen. — *Mém. Mus. r. Hist. nat. Belg.*, 48, 191-334.

BAERT, P.J.

1967. Beurtschipper Leunis ving een walvis. — *De Stem van Oud-Terneuzen,* 4, 3-6.

BEIRENS, L.

1939. De vroegere vischrijkdom der Schelde. — *Weetlust,* 6, 317-321.

BENNET, J.A. & VAN OLIVIER, G.

1822. Naamlijst van Nederlandsche dieren. I. Klasse. Zogende dieren (Mammalia). — *Natuurk. Verhand. Holl. Mij Haarlem,* 11, 89-160.

° BERNAERT

1828. *Notice sur la baleine échouée près d'Ostende, le 5 novembre 1827, et sur les fêtes données par* H. KESSELS *à l'occasion de la prise en possession au nom de S. M. du squelette de ce cétacé.* — Paris.

BIERMAN, W.H. & SLIJPER, E.J.
1948. Remarks upon the species of the genus *Lagenorhynchus*. II. — *Proc. Kon. Ned. Akad. Wetensch.*, LI, 127-133.

BLASIUS, J.H.
1857. *Fauna der Wirbelthiere Deutschlands und der angranzenden Länder von Mitteleuropa. Erster Band : Naturgeschichte der Säugethiere.* — Braunschweig.

BLOMME, A.
1900. *Chroniques de Termonde.* — Dendermonde.

BODEL NIJENHUIS, J.T.
1836. Over de walvischaardige dieren, op de kusten van Nederland van de vroegste tijden af gestrand of gevangen. — *Algem. Konst- en Letterbode,* 1836, 153-156, 163-169, 331-335.

BOEYKENS, G.
1940. *Geschiedenis van Baasrode.* — Wetteren.

BOWENS, J.
1792. *Nauwkeurige Beschrijving der oude en beroemde Zee-stad Oostende, gelegen in de Oostenrijkse Nederlanden.* — Oostende (Herdruk : Handzame, 1958).

BOSCHMA, H.
1938. On the teeth and some other particulars of the sperm whale *(Physeter macrocephalus* L.). — *Temminckia*, 3, 151-278.
1950. Maxillary teeth in specimens of *Hyperoodon rostratus* (MÜLLER) and *Mesoplodon grayi* VON HAAST stranded on the Dutch coasts. — *Proc. Kon. Ned. Akad. Wet. Sect. Sc.*, 53, 775-786.
1951. Quelques baleines de petite taille (Some smaller whales). — *Endeavour,* 10, 131-135.

o BREHM, A.E.
Het leven der dieren. 1ste deel : Zoogdieren. — *Vert. Huizinga.* — 2de druk.

BRUYNINCX, L.
1965. *Dendermonde : Geschiedenis en folklore.* — Dendermonde.

BRINKMANN, A. jr.
1967. The identification and names of our fin whale species. — *Norsk Hvalf. Tid.,* 56, 49-56.

COCKX-INDESTEGHE, E.
1966. Een walvis gestrand in de Schelde boven Antwerpen op 2 juli 1577. — *Noordgouw,* 6, 1-15.

CUNNINGHAM, D.J.
1876. Description of a young specimen of the *Delphinus albirostris.* — *Proc. zool. Soc.,* 1876, 679-686.

CUVIER, F.
1836. *De l'histoire naturelle des cétacés (+ atlas).* — Paris.

CUVIER, G.
1825. *Recherches sur les ossemens fossiles. Tome cinquième. Première partie,* 3e ed. — Paris.
1829. *Règne animal. 1re partie.* — Paris, 2e éd.

DEBRAY, H.
1876. Compte-rendu d'observations faites entre Bourbourg et Dunkerque. — *Ann. Soc. géol. Nord,* 3, 88-89.

DE BURBURE DE WESEMBEECK, A.
1946. Eeuwfeest lijn Oostende-Dover. — *Bestuur Zeewezen,* Oostende.

DEBY, J.
1846a. On some whales stranded on the Belgian coast. — *Zoologist,* 4, 1462-1470.
1846b. On whales stranded on the Belgian coast. — *Zoologist,* 4, 1528-1539.
1848. *Histoire naturelle de Belgique. Tome I : Mammifères.* — Bruxelles.

DE CLERCQ, A.
1937. Over de scheikundige samenstelling van het vleesch van den dolfijn *Delphinus delphis.* — *Verh. nat. Kongr. Zee,* 302.

DE JUMNÉ, D.
1854. *Notice sur le cabinet de M. L. F. Paret.* — Gand.

DENKER, C.
1905. Iets over vinvisschen. — *Levende natuur*, 9, 248-249.

DE PAUW, L. & WILLEMSEN, G.
1905. Notice sur les cétacés échoués dans l'Escaut en 1577. — *Ann. Cercle arch. Pays de Waes*, 23, 323-329.

DE SELYS-LONGCHAMPS, E.
1842. *Faune belge. — 1re partie. Indication méthodique des mammifères, oiseaux reptiles et poissons observés jusqu'ici en Belgique.* — Liège.

DE SMET, W.
1967. Walvissen en « Flippers ». — *Jeugd en Wet. Kat. Ond.*, 15, 5-8.

DEWHURST, H.W.
1832. Observations on the zoology and comparative anatomy of the skeleton of the *Balænoptéra Rorqual,* Broadnosed whale, now exhibiting at the Pavilion, King's Mews, Charing Cross. — *Mag. nat. Hist.*, 5, 214-233.

DUBAR, J.
1828. *Ostéographie de la baleine, échouée à l'est du port d'Ostende le 4 novembre 1827.* — Bruxelles.

DUDOK VAN HEEL, W.
1962. Sounds and cetacea. — *Neth. Journ. Sea Res.*, 1, 407-508.

DUMORTIER, B. C.
1839. Mémoire sur le delphinorhynque microptère échoué à Ostende. — *Mém. Acad. r. Sc. Belg.*, 12, 13 pp.

EECKHOUT, R.
1968. *Zoeklicht op Bredene : Historische gegevens en wetenswaardigheden.* — Bredene.

ESCHRICHT, D. F.
1849. *Zoologisch-anatomisch-physiologische Untersuchungen über die Nordischen Wallthiere. Erster Band.* — Leipzig.

FISCHER, J. B.
1829. *Synopsis mamalium.* — Stuttgart.

FISCHER, P.
1881. Cétacés du sud-ouest de la France. — *Act. Soc. Linn. Bordeaux*, 35, 5-219.

FLOWER, W. H.
1864. Notes on the skeletons of whales in the principal museum of Holland and Belgium. — *Proc. zool. Soc. London*, 1864, 384-420.

FRASER, F. L.
1946. Report on cetacea stranded on the British coasts from 1933 to 1937. — London : *Brit. Mus., Rep. Cetacea*, nº 12.

FRECHKOP, S.
1958. *Faune de Belgique. Mammifères.* — Bruxelles : *Inst. r. Sc. Nat.*

FRÉDOL, A.
1865. *Le monde de la mer.* — Paris.

FREUND, L.
1932. Cetacea *in* GRIMPE und WAGLER : *Die Tierwelt der Nord- und Ostsee.* — V. 22, fasc. 12, k. I. — Leipzig : *Akad. Verlagsgesellsch.*

GERVAIS, P.
1855. *Histoire naturelle des mammifères.* — T. 2. — Paris.

GERVAIS, P. & VAN BENEDEN, P. J.
1868-1880. zie VAN BENEDEN, P. J. & GERVAIS, P.

GRAY, J. E.
1850. Cetacea *in : Catalogue of the specimens of mammalia in the collections of the British Museum.* Part. I. — London : *Brit. Mus.*

1864a. On the cetacea which have been observed in the seas surrounding the British Isles. — *Proc. zool. Soc. London*, 1864, 195-248.
1864b. Notes on the whalebone-whales, with a synopsis of the species. — *Ann. Mag. nat. Hist.*, 3rd ser., 14, 345-353.
1866. *Catalogue of seals and whales in the British Museum.* — London : *Brit. Mus.*

GRONOVIUS, L. T.
1760. Animalium in Belgio habitantium centuria. — *Acta helvet.*, 4, 243-270.

HARMER, S. F.
1925. Report on cetacea stranded on the British coasts during 1923 and 1924. — London : *Brit. Mus., Rep. Cetacea*, nº 9.
1927. Report on cetacea stranded on the British coasts from 1913 to 1926. — London : *Brit. Mus., Rep. Cetacea*, nº 10.

HERSHKOVITZ, Ph.
1966. Catalog of living whales. — *Bull. Smithsonian Inst. nat. Mus.*, nº 246.

HOUTTUYN, F.
1762. *Natuurlijke historie of uitvoerige beschrijving der dieren, planten en mineraalen.* 1ste deel, 3de stuk : *Vervolg der zoogende dieren.* — Amsterdam.

IJSSELING, M. A. & SCHEYGROND, A.
1949. *De zoogdieren van Nederland.* — Zutphen. 2de druk.

JUNGE, G. C. A.
1936. De butskop (*Hyperoodon rostratus* MÜLL.) van Egmond. — *Levende Natuur*, 41, 16-20.

JUX, U. & ROSENBAUER, K. A.
1959. Zum Vorkommen von Cetaceen-Resten in jung-pleistozänen Flussablagerungen der Niederrheinischen Bucht. — *Neues Jahrb. Geol. Paläont.*, 108, 81-126.

KELLOGG, R.
1940. Whales, giants of the sea. — *Nat. geogr. Mag.*, 77, 35-90.

KEMNA, A.
1897. *P. J. van Beneden : La vie et l'œuvre d'un zoologiste.* — Anvers.

KÜKENTHAL, W.
1914. Untersuchungen an Walen. — *Jena. Zschr. Naturw.*, 51, 1-122.

LAMEERE, A.
1895. *Manuel de la faune de Belgique.* T. I : *Animaux non-insectes.* — Bruxelles.

LESSON, R. P.
1828. *Complément des œuvres de Buffon.* T. I : *Cétacés.* — Paris.

LILLJEBORG, W.
1866. Synopsis of the cetaceous mammalia of Scandinavia (Sweden and Norway). — Ray Society : *Recent memoirs on the Cetacea*, pp. 219-309.
1874. *Sveriges och Norges Ruggradsdjur.* I. *Däggdjurer.* — Uppsala.

LOOSJES, P.
1812. Iets over de zoogenaamde Walvisschen op de kusten van Holland gestrand of gevangen. — *Algem. Konst- en Letterbode*, 1812, 277-283, 292-299.

MAITLAND, R. T.
1898. *Notes sur les animaux rares des Pays-Bas et de la Belgique flamande.* Classe I. *Mammalia.* — La Haye.

º MATHER, H.
1831. *Account of the Ostend whale.*

MESSIAEN, M.
1963. De Nieuwpoortse reuzen. — *Nieuwpoort*, 5, 77-91.

MOL, T.
1960. Nieuwe gegevens over de walvis van Kessels. — *Lutra*, 2, 8-10 .
1962. Afbeeldingen van walvisachtigen (Cetacea) in een catalogus van een oud kabinet in Brugge. — *Lutra*, 4, 21-22.
1969. Over enige walvisprenten uit de zestiende eeuw. — *Antiek*, 3, 381-384.

MORREN, Ch.
1829. Over de *Balaenoptera rostrata* van Fabricius en beoordeling der werken, welke over een dier dezer soort, den 4den November 1827, ten oosten van de haven van Ostende gestrand, uitgegeven zijn. — *Bijdr. natuurk. wet.*, 4, 52-84.

MULDER, Cl.
1836. Iets over walvischaardige dieren, op de kusten van Nederland van tijd tot tijd gestrand of gevangen. — *Algem. Konst- en Letterbode.* 1836, 434-441, 450-455, 466-474.

NIESEN, F.
1937. De Zeeuwse potvisschen. — *In Weer en Wind,* 1, 69-71.

° PASTEUR, I. D.
1800. *Beknopte natuurlijke historie der Zoogende Dieren. D. 3.* — Amsterdam.

RYBENS, J. B. & DE ROO, Th., Sr & Jr
1966. Beschrijving der Stad en de Haven van Nieuport. — *Dokumenten Bachten de Kupe,* 10.

POELMAN, M.
1864. Sur un *Delphinus Eschrichtii,* échoué à Flessingue. — *Bull. Acad. r. Belg.,* 2e sér., 17, 604-608.

SCHINZ, H.
1845. *Systematisches Verzeichniss aller bis jetzt bekannten Säugethiere oder Synopsis mammalium nach dem Cuvier'sche System.* — Zweiter Band. — Solothurn.

SCHLEGEL, H.
1831. Verhandeling over eenen, in het jaar 1826, aan de Noord-Hollandsche kust gestranden vinvisch. — *Nieuwe Verh. 1ste kl. Kon. Ned. Inst.,* 3, 1-26.
1841. Beiträge zur Charakteristik der Cetaceen. — *Abhandl. Geb. Zool. u. vergl. Anat.,* 1, 44 pp.
1862. *De dieren van Nederland : Gewervelde dieren.* — Haarlem.
1870. *Natuurlijke historie van Nederland : De zoogdieren.* — Amsterdam.

SCHOUTEET
1958. « *Gedenckweerdige Aanteeckeningen* » van G. A. VERBRUGGE. — Brugge.

SCHULTZ, W.
1967. Der Schwertwal — *Orcinus orca* (LINNAEUS, 1758). Einige Bemerkungen zum Fund des gestrandeten Schwertwales bei Rantum/Sylt (am 17.9.1965). — *Zschr. Säugetierk.,* 32, 90-103.

SLIJPER, E. J.
1931. Ueber Verletzungen und Erkrankungen der Wirbelsäule und Rippen bei den Cetaceen. — *Anat. Anz.,* 71, 156-185.
1936. *Die Cetaceen vergleichend-anatomisch.* — Den Haag.
1938. Die Sammlung rezenter Cetacea des Musée royal d'Histoire naturelle de Belgique. — *Meded. Kon. natuurhist. Mus. Belg.,* 14, n° 10.
1958. *Walvissen.* — Amsterdam.

SPRINGAEL, R.
1950. Vogelwaarnemingen aan de Belgische kust. — *De Wielewaal,* 16, 35-39.

STRIJBOS, J.
1937. Strandvondsten. — *Levende Natuur,* 37, 47-51.

TEIRLINCK, I.
1882. Mammalogie belge. Tableaux dichotomiques. — *L'Avenir,* 7, 34, 52-53, 91-93, 115-116, 147-148, 168-169, 199-201, 250-251, 259.

TOMILIN, A. G.
1957. *Mammals of the USSR and adjacent countries.* V. IX : *Cetacea* (1967 — Israel Program for Scientific Translations).

TROUESSART, E. L.
1884. *Histoire naturelle de la France.* 2e partie : *Mammifères.* — Paris.

TRUE, F. W.
1889. Contribution to the natural history of the Cetaceans. A review of the family Delphinidae. — *Bull. U.S. nat. Mus.,* n° 36.

VAN BAMBEKE, C.

1866. Sur le squelette de l'extrémité antérieure des cétacés. — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 18, 1-20.

1868. Quelques remarques sur les squelettes de Cétacés, conservés à la collection d'anatomie comparée de l'Université de Gand. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 26, 20-61.

1875. Sur un dauphin échoué à La Panne, le 20 décembre 1874. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 39, 14-15.

1888. Sur les follicules rencontrés dans l'épiderme de la mâchoire supérieure chez *Tursiops tursio*. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 3e sér., 15, 503-514.

VAN BEMMELEN, A. A.

1864. Lijst der zoogdieren tot heden in den wilden staat in Nederland waargenomen. — Leiden : J. A. HERKLOTS : *Bouwstoffen voor een fauna van Nederland*, 3de deel, 228-254.

1866. Aanvulling der mededelingen over de zoogdieren, vogels en kruipende dieren. — Leiden : J. A. HERKLOTS : *Bouwstoffen voor een fauna van Nederland*, 3de deel, 414-432.

VAN BENEDEN, E.

1874. Sur la capture dans l'Escaut, au mois de novembre 1873, d'un *Hyperoodon rostratum*. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 27, 35.

VAN BENEDEN, P. J.

1857. Sur une baleine prise près de l'île de Vlieland et dont le squelette est monté au Jardin Royal de Zoologie d'Anvers. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 1, 390-403.

1859. Note sur un cétacé trouvé mort en mer. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 7, 312-317.

1861. Recherches sur la faune littorale de Belgique. Cétacés. — *Mém. Acad. r. Belg.*, 32, 38 pp.

1862. La côte d'Ostende et les fouilles d'Anvers. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 12, 453-483.

1863a. Sur un dauphin nouveau et un ziphioïde rare. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 16, 61-62.

1863b. Sur un dauphin nouveau et un ziphioïde rare. — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 16, 27-46.

1864. Notice sur un cétacé échoué devant la ville d'Anvers, le 27 avril 1864. — *Bull. Acad. r. Sci. Belg.*, 2e sér., 17, 439-443.

1865a. Rapport sur le travail de M. le docteur VAN BAMBEKE, intitulé : Sur le squelette de l'extrémité antérieure des cétacés. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 19, 388-392.

1865b. Note sur les cétacés. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 20, 851-854.

1866. Note sur un *Mesoplodon sowerbyensis* de la côte de Norvège. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 22, 218-221.

1867. Note sur la découverte d'un os de baleine, à Furnes. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 23, 13-21.

1868. Les squelettes de Cétacés et les musées qui les renferment. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 25, 88-126.

1869a. Les Balénoptères du Nord de l'Atlantique. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 27, 281-291.

1869b. Sur une Baleinoptère échouée dans l'Escaut au mois de mai 1869. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 27, 680-682.

1870. Une *Balænoptera musculus* capturée dans l'Escaut. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 30, 320-322.

1871. Mémoire sur une Balénoptère capturée dans l'Escaut en 1869. — *Mém. Acad. r. Belg.*, 38, 36 pp.

1875. Notice sur la grande Baleinoptère du Nord (*Balaenoptera Sibbaldii*), d'après les notes tirées du journal du Dr. Otto FINSCH, de Brême. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 39, 853-870.

1877. Un mot sur une baleine capturée dans la Méditerranée. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 43, 741-745.

1878a. La distribution géographique des Balénoptères. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 45, 167-178.

1878b. La distribution géographique de quelques cétodontes. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 45, 401-409.
1878c. Un mot sur la pêche de la baleine et les premières expéditions arctiques. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 2e sér., 46, 966-985.
1881. Une page de l'histoire d'une baleine, ou la cétologie il y a cinquante ans. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 3e sér., 2, 630-666.
1882. Mémoire sur les orques observés dans les mers d'Europe. — *Mém. Acad. r. Belg.*, 43, 33 pp.
1884. Une nouvelle *Balenoptera rostrata* dans la Méditerranée. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 3e sér., 8, 713-719.
1885. Un mot sur les deux Balénoptères d'Ostende de 1827 et de 1885. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 3e sér., 9, 145-151.
1886a. Description des ossements fossiles des environs d'Anvers. 5e partie. — *Ann. Mus. r. Hist. nat. Belg.*, sér. Paléont, no 13.
1886b. Les cétacés des mers d'Europe. — *Bull. Acad. r. Belg.*, 3e sér., 10, 707-732.
1886c. Histoire naturelle de la baleine des Basques (*Balæna biscayensis*). — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 38, 44 pp.
1887. Histoire naturelle de la baleine franche (*Balæna mysticetus*). — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 40, 55 pp.
1888a. Histoire naturelle des Balénoptères. — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 41, 145 pp.
1888b. Les Ziphioïdes des mers d'Europe. — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 41, 119 pp.
1889. Histoire naturelle des Delphinides des mers d'Europe. — *Mém. cour. Acad. r. Belg.*, 43, 253 pp.

VAN BENEDEN, P. J. & GERVAIS, P.
1868-1880. *Ostéographie des cétacés vivants et fossiles* (texte + atlas). — Paris.

VAN BREDA, J. G. S.
1827. Eenige byzonderheden omtrent den walvisch die den 5den November 1827, by Oostende gestrand is. — *Algem. Konst- en Letterbode*, 1827, 341-349.
1829. Aanteekening omtrent eene nieuwe soort van dolfijn. — *Nieuwe Verh. 1ste kl. Kon. Ned. Inst.*, 1, 235-237.

VAN BREDA, J. G. S. & SCHLEGEL, H.
1835. Rorqual op onze kusten. — *Algem. Konst- en Letterbode*, 1835, 235-236, 243-244.

VAN CLEEMPUT, G.
1959a. De rijkdom van de bibliotheek der Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen. — *Zoo* (ned. uitg.), 25, 60-63.
1959b. La richesse de la biliothèque de la Société royale de Zoologie d'Anvers. — *Zoo* (éd. fr.), 25, 60-63.

VAN DEINSE, A. B.
1918a. Over de potvisschen in Nederland gestrand tusschen de jaren 1531-1788. — *Zool. Meded. Leiden*, 4, 22-50.
1918b. Over de vinvisschen in de landen om de Noordzee gestrand tusschen de jaren 1306-1918. — *Zool. Meded. Leiden*, 4, 179-245.
1924. Over « dolfijnen » die geen dolfijnen waren. — *Levende Natuur*, 28, 298-302.
1931. *De fossiele en recente Cetacea van Nederland.* — Amsterdam.
1935. Pseudo-albinisme bij *Phocaena phocaena.* — *Levende Natuur*, 40, 113-117.
1937. Het zeegedrocht uit het Hellegat van 1757. — *Arch. Zeeuws Gen. Wet.*, 1937, 1116-1119.
1941. Over een oude stranding van een butskop (*Hyperoodon rostratus*). — *Levende Natuur*, 46, 94-96.
1946. De recente cetacea van Nederland van 1931 tot en met 1944. — *Zool. Meded. Leiden*, 26, 139-210.
1948. De Nederlandse cetacea van 1947. — *Zeepaard*, 8, 23-24.
1949. De Nederlandse cetacea van 1948. — *Zeepaard*, 9, 32-35.
o 1950. Het geraamte van de walvis van Herman Kessels, december 1828, te Rotterdam. — *Rott. Jaarb.*, 1950, 209-214.
1951a. Het walvissennieuws van 1949. — *Zeepaard*, 11, 23-36.
1951b. Onze walvisachtige dieren van 1950. — *Zeepaard*, 11, 64-73.
1954a. The pelvic bones of *Physeter macrocephalus* L. — *Zool. Meded. Leiden*, 33, 25-32.
1954b. De butskop van Schiermonnikoog. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 6, 50.

1955. De Nederlandse Cetacea van 1954. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 10, 103-105.
1956. Walvisnieuws over 1955. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 12, 127-131.
1957. Walvisnieuws 1956. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 15, 153-158.
1959. Walvisnieuws 1958. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 20, 205-208.
1961. Walvisnieuws over 1960. — *Lutra*, 3, 19-23.

VAN DEN BRINK, F. H.

1958. Boekbespreking : Serge FRECHKOP, Faune de Belgique - Mammifères. — *Meded. Ver. Zoogdierk.*, 20, 211-212.

VANDEN EECKHOUDT, J. P.

1953. Faune élémentaire des mammifères de Belgique. — Bruxelles : *Natur. belges.*

VAN DER BAAN, J.

1856. Iets over eene plaatselijke bijzonderheid te Zaamslag. — *Cadsandria*, 1856, 84-88.
1859. *Geschiedkundige beschouwingen van Zaamslag van de vroegste tijden tot op heden.* — Zaamslag.

VAN DER LINDEN, P. L.

1828. Notice sur un squelette de cétacée exposé à Bruxelles en juin et juillet 1828. — *Bibl. méd. nat. étr.*, 5, 239-250.
1829. Quelques observations en réponse à un article de M. Ch. F. A. MORREN sur la Balenoptère échouée près d'Ostende, le 4 novembre 1827. — *Mess. Sc. Arts*, 6, 126-136.

VAN HAGELAND, A.

1961. De magische zee. — Leuven : *Davidsfonds*, n° 83.

VAN OORT, E. D.

1918. Over een te Noordwijk aan zee aangespoelden *Lagenorhynchus albirostris*, benevens een lijst van de cetaceën-soorten, die tot heden aan de Nederlandsche kust zijn waargenomen. — *Zool. Meded. Leiden*, 4, 54-62.
1926. Over eenige aan de kust van Nederland waargenomen cetaceën-soorten. — *Zool. Meded. Leiden*, 9, 211-213.

VAN UTRECHT, W. L. & HUSSON, A. M.

1968. Strandingen van cetacea in het voorjaar van 1967 op de Nederlandse kusten. — *Lutra*, 10, 7-17.

VAN WESEMAEL, G.

1910. *Een bezoek aan ons Oudheidkundig Museum.* — Dendermonde.

VERBOUWE, A.

1956. *Iconographie van het arrondissement Oostende.* — Brussel.

WESMAEL, C.

1840. Notice zoologique sur un hypéroodon. — *Mém. Acad. r. Belg.*, 13, 15 pp.

ANONIEM

1828. An enormous whale. — *Mag. nat. Hist.*, 1, 283.

LIJST DER BESPROKEN SOORTEN

REGISTER DER BESPROKEN WETENSCHAPPELIJKE NAMEN

KONINKLIJK BELGISCH INSTITUUT VOOR NATUURWETENSCHAPPEN.
R. U. C. A. ANTWERPEN.